

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Živa Šorn

Mentor: Izr. prof. dr. Gregor Tomc

**VAROVALNI DEJAVNIKI IN DEJAVNIKI TVEGANJA PRI UŽIVANJU
ALKOHOLA MED LJUBLJANSKO SREDNJEŠOLSKO MLADINO**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

Zahvaljujem se svoji nenuklearni, netradicionalni in nekonvencionalni družini za neizmerno zaupanje in podporo. Še posebno moji boljši polovici, Mitju.

Hvala tudi mentorju in ge. Gnidovec za strokovno pomoč in spodbudo.

Diplomsko delo posvečam najvplivnejši sociologinji v mojem življenju, Meti.

KAZALO VSEBINE

KAZALO SLIK	5
KAZALO TABEL	7
SEZNAM KRATIC	10
1 UVOD	11
2 ALKOHOL IN DRUŽBA	14
2.1 DRUŽBENO-KULTURNI DEJAVNIKI PITJA ALKOHOLNIH PIJAČ.....	14
2.2 SOCIALNO IN DEVIANTNO PITJE ALKOHOLNIH PIJAČ.....	17
2.3 ZASVOJENOST (Z ALKOHOLOM).....	19
2.3.1 <i>POJMOVANJE ALKOHOLIZMA</i>	21
2.3.2 <i>DEJAVNIKI ALKOHOLIZMA</i>	23
2.3.3 <i>POSLEDICE ALKOHOLIZMA</i>	24
3 MLADINA IN ALKOHOL	27
3.1 MLADOST V DRUŽBI TVEGANJA.....	27
3.1.1 <i>RAZVOJ POJMA MLADOSTI</i>	27
3.1.2 <i>ADOLESCENCA V DRUŽBI TVEGANJA</i>	28
3.1.3 <i>MLADI IN TVEGANO VEDENJE</i>	31
3.2 ZASVOJENOST Z ALKOHOLOM PRI MLADIH.....	33
3.3 ZNAČILNOSTI UŽIVANJA ALKOHOLA MED SLOVENSKO SREDNJEŠOLSKO MLADINO.....	35
3.3.1 <i>PRIMERJAVA SLOVENIJE Z EVROPO V LETU 2003</i>	39
3.4 VAROVALNI DEJAVNIKI IN DEJAVNIKI TVEGANJA PRI UŽIVANJU ALKOHOLA MED MLADINO.....	43
3.4.1 <i>KLASIFIKACIJE DEJAVNIKOV TVEGANJA</i>	44
3.4.2 <i>TEORIJE, KI POJASNJUJEJO VAROVALNE DEJAVNIKE IN DEJAVNIKE TVEGANJA</i>	47
3.4.3 <i>KRITIČNI POGLEDI NA VAROVALNE DEJAVNIKE IN DEJAVNIKE TVEGANJA</i>	52
4 POMEN DEJAVNIKOV TVEGANJA PRI POJASNJEVANJU VZORCEV UŽIVANJA ALKOHOLA MED MLADOSTNIKI	55
4.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI RAZISKAVE.....	55
4.1.1 <i>NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE</i>	55
4.1.2 <i>RAZISKOVALNA VPRAŠANJA</i>	56

4.2	HIPOTEZE.....	56
4.3	METODOLOGIJA.....	57
4.3.1	<i>VZOREC</i>	57
4.3.2	<i>UPORABLJENI VPRAŠALNIK IN IZVEDBA ANKETIRANJA</i>	59
4.3.3	<i>SPREMENLJIVKE IN MERSKI INSTRUMENTI</i>	60
4.3.4	<i>OBDELAVA PODATKOV IN REZULTATI</i>	61
4.3.5	<i>ZANESLJIVOST IN VELJAVNOST DOBLJENIH PODATKOV</i>	62
4.4	DEJAVNIKI TVEGANJA IN PREVERJANJE HIPOTEZ	65
4.4.1	<i>PRVA SKUPINA SPREMENLJIVK – UŽIVANJE ALKOHOLA</i>	65
4.4.2	<i>DRUGA SKUPINA SPREMENLJIVK – DEJAVNIKI TVEGANJA</i>	67
4.4.3	<i>OSNOVNA PREDPOSTAVKA</i>	69
4.4.4	<i>PREVERJANJE HIPOTEZ</i>	77
4.5	UGOTOVITVE RAZISKAVE	93
5	ZAKLJUČEK	95
6	LITERATURA	98
7	PRILOGE	102
A	SUMARNIK ZNAČILNOSTI UŽIVANJA ALKOHOLA MED SREDNJEŠOLCI..	102
A.1	FREKVENČNE PORAZDELITVE IN STUKTURNI ODSOTKI NOMINALNIH IN ORDINALNIH SPREMENLJIVK.....	102
A.2	OPISNA STATISTIKA ŠTEVILSKIH SPREMELJIVK.....	109
A.3	GRAFIČNI PRIKAZI NEKATERIH ZNAČILNOSTI UŽIVANJA ALKOHOLA MED SREDNJEŠOLCI	110
B	PRIMERJAVA REZULTATOV Z DRUGIMI RAZISKAVAMI	115
C	PREVERJANJE HIPOTEZ.....	117
D	VPRAŠALNIK.....	120

KAZALO SLIK

Slika 1.1: Zgradba diplomske naloge in povezave posameznih področij	12
Slika 2.1: Povprečna poraba alkohola na prebivalca nad 15 let starosti v državah Evropske unije za leto 2000, v litrih čistega alkohola.....	16
Slika 2.2: Poraba alkohola na posameznika nad 15 let starosti v Sloveniji po letih, v litrih čistega alkohola.....	16
Slika 2.3: Vzroki nastanka odvisnosti	24
Slika 3.1: Trend upadanja odstotkov mladih, ki še niso poskusili alkohola, v treh časovnih točkah	36
Slika 3.2: Trend naraščanja odstotkov tistih mladostnikov, ki so že poskusili alkoholne pijače in tistih, ki so že bili opiti do sedaj v življenju, v treh časovnih točkah.....	37
Slika 3.3: Trend naraščanja odstotka tistih mladostnikov, ki so poskusili prvo alkoholno pijačo pri 11-ih letih ali prej, v treh časovnih točkah, po vrstah alkoholne pijače.....	37
Slika 3.4: Trend upadanja tistih mladih, ki so bili prvič opiti pri 11-ih letih ali prej, v treh časovnih točkah, v odstotkih	37
Slika 3.5: Trend naraščanja odstotka mladih, ki so že pili 40-krat ali večkrat v vsem življenju, v treh časovnih točkah.....	38
Slika 3.6: Trend upadanja odstotka mladih, ki najpogosteje pijejo v barih, gostilnah in diskotekah, v treh časovnih točkah	38
Slika 3.7: Trend porasta odstotka mladih, ki učinke alkohola ocenjujejo kot pozitivne, v treh časovnih točkah, po učinkih	38
Slika 3.8: Odstotki mladih, ki so že uživali alkohol 40-krat ali večkrat v vsem življenju anketiranca, po državah v letu 2003	40
Slika 4.1: Grafični prikaz hipotez	56
Slika 4.2: Odstotki dijakov/dijakinj po šolah	58
Slika 4.3: Odstotki dijakov/dijakinj po razredih	58
Slika 4.4: Odstotki dijakov/dijakinj po starosti	58
Slika 4.5: Spolna struktura anketirancev	58
Slika 4.6: Število razlik med pari tipov uživanja alkohola	78
Slika 4.7: Pogostost uživanja alkohola v vsem življenju, po spolu.....	78
Slika 4.8: Pogostost opitosti v vsem življenju, po spolu	78
Slika 4.9: Pogostost pitja petih ali več pijač zapored v vsem življenju, po spolu.....	88
Slika 7.1: Primerjava pogostosti uživanja alkohola in opitosti v vsem življenju, v odstotkih	110

Slika 7.2: Primerjava pogostosti uživanja alkohola in opitosti v zadnjih 12 mesecih, v odstotkih	110
Slika 7.3: Pogostost uživanja alkohola v zadnjih 12 mesecih, po spolu	111
Slika 7.4: Pogostost opitosti v zadnjih 12 mesecih, po spolu	111
Slika 7.5: Pogostost pitja štirih vrst alkoholnih pijač v zadnjem mesecu, po spolu.....	111
Slika 7.6: Primerjava prvega pitja alkoholnih pijač in prve opitosti, v odstotkih	111
Slika 7.7: Starost ob prvem pitju alkoholnih pijač, po spolu	112
Slika 7.8: Starost ob prvi opitosti, po spolu	112
Slika 7.9: Pogostost pitja petih ali več pijač zapored v roku zadnjega meseca, po spolu	112
Slika 7.10: Kraji, kjer anketiranci pijejo alkoholne pijače, po spolu	112
Slika 7.11: Primerjava pogostosti doživetja z alkoholom povezanih težav po vrstah težav, v odstotkih	113
Slika 7.12: Primerjava dosegljivosti alkohola po vrstah alkoholnih pijač, v odstotkih	113
Slika 7.13: Primerjava načinov uživanja alkohola po stopnji škodljivosti, v odstotkih.....	113
Slika 7.14: Primerjava mnenja, da uživanje alkoholnih pijač povzroča veliko škodo, po vrstah uživanja alkohola in spolu, v odstotkih.....	114
Slika 7.15: Primerjava pogostosti uživanja alkohola in opijanja sorojencev, v odstotkih.....	114

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Pregled raziskav, ki vključujejo proučevanje uživanja alkohola med slovensko srednješolsko mladino	35
Tabela 4.1: Struktura dijakov v šolskem letu 2005/06, po programu	57
Tabela 4.2: Porazdelitev dijakov glede na šolo, frekvence in odstotki	58
Tabela 4.3: Stopnja (ne)konsistentnosti odgovorov (C) na vprašanji o uživanju alkoholnih pijač v istem anketniku, v odstotkih	62
Tabela 4.4: Stopnja (ne)konsistentnosti odgovorov na vprašanji o pogostosti uživanja alkoholnih pijač v različnih obdobjih v istem anketniku, v odstotkih	63
Tabela 4.5: Neodgovorjena vprašanja, v odstotkih	63
Tabela 4.6: Sestava kompozitne spremenljivke Uživanje alkohola	65
Tabela 4.7: Porazdelitev anketirancev glede na tip uživanja alkohola, frekvence in odstotki	67
Tabela 4.8: Seznam morebitnih dejavnikov tveganja, 1. del	67
Tabela 4.9: Seznam morebitnih dejavnikov tveganja, 2. del	68
Tabela 4.10: Seznam domnevnih dejavnikov tveganja, za katere se je izkazalo, da se ne povezujejo z nobeno izmed odvisnih spremenljivk	70
Tabela 4.11: Seznam domnevnih dejavnikov tveganja, za katere se je izkazalo, da se ne povezujejo s kompozitno odvisno spremenljivko Uživanje alkohola, 1.del	70
Tabela 4.12: Seznam domnevnih dejavnikov tveganja, za katere se je izkazalo, da se ne povezujejo s kompozitno odvisno spremenljivko Uživanje alkohola, 2.del	70
Tabela 4.13: Varovalni dejavniki in dejavniki tveganja in pripadajoče komunalitete prve faktorске analize	72
Tabela 4.14: Varovalni dejavniki in dejavniki tveganja in pripadajoče komunalitete druge faktorске analize	72
Tabela 4.15: Pojasnjena skupna varianca	73
Tabela 4.16: Matrika komponentne strukture, 1. del	73
Tabela 4.17: Matrika komponentne strukture, 2. del	74
Tabela 4.18: Seznam dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov po faktorški analizi, po tematskih področjih in podpodročjih, 1. del	75
Tabela 4.19: Seznam dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov po faktorški analizi, po tematskih področjih in podpodročjih, 2. del	76
Tabela 4.20: Matrica povezanosti med faktorji	76
Tabela 4.21: Velikost razlik med pari tipov uživanja alkohola in njihova povprečja, po posameznih tematskih področjih	78

Tabela 4.22: Podobnost razlik med pari tipov uživanja alkohola, po posameznih tematskih področjih.....	80
Tabela 4.23: Dostopnost alkoholnih pijač, po vrsti alkoholne pijače	81
Tabela 4.24: T-test razlik med spoloma, 1. del	83
Tabela 4.25: T-test razlik med spoloma, 2. del	84
Tabela 4.26: Opisna statistika t-testa statistične pomembnosti razlik med spoloma, 1. del	84
Tabela 4.27: Opisna statistika t-testa statistične pomembnosti razlik med spoloma, 2. del	85
Tabela 4.28: Stopnja izobrazbe staršev anketirancev, frekvence in odstotki, glede na starša .	89
Tabela 4.29: Rezultati Bonferronijevega postopka za izobrazbo matere.....	89
Tabela 4.30: Rezultati Bonferronijevega postopka za izobrazbo očeta	90
Tabela 7.1: Spolna struktura anketirancev	102
Tabela 7.2: Starostna struktura anketirancev	102
Tabela 7.3: Oblika družine, po spolu in skupaj.....	102
Tabela 7.4: Oblika družine 2, po spolu in skupaj.....	102
Tabela 7.5: Pogostost uživanja alkohola v vsem življenju, po spolu in skupaj	103
Tabela 7.6: Pogostost opitosti v vsem življenju, po spolu in skupaj.....	103
Tabela 7.7: Pogostost uživanja alkohola v zadnjih 12 mesecih, po spolu in skupaj.....	103
Tabela 7.8: Pogostost opitosti v zadnjih 12 mesecih, po spolu in skupaj	104
Tabela 7.9: Starost ob prvem pitju alkoholne pijače, po spolu in skupaj.....	104
Tabela 7.10: Starost ob prvi opitosti, po spolu in skupaj	104
Tabela 7.11: Uživanje različnih vrst alkoholnih pijač v roku zadnjega meseca, po spolu in skupaj	105
Tabela 7.12: Pogostost pitja petih ali več alkoholnih pijač zapored v vsem življenju, po spolu in skupaj	105
Tabela 7.13: Pogostost pitja petih ali več alkoholnih pijač zapored v obdobju zadnjega meseca, po spolu in skupaj.....	105
Tabela 7.14: Uživanje alkoholnih pijač v različnih okoljih, po spolu in skupaj	105
Tabela 7.15: Predvidevanje o uživanju alkohola v prihodnosti, po spolu in skupaj	106
Tabela 7.16: Pogostost doživetja nekaterih, z alkoholom povezanih, težav po vsti težave in spolu, 1.del	106
Tabela 7.17: Pogostost doživetja nekaterih, z alkoholom povezanih, težav po vsti težave in spolu, 2.del	106
Tabela 7.18: Dosegljivost alkoholnih pijač, po vrsti alkoholne pijače	106
Tabela 7.19: Število prijateljev, ki pijejo alkohol, po spolu anketiranca in skupaj	107

Tabela 7.20: Pogostost nakupa alkoholnih pijač za lastno uporabo, po spolu in skupaj	107
Tabela 7.21: Ocena škodljivosti uživanja alkoholnih pijač, glede na način uživanja, po spolu in skupaj	107
Tabela 7.22: Pogostost pitja alkohola in opitosti pri sorojencih, po spolu anketiranca in skupaj	107
Tabela 7.23: Pogostost pitja alkoholnih pijač pri prijateljih, po spolu anketiranca in skupaj	108
Tabela 7.24: Ukvarjanje s prostočasovnimi dejavnostmi, po spolu.....	108
Tabela 7.25: (Ne)opravičena odsotnost od pouka, po spolu in skupaj.....	108
Tabela 7.26: Zadovoljstvo z odnosi (z očetom, mamo, s prijatelji), po spolu in skupaj.....	108
Tabela 7.27: Opisna statistika številskih spremenljivk, 1. del	109
Tabela 7.28: Opisna statistika številskih spremenljivk, 2. del	109
Tabela 7.29: Opisna statistika številskih spremenljivk, 3. del	109
Tabela 7.30: Opisna statistika številskih spremenljivk, 4. del	110
Tabela 7.31: Rezultati vprašanja »Kolikokrat si do sedaj pil/a alkoholne pijače?«.....	115
Tabela 7.32: Rezultati vprašanja »Kolikokrat si bil/a do sedaj opit/a?«.....	115
Tabela 7.33: Rezultati vprašanja »Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si pil/a alkoholne pijače?«	116
Tabela 7.34: Rezultati vprašanja »Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si bil/a opit/a?«	116
Tabela 7.35: Rezultati vprašanja »Koliko si bil/a star/a, ko si bil/a prvič opit/a?«.....	116
Tabela 7.36: Rezultati vprašanja »Kolikokrat v zadnjem mesecu si spil/a 5 ali več pijač zapored?«	116
Tabela 7.37: Opisna statistika spremenljivk, za katere se je izkazalo, da se ne porazdeljujejo normalno, 1. del.....	117
Tabela 7.38: Opisna statistika spremenljivk, za katere se je izkazalo, da se ne porazdeljujejo normalno, 2. del.....	117
Tabela 7.39: T-test statistične pomembnosti razlik med skupino abstinentov in zmernih uživalcev alkohola.....	118
Tabela 7.40: T-test statistične pomembnosti razlik med skupino abstinentov in tveganih uživalcev alkohola, 1.del.....	118
Tabela 7.41: T-test statistične pomembnosti razlik med skupino abstinentov in tveganih uživalcev alkohola, 2. del.....	119
Tabela 7.42: T-test statistične pomembnosti razlik med skupino zmernih in tveganih uživalcev alkohola.....	119

SEZNAM KRATIC

ASAM – (American Society of Addiction Medicine) Ameriško društvo za medicino odvisnosti.

DIJAŠKA91a – dijaška raziskovalna naloga, opravljena leta 1991 na dveh ljubljanskih srednješolskih populacijah (primerjava 1. in 3. razredov). Avtorja Bulič in Vesel.

DIJAŠKA92 – dijaška raziskovalna naloga, opravljena leta 1992 na dveh ljubljanskih srednješolskih populacijah (primerjava 1. in 4. razredov). Avtorja Gradišnik in Kavšek.

ESPAD – (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino.

ESPADLJ – slovenski del Evropske raziskave o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino, opravljen na ljubljanski populaciji.

ESPAD95SLO – Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino; slovenski del raziskave opravljen v letih 1994, 1995 na nacionalni populaciji.

ESPAD99SLO – Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino; slovenski del raziskave opravljen v letih 1998, 1999 na nacionalni populaciji.

ESPAD03SLO – Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino; slovenski del raziskave opravljen v letih 2002, 2003 na nacionalni populaciji.

DTSS96SLO – raziskovalni projekt Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih, opravljen v letih 1995, 1996 na nacionalni populaciji.

SPSS – (Statistical Progame for Social Scientists) Statistični program za obdelavo družboslovnih podatkov

WHO – (World Health Organization) Svetovna zdravstvena organizacija.

1 UVOD

V zgodovini človeških skupnosti bi najbrž težko našli kulturo, ki ne bi tako ali drugače v svoj način življenja vključevala tudi uporabe različnih drog. Naj gre za žvečenje koke, ki je visokogorskim nosačem dajalo moč ali za novodobne trgovce s prepovedanim kokainom; naj gre za žvečenje kavnih zrn, ki je pastirje ohranjalo budne ali za oglaševanje kave kot enega najbolj prodajanih vsakdanjih izdelkov razvitih dežel; naj gre za posvečeno srkanje piva v templjih stare Mezopotamije 4000 let pred našim štetjem ali šampanjec, postrežen na diplomatskem srečanju zahodnih državnikov.

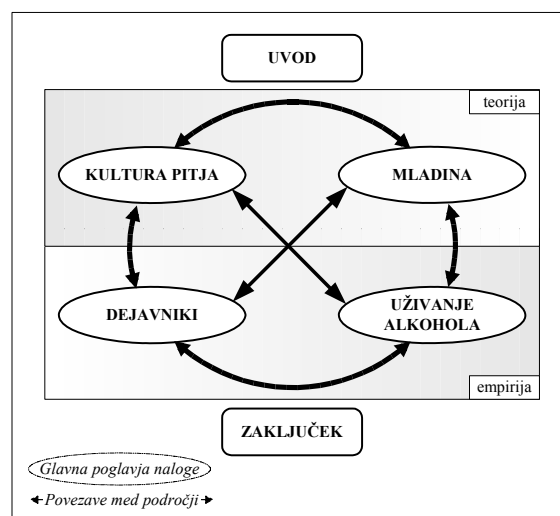
Uporabe drog ni mogoče razumeti izven širšega družbenega konteksta in brez upoštevanja ugotovitev različnih strok, ki se ukvarjajo s človekom kot posameznikom, kot družbenim bitjem in z družbo kot celoto. Šele s tem pogledom pridemo do smiselnega razumevanja opredelitve pojmov, kot jih uporabljamo tudi v tej nalogi. Pojmi, kot so »dovoljene« in »prepovedane« droge, njihovo »družbeno sprejemljivo« in »disfunkcionalno« uporabljanje, imajo lahko jasen pomen le znotraj konkretne družbe in konkretnega časa.

Ne le med različnimi družbami, temveč tudi znotraj posamezne družbe se odnos do posameznih drog spreminja. V Sloveniji se zdi, kot da bi se zavest o »družbeno sprejemljivih oblikah porabe alkohola« povečala šele ob spoznanju, da se, predvsem med mladimi, vztrajno širi tudi uporaba nelegalnih drog (marihuana, ecstasy, tudi »težke droge«, kot je heroin). Od prvotnega zanikanja uporabe nedovoljenih drog na družbeni ravni, v smislu »saj tega je pri nas malo« ali »pri nedovoljeni trgovini z mamili gre predvsem za tranzit v druge države« in na zasebni ravni, »saj to se mojim (otrokom) ne more zgoditi«, je končno prišlo do spoznanja, da je to pojav, s katerim se mora soočiti tudi naša družba. Več javnih razprav je seveda pripeljalo tudi do razmisleka o tem, kako je z mladimi in uporabo ter »zlorabo« pri nas najbolj razširjene legalne droge – alkohola.

Na to temo je bilo tako pri nas kot v Evropi narejenih kar nekaj mednarodno primerljivih raziskav. Pregledovanje in analiziranje obstoječih podatkov pa me je spodbudilo k temu, da sem s samostojno raziskavo skušala dodatno osvetliti delček obravnavane problematike. Predvsem se mi je zdelo zanimivo primerjati svoje vsakdanje izkušnje in sodbe, pridobljene v krogu prijateljev, kolegov, znancev in sorodnikov ter naključne družbe, z relevantnimi raziskavami in njihovimi zaključki. Kateri so tisti vzroki in razlogi, ki povzročijo, da je za

nekatero mlade »zloraba« alkohola le prehodna eksperimentatorska faza, za druge pa začetek težavne poti, ki se bo nadaljevala v njihovo odraslost s fizičnimi in psihičnimi posledicami? Ali na ta izid bolj vplivajo vrstniki ali družina, šola ali skupnost? Ali pa morda socio-ekonomski položaj mladostnikove družine, ki ga predstavlja tudi izobrazba staršev? Ali delujejo na fante in dekleta enaki vplivi enako močno? To so nekatera izmed glavnih vprašanj, ki si jih v pričujoči nalogi zastavljam.

Nalogo sestavljajo uvod, teoretični del, osrednje empirično delo in zaključek. Pojmi, s katerimi se v njej srečujemo, so v precejšnji meri stvar zelo različnih interpretacij in gledišč. Zato v teoretičnem delu na precej obsežen in podroben način pojasnujem njihov pomen, kot ga v nalogi razumem sama. V začetku teoretskega dela govorim predvsem o družbeno-kulturnih dejavnikih pitja, o pojmovanju socialno (ne)sprejetega načina pitja in problemu zasvojenosti z alkoholom. V nadaljevanju pa namenjam več pozornosti pojmovanju mladosti v družbi tveganja, razvoju zasvojenosti z alkoholom pri mladih, značilnostim mladostniškega uživanja alkohola in dejavnikom tveganja, ki nanje delujejo. Drugi, empirični del naloge pa sem namenila preverjanju postavljenih hipotez. Da bi lahko proučila vpliv dejavnikov tveganja na uživanje alkohola med mladimi, sem pred tem morala raziskati tudi značilnosti njihovega načina uživanja alkohola. Vprašanja, koliko mladi pijejo, na kakšen način pijejo, kje pijejo in podobno, so del uvodnega dela empirične raziskave. Zaradi obsega teh podatkov, ki bi močno zmanjšal preglednost diplomskega dela, jih le na kratko predstavljam v sumarniku v prilogi. Podrobneje pa prikazujem dejavnike tveganja in varovalne dejavnike, ki so osrednji predmet empiričnega dela naloge. V zaključku pa na kratko povzemam še raziskovalne ugotovitve in sklepe.

Slika 1.1: Zgradba diplomske naloge in povezave posameznih področij

V hipotezah, zastavljenih v analitsko-raziskovalnem delu naloge, preverjam na kaj pravzaprav delujejo dejavniki tveganja in varovalni dejavniki in kaj nanje vpliva. V prvi hipotezi predvidevam, da proučevani dejavniki bolj vplivajo na to, kako tvegano mladi pijejo, kot na to, ali sploh pijejo alkoholne pijače, saj samo uživanje alkoholnih pijač ne vidim kot problematično vedenje. Temu v prid priča tudi trend zadnjih petnajstih let, ki kaže, da poraba alkohola na posameznika v Sloveniji vztrajno upada. Narašča pa tvegano pitje mladih pri vse nižjih starostih. Poskušanje alkohola v smislu »inicijacije« v odraslost lahko še vedno štejemo za običajno mladostniško vedenje pri odkrivanju možnosti, ki jim jih ponuja svet. Na kakšen način mladi to počno, pa pomembno vpliva na njihova življenja. V drugi hipotezi trdim, da spol, kot ključni biološki dejavnik socio-kulturnega razlikovanja mladih samih, spreminja (zmanjšuje ali povečuje) vpliv dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov. Na koncu, v zadnji hipotezi, pa predpostavljam, da izobrazba oziroma socio-ekonomsko okolje, ki ga ta predstavlja, ne vpliva na delovanje dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov na uživanje alkohola.

Primarne analize, zbiranja in obdelave surovih podatkov, sem se lotila predvsem iz dveh razlogov. Glavni razlog je bil, da izvorni podatki, zbrani v različnih raziskavah, ki neposredno ali posredno zadevajo to temo, niso javni in še manj na razpolago študentom. Brez njih pa bi težko bodisi ovrgla ali potrdila katero od svojih hipotez oziroma dodatno osvetlila temo, ki me je pritegnila. Poleg tega pa mi je samostojna raziskava omogočila merjenje specifičnih spremenljivk, s katerimi sem želela preveriti tiste vzorčno-posledične zveze, ki so me najbolj zanimale. Kljub precejšnji vloženi energiji in trudu se zavedam, da raziskava sama vsebuje celo vrsto metodoloških pomanjkljivosti in šibkih točk, od neoptimalnega anketnega vprašalnika, do relativno majhnega numerusa ($n = 382$) anketirancev, delno priložnostnega vzorca, njegove spolne nereprezentativnosti itd. Omenjene omejitve raziskave so močno zmanjšale kakovost končnih podatkov, ki pa so kljub vsemu zadostili osnovnim kriterijem zanesljivosti. Obsežnost empiričnega dela naloge me je postavila v časovno in tudi finančno stisko in me prisilila k nujnemu iskanju kompromisa med ambicijami in stvarnostjo. Izsledki raziskave odpirajo tudi novo zanimivo vprašanje primerjave med poklicno usmerjenimi mladostniki in gimnazijci, ki bi osvetlila morebitne razlike v delovanju dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov glede na izobraževalni program. V pričujoči nalogi to vprašanje le nakažem, vendar se vanj ne poglobljam.

2 ALKOHOL IN DRUŽBA

2.1 DRUŽBENO - KULTURNI DEJAVNIKI PITJA ALKOHOLNIH PIJAČ

Pitje alkoholnih pijač je kot druge socialne navade rezultat delovanja različnih družbenih in kulturnih dejavnikov, ki se v obliki vrednot, norm ter pričakovanj s socializacijo prenašajo iz generacije v generacijo in so po mnenju nekaterih avtorjev¹ pomembnejši od bioloških, kemičnih in farmakoloških dejavnikov pitja alkohola. Družben odnos do alkohola določa kdaj, koliko, na kakšen način, v čigavi družbi in kakšno vrsto alkoholnih pijač je primerno uživati. Skupno stališče do alkohola v veliki meri določa tudi probleme v zvezi s pitjem alkohola in posledice, ki jih le-ti izzovejo. Pravila, ki določajo način pitja, so običajno fokus izredno močnih čustev in strogih sankcij. Kljub vsemu pa so družbe le redko v zgodovini alkoholu pripisovale nastanek raznih družbenih, fizioloških, ekonomskih in psiholoških problemov. Večina pivskih kultur dojema alkohol pozitivno, kot sredstvo sprostitve, zmanjšanja napetosti in družbenega povezovanja. Vsi poskusi prohibicije alkohola, razen v strogo verskem kontekstu, so bili do sedaj neuspešni. (Heath v Rivers in Rivers, 1994)

Glede na stopnjo družbenega sprejemanja alkohola ločimo štiri različne kulture pitja. Te so abstinenčna, ambivalentna, permisivno-integrirana in permisivno-disfunkcionalna kultura pitja alkoholnih pijač. (Bales v Bergler, 2002)

Za **abstinenčno kulturo pitja** alkoholnih pijač je značilna popolna ali delna prohibicija². Taka kultura pitja je del islamskih, hindujskih in budističnih družb ter nekaterih religiozних skupin, kot so mormoni, adventisti, nekatere baptistične in metodistične religiozne skupine, binkoštna cerkva ipd. Te družbe najdemo predvsem v severni Afriki, na Bližnjem vzhodu in v Indiji.

Naslednjo stopnjo tolerantnosti do alkohola predstavlja **ambivalentna kultura pitja**. V njej je hkrati prisotnih več različnih vrednotnih vzorcev uživanja alkohola, kar omejuje razvoj trdnih stališč oziroma izoblikovanje jasnih norm in standardov glede pitja alkoholnih pijač. Rezultat je razmeroma nizka stopnja porabe alkohola v obliki ekstremnega in nenadzorovanega pitja, posledica česar je stigmatizacija. Pitje alkohola je v veliki meri povezano z agresivnim in asocialnim vedenjem. V teh družbah je pitje alkoholnih pijač

---

¹ Heath (1994), Horton, Bales (v Bergler, 2002) in dr.

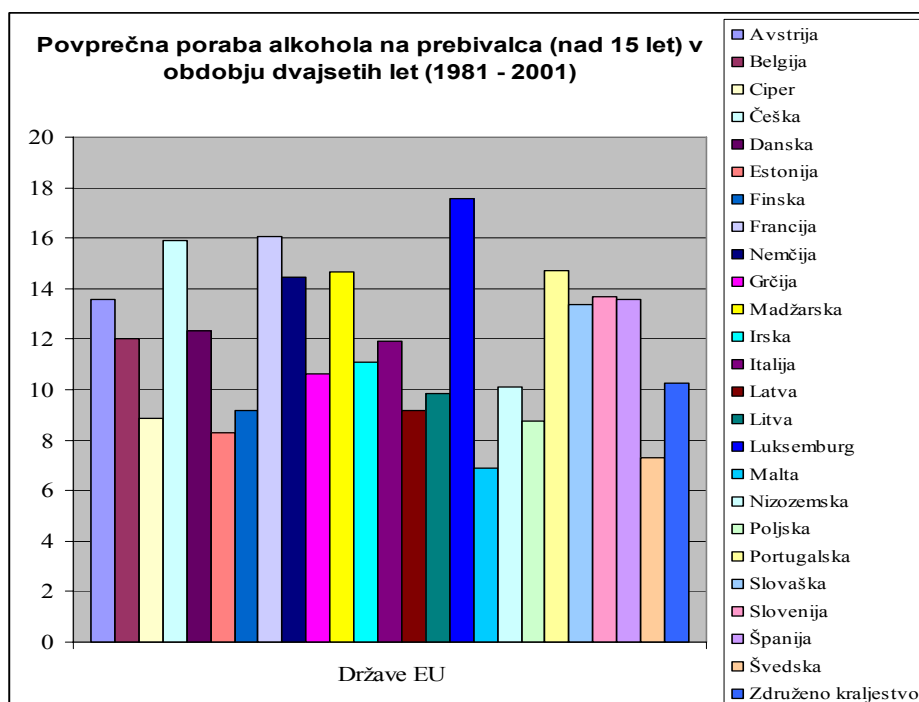
² Prohibicija je prepoved izdelovanja, prodajanja in pitja alkoholnih pijač. (SSKJ)

moralno obremenjeno dejanje in je zato pogosto sredstvo razkazovanja moči. Socialno druženje (npr. praznovanje) je navadno le izgovor in opravičilo za uživanje alkohola, ki nastopa kot konstruktor sveta. Tako dojemanje pitja alkohola je značilno predvsem za protestantske družbe, kot so skandinavske dežele, Velika Britanija, Nemčija, Kanada, ZDA in Avstralija. (Vidmar, 2002 in Rivers, 1994)

Za **permisivno-integrirano kulturo pitja** so značilne postopna socializacija otrok, povezana s pitjem alkoholnih pijač, rahel družbeni pritisk, povezan z načinom pitja, negativno sankcioniranje prekomernega pitja, pozitivno sprejemanje zmernega nedestruktivnega pitja, dobro urejeni dogovori pitja in odsotnost kakršnih koli ambivalentnih občutkov glede pitja alkoholnih pijač. Med družbe s permisivno-integrirano kulturo pitja lahko štejemo sredozemske države, Japonsko, Kitajsko in nekatere družbe Južne Amerike. (Rivers, 1994)

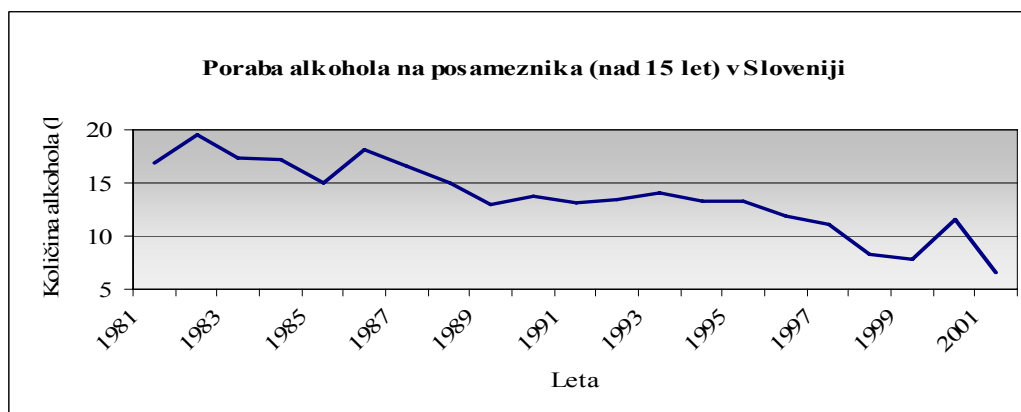
Za **permisivno-disfunkcionalne** kulture pitja pa so značilni velika poraba alkohola in številni problemi, povezani s pitjem alkoholnih pijač. Družbe znotraj te kulture pogosto ne sankcionirajo ali pa neustrezno sankcionirajo deviantne načine pitja in njegove posledice. Med take družbe štejemo nekatere vzhodno- in srednjeevropske države ter nekatere države Južne Amerike. (Vidmar, 2002)

Tudi Slovenija spada med permisivno-disfunkcionalne kulture pitja. Velik pritisk in zmedenost v zvezi s pitjem alkoholnih pijač pomenita večje možnosti za tvegano uživanje alkohola. Slovenija je v zgornji tretjini po povprečni porabi alkohola na prebivalca v obdobju zadnjih petnajstih let. Res pa je tudi, da poraba alkohola v tem obdobju vztrajno pada. Po našem mnenju je zato, bolj kot dejansko uživanje alkohola, bistven način, na katerega se alkohol uživa. Ravno mladostniška populacija pa je tista, ki je za takšna tveganja najbolj dovzetna. Vzroki in načini vpliva na mladostnike, ki povzročajo, da pijejo tvegano, bodo predmet empiričnega dela naše naloge.

Slika 2.1: Povprečna poraba alkohola na prebivalca nad 15 let starosti v državah Evropske unije za leto 2000, v litrih čistega alkohola (Vir: Povzeto po WHO, dostopno na http://www3.who.int/whosis/alcohol/alcohol_apc_data.cfm?path=whosis,alcohol,alcohol_apc,alcohol_apc_data&language=english (28.3.2006))

Pitje alkoholnih pijač ima v vseh družbah in kulturah simbolični in ritualni pomen ne glede na to, ali ima pozitivno ali negativno konotacijo. Način pitja alkohola (izbira alkoholne pijače in zaporedje pri pitju) je lahko sredstvo identifikacije ali odraz članstva v neki skupini. Lahko predstavlja pripadnost razredu, generaciji, spolu, subkulturi ali narodu. (Vidmar, 2002) Pitje alkohola lahko kaže na izbrani življenjski slog ali pa na zavračanje dominantnih družbenih norm, predstav in pravil. Določena izbira delovanja v zvezi z alkoholom lahko izzove močne družbene emocije in dejanja, odobravanje ali stigmatizacijo.

Slika 2.2: Poraba alkohola na posameznika nad 15 let starosti v Sloveniji po letih, v litrih čistega alkohola (Vir: Povzeto po WHO, http://www3.who.int/whosis/alcohol/alcohol_apc_data.cfm?language=english (14.11.2005))

2.2 SOCIALNO IN DEVIANTNO PITJE ALKOHOLNIH PIJAČ

Kot smo v prejšnjem poglavju že nakazali, univerzalna opredelitev, kaj je normalno in kaj deviantno pitje, ki bi veljala za vse družbe, ni mogoča. Določiti je mogoče le abstinenco, ki ima v vseh družbah enak pomen, tj. popolno vzdržnost pitja alkohola. Normalno in deviantno³ uživanje alkohola je pogojeno s tem, v okviru katere kulture ga definiramo. Na Kitajskem npr. ločijo med *religioznim*, *medicinskim* in *rekreativnim* pitjem alkoholnih pijač, na Danskem med *normalnim* in *nenormalnim*, na Hondurasu med *prazničnim*, *ritualnim* in *družbenim*, v Indiji *tradicionalnim* in *netradicionalnim* načinom pitja, v Španiji pijejo *na pravi način ob pravem času* ipd. (Heath, 1995) Pogosto se pojmovanje razlikuje tudi med posameznimi družbenimi skupinami, znotraj njih (glede na spol, starost, versko pripadnost itd.) in glede na posamezne družbene situacije (posebni dogodki, npr. rojstva, poroke, pogrebi, prazniki ...) ⁴. Deviantnost pitja alkohola pa se spreminja tudi v času – kar je bilo v neki kulturi nekoč dojeto kot odklonsko, je lahko danes popolnoma normalno, torej v skladu s trenutno sprejetimi normami, standardi in pravili.

Kljub težavam je definiranje formalno in neformalno dopustnega uživanja alkohola pomembno za vse družbe in kulture pitja.

Normalno, varno, zmerno (ang. »*moderate*«), *nadzorovano* (ang. »*controlled*«), lahko bi rekli predvsem **socialno** (sprejeto) pitje alkohola je torej definirano poljubno in se spreminja. Gre za način pitja, ki v družbi ni problematičen in ni vzrok za stigmatizacijo. Chafez (v Rivers, 1994) predlaga pogoje, ki jim mora posameznik zadostiti, da lahko rečemo, da pije socialno⁵. Pravi, da je značilnost socialnega pivca (ang. »*social drinker*«) poznavanje delovanja in učinkovanja alkohola ter pripravljenost na te efekte. Tak pivec daje pozornost temu, v kakšnih okoliščinah pije, torej kje in kdaj. V primerih, kjer bi lahko učinki alkohola slabo vplivali na izvajanje njegovih aktivnosti (npr. vožnjo avtomobila), ne pije. Socialni pivec pije počasi, ob jedi in nikoli dnevno več kot 42,52 g čistega alkohola, kar vsebuje približno pol steklenice namiznega vina. Običajno pije v družbi in ne z namenom premagovanja negativnih psihičnih stanj, kot sta osamljenost ali žalost. Alkohol najpogosteje uporablja kot pomožno sredstvo pri

³ Že sam pojem deviantnost je dvoumen. »Deviantnost je relativna: ne obstaja absolutni način, kako opredeliti deviantno dejanje. Deviantnost lahko opredelimo le v odnosu do nekega posameznega standarda, vendar nobeni standardi niso stalni in absolutni.« (Haralambos in Holborn, 1999: 393)

⁴ Slovenija je ena izmed tistih družb, ki večino socialnih dogodkov in običajev povezuje s pitjem alkoholnih pijač.

⁵ Rivers uporablja izraz »safe or moderate drinking«.

sklepanju novih družbenih vezi. Zaveda se pomembnosti družbenega okolja in običajno pije v takem prostoru, kjer je mogoče sproščeno delovati ter se tako vedenje od njega tudi pričakuje. Zaveda se vpliva družbenih faktorjev (npr. pričakovana količina popitega alkohola na študentskih zabavah se močno razlikuje od količine na večerjah s prijatelji) in lastne želje po ugajanju okolici na količino popitega alkohola. Opitosti ne dojema kot sprejemljivega vedenja in se počuti enako lagodno tako v družbi drugih pivcev kot abstinentov.

Precej ožje, hkrati pa tudi številčnejše definicije obstajajo za *tvegano*, *problematično*, *asocialno*, torej *deviantno* pitje alkoholnih pijač. Tako pitje je ponavljajoče se uživanje alkoholnih pijač, kar navadno povzroča fizične (zasvojenost in posledično okvare požiralnika, želodca, jeter, trebušne slinavke, srca, živcev ...), psihološke (delirij, halucinacije, depresija, epilepsija, psihoze, demenca ...) ali družbene težave (pri zaposlitvi, v medosebnih odnosih ...) pivcu samemu ali ljudem v njegovi okolici. Problematično pitje spremljajo nekateri značilni problemi (Calahan v Rivers, 1994), kot so pogosta opitost, pitje več pijač zapored (ang. »binge drinking«⁶), simptomatsko pivsko vedenje – simptomatska odvisnost od alkohola –, ki povzroča začasne izgube spomina, pitje »na skrivaj«, fizična in psihološka odvisnost od alkohola, problemi z družinskimi člani, prijatelji in sosedi, problemi na delovnem mestu ali z zaposlitvijo, zdravstveni in finančni problemi, problemi s policijo ter spori in nasilje, povezano s pitjem.

---

⁶ Binge drinking (ang.) pomeni »težko« pitje (pitje velikih količin) v daljšem, vnaprej določenem časovnem intervalu, kateremu navadno sledi abstinenčno obdobje. (Vir: Lexicon of alcohol and drug terms published by the World Health Organization)

2.3 ZASVOJENOST (Z ALKOHOLOM)

Alkohol je sicer dovoljena substanca, kar pa ne pomeni, da ni potencialno nevarna in zasvojljiva⁷. Pogosto je med drogami⁸ najbolj razširjena in lahko dostopna, hkrati pa je omejitev njene uporabe znotraj določene družbe običajno različno formalno definirana in neformalno sprejeta.

Ni jasne meje, kdaj nekdo iz »samo« problematičnega pivca prestopi v alkoholika, tj. od alkohola odvisnega človeka. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO⁹) je leta 1982 definirala alkoholika kot tistega prekomernega (ang. »excessive«) pivca, čigar odvisnost od alkohola je dosegla takšno stopnjo, da so opazne motnje duševnega ali fizičnega zdravja, motnje medosebnih odnosov ter njegovega družbenega in ekonomskega delovanja, ali pa so vidni znaki, ki kažejo, da bodo omenjene motnje nastopile. Po mnenju Ruglja pa »... bistvo alkoholizma ni v pitju alkoholnih pijač, temveč spremenjenem, asocialnem vedenju pivca: v sebičnosti, površnosti, prepirljivosti, zanemarjanju obveznosti v družini in v službi, zanemarjenosti ter nazadovanju, ki postopoma preide v popolno odtujenost na vseh področjih človekovega udejstvovanja, torej socialno smrt.« (2000: 147) Uporaba drog, kar pitje alkohola nedvoumno je, je vedno povezana z določenimi zdravstvenimi, družbenimi, ekonomskimi in drugimi tveganji, ne glede na to ali gre za sprejet način ali ne. Kdaj pa lahko govorimo o zlorabi neke droge in ali ta nujno pomeni tudi zasvojenost, pa so mnenja deljena. Pri tem ne gre v isti koš metati vseh drog, saj bi težko govorili o enaki stopnji rizičnosti uživanja heroina in kave ali pravega čaja, ki sta prav tako psihoaktivni snovi.

Mnoga sodobna pojmovanja zasvojenosti ne govorijo več o zasvojenosti kot o bolezni, kjer je nekdo »bolan« ali pa ni, temveč kot kontinuumu tvegane in škodljive uporabe drog, tj. sindromu zasvojenosti (oziroma odvisnosti) z drogo. Dihotomo deljenje na normalno in nenormalno je po Rugljevem mnenju tu nesmiselno, saj je »ločnica med patološkim in nepatološkim uživanjem droge težko določljiva, če sploh je.« (2000: 438)

Po Ruglju (2000) se sindrom zasvojenosti nanaša na prisotnost določenih kliničnih pojavov, kot so patološka uporaba (uporaba droge nekajkrat v toku daljšega življenjskega obdobja ali

---

⁷ Nekateri avtorji uporabljajo pojem zasvojenosti (Rugelj, 2000), drugi pojem odvisnosti (Ziherl, 1989) za označevanje istega pojava. V SSKJ je v kontekstu drog uporabljen zgolj pojem zasvojenosti.

⁸ Glede na ugotovitve ESPAD03SLO, opravljene na srednješolski populaciji leta 2001.

⁹ WHO – World Health Organization, dostopno na <http://www.who.int/en/> (11.11.2005).

strnjeno dva tedna po dvakrat na dan), motenost družinskega in/ali socialnega in/ali poklicnega udejstvovanja, resne funkcionalne motnje (iskanje zdravstvene in druge pomoči ali znatna nesposobnost za opravljanje vsakdanjih življenjskih opravil), toleranca na učinek droge ter odtegnitveni simptomi ob prekinitvi jemanja droge.

Nolimal (v Rugelj, 2000) loči tri stopnje uporabe drog: **tvegano uporabo drog**, ki preko raznih (sprva) manj resnih težav pri uporabniku navadno vodi v tvegano prihodnost, **disfunkcionalno uporabo drog**, ki nato povzroča poslabšano psihološko in socialno delovanje, ter **škodljivo uporabo drog**, ki povzroči uporabniku telesno (poškodbe tkiva) ali psihološko (duševne bolezni) škodo in pogosto vodi v telesno in psihološko zasvojenost. Zasvojenost se kaže v obliki vedenjskega vzorca, kjer je uporaba drog posameznikova prioriteta in vključuje pretirano željo ali prisilo, ki povzroča nadaljnje jemanje drog, željo po povečanju odmerka, fizično in pogosto tudi psihično zasvojenost od učinka droge ter kvarni vpliv na posameznika in družbo. To pojmovanje je skladno s Pancetovimi osnovnimi vrstami uživanja drog – **uporabe**¹⁰, **zlorabe**¹¹ in **odvisnosti**. (v Hodžić, 2005)

Resnik (v Tomori, 1998) omenja drugačno definicijo pojmov *uporaba*, *napačna raba* in *zloraba* drog. Ko govorimo o *uporabi droge*, meni, da mislimo na uživanje še neškodljivih količin drog in hkrati ostajamo znotraj meja tradicionalno dopustnega. *Napačna raba drog* pomeni tak način uporabe, ki ima potencialno škodljive učinke, kot *zloraba drog* pa razume kontinuirano rabo psihoaktivne droge, kljub temu da se pojavljajo veliki problemi, ki so povezani z njeno rabo – na primer: zdravstveni, pri šolskem delu, socialni, ekonomske težave.

Tomori (1998: 100) navaja naslednje stopnje zlorabe drog:

1. Eksperimentiranje:
  - a. spogledovanje, poskusi.
2. Rekreativna ali socialna zloraba drog:
  - a. pritisk vrstnikov;
  - b. družabne situacije (»začimba«).
3. Preokupiranost z drogo:
  - a. stalna prisotnost droge – pogovor, knjige, izkušeni ljudje;

¹⁰ Označuje tak odnos do drog, kjer posameznik in družbeno okolje ne zaznata takoj posledic uživanja drog.

¹¹ Gre za odnos do drog, ki privede, zaradi količine, pogostosti uživanja, fizičnega in psihičnega ustroja ter družbenega položaja posameznika, do posledic za uživalca in njegovo okolje.

- a. opuščanje drugih interesov, dejavnosti;
  - b. prehajanje iz manj na bolj nevarne droge;
  - c. spremembe: bolj razburljivi, konfliktni, tesnobni, depresivni – obsežnejša zloraba.
4. Pretirano, ekscesivno uživanje drog:
- a. prehod na nevarnejše droge;
  - b. spremembe življenjskega sloga;
  - c. spremembe vrednot;
  - d. nezanimanje za miselno delo, brez motivov za kakršno koli ustvarjalno dejavnost;
  - e. škodljive posledice na čustvenem, telesnem in socialnem področju se stopnjujejo;
  - f. telesna odvisnost.

V empiričnem delu naloge bomo uporabljali lastno tipologijo uživanja alkohola, sestavljeno po zgledu zgoraj omenjenih opredelitev, ki se nam je zdela najprimernejša za proučevanje željenih spremenljivk. Posameznike bomo ločili v tri skupine, kjer bodo prvo predstavljali (do sedaj) popolni abstinenti oziroma tisti, ki še nikoli niso niti poskusili alkoholne pijače. Tiste, ki bodo trdili, da so alkohol že poskusili, pa bomo razdelili v dve skupini, socialne uživalce in tvegane uživalce alkoholnih pijač. *Tvegano uživanje alkohola*¹² nam bo predstavljalo tisto uživanje, za katerega je značilno pogostejše uživanje, uživanje večjih količin naenkrat (česar rezultat je opitost) in uživanje večjih količin alkohola v kratkem časovnem intervalu (pitje petih ali več pijač zapored), *socialno uživanje alkohola* pa tisto uživanje, za katerega je značilno redkejšo uživanje in opijanje ter uživanje manjših količin naenkrat.

2.3.1 POJMOVANJE ALKOHOLIZMA

Pojem alkoholizem je prvič uporabil Magnus Huss leta 1849 in vse do 40-ih let 20. stoletja je označeval predvsem fiziološke posledice dolgotrajnega »težkega« pitja (skladno z Jellinekovim pojmom »beta alkoholizma«¹³). Hkrati je bilo takrat splošno sprejeto ožje

---

¹² Prilagojeno tudi po Sandetovi definiciji tvegane/rekreativne uporabe drog. (2004: 91)

¹³ »Beta alkoholiki« doživljajo fiziološke težave, ki so rezultat pretiranega pitja, vendar ne razvijejo fizične ali psihološke odvisnosti od alkohola. (v Rivers, 1994: 27)

pojmovanje alkoholizma kot bolezni, značilnosti katere sta izguba nadzora nad pitjem, kar je določeno s predobstoječo biološko anomalijo, ter predviden potek razvojne poti. Kasneje so nekateri avtorji, npr. E. M. Jellinek, uporabljali pojem alkoholizma za označevanje načina uživanja alkohola, katerega rezultat niso le fiziološke, temveč tudi psihološke in družbene posledice za posameznika in/ali družbo. Jellinek je postavil kasneje splošno sprejeto tipologijo¹⁴ stopenj razvoja alkoholizma, ki vsebuje izključno fiziološke ali psihološke faze. Zaradi nenatančnosti obstoječih definicij je leta 1979 skušal WHO Expert Committee (Strokovni odbor Svetovne zdravstvene organizacije) pojem alkoholizem popolnoma ukiniti in namesto njega vpeljati izraz »sindrom odvisnosti od alkohola«¹⁵, kot le del težav, vezanih na uživanje alkohola. Zanj značilni so zoženje pivskega repertoarja, poudarjeno iskanje alkohola, povečana fizična toleranca do alkohola, ponavljajoči se simptomi pomanjkanja ob začasnem prenehanju pitja, izrazito izogibanje prenehanju pitja, subjektivno dojemanje lastne potrebe po pitju ter ponovni nastop sindroma po koncu obdobja abstinence. (Pattison in Kaufman v Rivers, 1994). Kljub vsemu pa se alkoholizem še danes uporablja kot diagnostični in opisni pojem¹⁶. Leta 1990 je ASAM (American Society of Addiction Medicine) –

¹⁴ Glej Rivers, 1994: 23-28 ali Jellinek, 1960 *The Disease Concept of Alcoholism*. New Heaaven, CT: Hillhouse Press.

¹⁵ Skupina vedenjskih, kognitivnih in fizioloških pojavov, ki se pojavijo pri ponavljajoči se uporabi določene substance (droge, op.a.) Navadno so to močna želja po zaužitju drog, zmanjšan nadzor nad uživanjem, vztrajna uporaba, kljub zavedanju škodljivih posledic, uživanje droge je prioriteta med ostalimi družbenimi dejavnostmi in dolžnostmi, čedalje večja odpornost na drogo in fizična reakcija na pomanjkanje droge (Vir: Lexicon of Alcohol and Drug Terms, ki ga je izdala Svetovna zdravstvena organizacija (WHO)).

¹⁶ Nekatero definicije alkoholizma, ki se uporabljajo danes:

- Alkoholizem je bolezen, ki nastopi po dolgem, prekomernem uživanju alkoholnih pijač, ko je že prisotna odvisnost od alkohola ter se pojavijo zdravstveni in socialni problemi, potrebni zdravljenja in rehabilitacije. (prevedeno po Hudolin, 1989: 36)
- »Alkoholizem pomeni dolgotrajno čezmerno pitje alkoholnih pijač in klinične sindrome, ki so zaradi tega izzvani.« (Hudolin v Vidmar, 2002: 6)
- »... (A)lkoholizem (je) bolezen, ki nastane, ko potrošniki alkoholnih pijač postanejo od alkoholne pijače odvisni, pa se zaradi te odvisnosti in dolgotrajne porabe velikih količin alkoholnih pijač pojavijo pri njih okvare duševnega in telesnega zdravja, obenem pa trpijo tudi gospodarske in družbene razmere posameznikov.« (Hudolin, 1969: 40)
- Alkoholizem je človekov odnos do alkohola oziroma delovanje alkohola na obnašanje posameznika, njegove družine in družbe ... (medicinski pristop, prevedeno po Hudolin, 1991: 21)
- Alkoholizem je znak moralnega defekta posameznika, ki živi v izolaciji, odmaknjen in odtujen od družbe in se nahaja v marginalni populaciji. (moralistična definicija, prevedeno po Hudolin, 1991: 20)
- Alkoholizem je vsako pitje alkoholnih pijač, ki škoduje posamezniku, družbi ali obema. (prevedeno po Jellinek v Milosavljević, 1986: 111)
- »Alkoholizem je ... pretirano uživanje alkoholnih pijač.« (SSKJ)
- »Alkoholizem je družbena motnja, ki se pri posamezniku kaže kot čedalje večja zasvojenost z alkoholom z občasno ali trajno alkoholno omamo.« (Rugelj, 2000: 91)
- »Alkoholizem ni posledica bolezni, niti znak moralne degradacije, temveč patološki izraz notranjih potreb, ki zahtevajo zdravljenje kot vsaka fizična bolezen.« (Durfée v Vidmar, 2002: 6)
- »Alkoholizem je skupek motenj, izzvanih s čezmernim pitjem alkoholnih pijač« (Magnus v Vidmar, 2002: 6)
- »Alkoholizem je kronična bolezen, ki se ne kaže šele s telesnimi in duševnimi zapleti, temveč že z

Ameriško društvo za medicino odvisnosti – opredelilo alkoholizem kot kronično bolezen, na razvoj in manifestacijo katere vplivajo genski, psihološki in okoljski dejavniki. (prevedeno iz Lexicon of alcohol and drug terms published by the WHO). Bolezen je pogosto progresivna in smrtna. Zaznamujejo jo trajno ali periodično pomanjkanje nadzora nad pitjem, pogosta opitost, preobremenjenost z alkoholom in njegovo uporabo, kljub zavesti o škodljivih posledicah.

Nadaljnji poskusi definiranja alkoholizma so razdelili pojem na različne tipe, kjer so nekateri obravnavani kot bolezen, drugi ne. Danes nekateri ločijo med osnovnim¹⁷ (ang. »essencial«) in rekreativnim alkoholizmom, drugi med primarnim in sekundarnim alkoholizmom, tretji med alkoholizmom tipa I in II ipd.

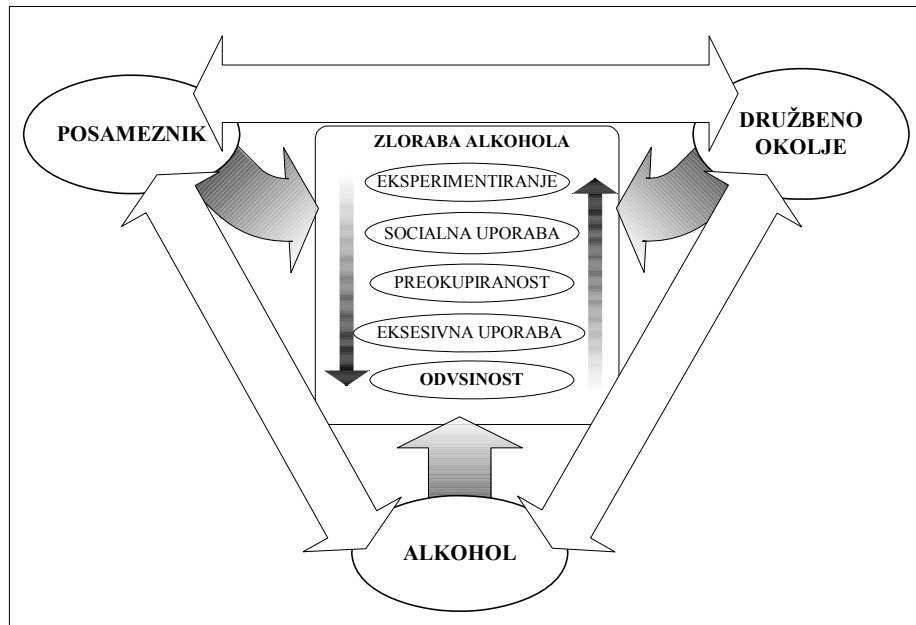
2.3.2 DEJAVNIKI ALKOHOLIZMA

Odvisnost od droge se vedno razvije iz kompleksne interakcije več vzrokov. Kateri so ti vzroki in koliko so pri posameznem uživalcu izraženi, pa je odvisno od okolja, v katerem posameznik živi, posameznika samega in droge, ki jo uživa. »Dejavniki tveganja in zaščite, ki naj bi imeli vlogo pri nastajanju zasvojenosti, vključujejo: osebnost uživalca, družino, vrstnike, socialne in kulturne dejavnike ter različne droge.« (Rugelj, 2000: 436) Med dejavniki tveganja za nastanek problematičnega uživanja drog Rugelj omenja razpad družine, moteno otroštvo, neurejeno varstvo in vzgojo, depresivnost, čustveno nestabilnost, nizko samospoštovanje, pomanjkljivo ambicioznost, pretirano odvisnost od ljudi in institucij ter dostopnost do drog. Med varovalne dejavnike pa šteje zdravo in stabilno družino, pozitivne starševske vzore, primerne vzgojno-izobraževalne programe, zdrava stališča in navade šolskega, delovnega in drugega okolja, kateremu uporabnik drog pripada.

---

nastopom odvisnosti in spremembami vedenja in navad, ki jo spremljajo.« (Ziherl, 1989: 23-24)

¹⁷ Pojem *osnovni alkoholizem* označuje dejstvo, da alkoholizem ni izzvan ali posledica nekega drugega zdravstvenega stanja.

Slika 2.3: Vzroki nastanka odvisnosti

Vir: povzeto po Ziherl, 1989: 35 in van der Stel v Turšič, 2003.

Več o dejavnikih alkoholizma oz. zasvojenosti z drogami pri mladostnikih bomo govorili v poglavju *Varovalni dejavniki in dejavniki tveganja pri uživanju alkohola med mladino*.

2.3.3 POSLEDICE ALKOHOLIZMA

Tudi o tem, ali je zasvojenost predvsem biološki, psihološki ali socialni problem, so mnenja deljena. Socialno vedenje, povezano z uporabo drog, se med kulturami razlikuje in »... učinek katere koli droge na posameznika [se lahko] (op.a.) spreminja v odvisnosti od spleta osebnostnih dejavnikov in dejavnikov okolja.« (Rugelj, 2000: 437) Temeljni znak telesne zasvojenosti je odtegnitveni (abstinenčni) sindrom, ki zaradi zmanjšane koncentracije droge v krvi vodi v fiziološko krizo, posledica so tresenje, potenje, slabost, pospešeno bitje srca, telesni krči, alkoholne blodnje ipd. V fazi telesne zasvojenosti pride v posameznikovem telesu do določenih kemičnih sprememb, ki povzročijo, da je nadaljnje delovanje organizma brez alkohola nemogoče. (Rugelj, 2000) Vsak alkoholik pa je tudi psihično odvisen, kar je pravzaprav bistvo alkoholizma. Psihična zasvojenost ima, po Ruglju, tri stopnje. Prva stopnja alkoholizma je zelo razširjena in večina ljudi (in tudi avtorjev¹⁸) nanjo ne gleda kot na zasvojenost. Na tej stopnji ima človek potrebo po pitju alkoholnih pijač le ob jedi in določenih socialnih priložnostih, kot so srečanja, praznovanja ipd. Naslednja stopnja alkoholizma

¹⁸ Chafez npr. (v Rivers, 1994) tako pitje opredeljuje kot socialno in ne problematično. Glej poglavje *SOCIALNO IN DEVIANTNO PITJE ALKOHOLNIH PIJAČ*.

nastopi, ko se pri posamezniku pojavi potreba po pitju v različnih stresnih doživetjih (sreča, žalost, uspeh, neuspeh, presenečenje ...). Posameznik v tej stopnji potrebuje alkohol zato, da lahko normalno deluje v svojem družbenem in družabnem okolju. Za tretjo stopnjo, izrazito zasvojenost, pa je značilno, da čuti posameznik potrebo po pitju tudi takrat, ko to ni več zaželeno in celo sprejemljivo v družbenem okolju (med vožnjo, pred delom in med delom itn.). Zanj postane pitje alkohola prioriteta ali celo poglobitni smisel življenja.

Poleg akutnih telesnih posledic dolgotrajna zloraba alkohola navadno povzroči še kopico telesnih težav, ki se vežejo na posameznikov (nov) življenjski slog. Številne aktivnosti (skrb za redno in ustrezno prehrano, telesna aktivnost ipd.), ki bi sicer lahko zmanjšale škodljiv vpliv alkohola na telo, navadno za alkoholika postanejo nepomembne. Med najpogostejšimi telesnimi posledicami so okvare požiralnika, želodca, jeter, trebušne slinavke in srčne mišice, vnetje živcev ter atrofija velikih možganov.

Fizičnim poškodbam pa se vedno pridružujejo tudi poškodbe alkoholikove duševnosti, njegove psihe, ki nujno vodijo v razgradnjo socialne vloge in statusa posameznika v družbi. Sprva se psihološke težave kažejo v obliki spremenjene osebnosti človeka, pogosto pa se razvijejo v resne duševne bolezni, ki zahtevajo strokovno psihiatrično pomoč.

Posamezniki, ki so odvisni od alkohola, počasi izgubljajo svojo individualnost in pridobivajo lastnosti, ki so skupne vsem alkoholikom. Izgubijo sposobnost daljše koncentracije, težko dojemajo smisel povedanega in se sami težko izražajo. Socialne vrednote in norme zanje ne veljajo več, brez zadržkov izražajo trenutno občutena čustva. »Z vse manjšim zanimanjem človeka, odvisnega od alkohola, za življenje nasploh, z vse večjim zanemarjanjem sebe kot človeka, kot posameznika, kot osebnosti, teče tudi telesno zanemarjanje.« (Ziherl, 1989: 77) Takšna podoba pomeni izgubo ugleda drugih in lastnega dostojanstva, kar spremlja občutek suženjstva in nemoči, zato si alkoholik izdelava obrambni duševni mehanizem, ki ga varuje pred spoznanjem lastne destruktivnosti in očitki okolice. Med najpogostejšimi načini obrambnega mehanizma, ki se jih posamezniki, odvisni od alkohola, poslužujejo, so *zanikanje* (odvisnosti in problemov, ki jih ta povzroča) *racionalizacija ali izgovori*, *projekcija* (nezavedno prenašanje lastnih sredstev, želja in čustev na drugo osebo ali predmet), *fragmentacija* ali »*drobljenje*« (nezavedno »drobljenje« svoje realnosti na majhne izseke, ki se ne zdijo tako tragični, in ponujanje le-teh družbeni okolici) ter *zmanjševanje* (pomena in obsega posameznih dejanj). (Ziherl, 1989 in Rugelj, 2000). Med najpogostejšimi duševnimi

boleznimi, ki so jim odvisni od alkohola izpostavljeni, pa so alkoholni delirij, halucinoza, ljubosumnostna blodnjavost, epilepsija, demenca, psihoza, depresija in samomorilnost. (Ziherl, 1989 in Rugelj, 2000)

3 MLADINA IN ALKOHOL

3.1 MLADOST V DRUŽBI TVEGANJA

3.1.1 RAZVOJ POJMA MLADOSTI

Mladost kot vmesno obdobje med otroštvom in odraslostjo ima tako biološko kot kulturno konotacijo. Biološki prehod v odraslost, puberteta, je jasno determiniran, hitro odvijajoč se proces, kjer posamezniki postanejo telesno enakopravni člani družbe. To obdobje je zaznamovano z naglimi fiziološkimi spremembami, ki jih spremlja nevronska neravnovesje, in vodijo v spolno zrelost in telesno odraslost. Medtem ko je tovrstni prehod v odraslost uniformen vsem človeškim družbam, je socialni in kulturni prehod, adolescenca, tipično kulturno specifičen. V tradicionalnih kulturah obreda prehoda časovno sovpadata, v zahodni družbi pa se je adolescenca že v začetku dvajsetega stoletja podaljšala daleč v t.i. telesno odraslost.

Za socialni prehod je v vseh družbah značilno, da gre za nepovraten in enkratni proces, v katerem se intenzivno dograjujejo kognitivne, emocionalne in motivacijske strukture, ki mlademu človeku omogočijo samostojno delovanje v družbi. (Ule, 1996). Mladost je družbeni proces, v katerem posamezniki nove generacije prično s prisvajanjem in ponotranjenjem kulturnih vzorcev, norm in vrednot določene družbe, prevzemanjem različnih družbenih vlog ter (samo)opredelitvijo lastne identitete. Gre za večplastni sociopsihološki konstrukt, katerega številne dimenzije so med seboj prepletene. Mladost lahko razumemo (Ule, 1996) kot fazo v življenjskem poteku posameznika oz. posameznice ali pa kot socialno skupino, ki jo označujejo določene oblike vedenja in vrednotenja. Lahko pomeni nepopolnost statusa (»neodraslost«) ali pa idealni vrednotni pojem (npr. mladostnost v smislu vitalnosti, duševne svežine in živahnosti). Mladost lahko predstavlja zgodovinsko strukturirano generacijsko enoto ali pa enostavno starostno kohorto. Za *mlade*, kot jih bomo v pričujoči nalogi razumeli mi¹⁹, so značilne vse zgoraj navedene dimenzije mladosti.

Prvo pojmovanje mladosti kot družbenega fenomena se je povezovalo s konceptom »adolescence«, ki je mlade ljudi povezovala v homogeno skupino - različnih od odraslih. To je veljalo kot prehodno in pripravljalo obdobje življenja, institucija prehoda v neodvisnost,

---

¹⁹ Enako jih razumejo tudi številni avtorji: Ule, Miheljak, Mannheim itd.

avtonomijo in samoopredelitev. Vendar letnica rojstva, kot edina skupna značilnost neke skupine, še ni privedla do oblikovanja mladine kot homogene socialne enote, tj. skupine, ki bi delovala v podobnem socialnem in kulturnem kontekstu, imela sorodna stališča ali primerljive sisteme dejavnosti, ciljev in vrednot. (Ule, 1996 in 2002) Tako pojmovanje torej še ne ustreza pojmu mladosti, ki ga uporabljamo danes. V drugi polovici dvajsetega stoletja pridobi mladost, namesto statusa zgolj starostno prehodnega obdobja, značaj predvsem izobraževalnega in na splošno socializacijskega, samoblikovalnega moratorija. (Ule in Mihelj, 1995). Na sistem dela oziroma zaposlitve, ki je še vedno glavni dejavnik socialne selekcije in s tem odloča o prestopu v odraslost, zdaj bistveno vplivajo posameznikovi dosežki v procesu formalnega izobraževanja. Vendar je v zgodnji moderni le del mladih vključenih v podaljšano šolanje, saj jih je večina že zgodaj vpeljanih v delovni proces. »Šele srednjeslojska meščanska vzgoja je omogočala, da si mladi zgradijo lasten svet, svet izražene subjektivnosti, ki je bil sposoben prilastiti si dosežke hitro razvijajočih se kulture in znanosti – in omogočala ga je predvsem srednjeslojski mladini, vključeni v podaljšano šolanje.« (Ule, 2002: 13) Po mnenju nekaterih avtorjev lahko torej o **mladini** kot homogeni kategoriji mladih ljudi, ki zajema vse družbene sloje, govorimo v zahodnih družbah šele proti koncu dvajsetega stoletja. Globalno mladinsko kulturo sta omogočila šele razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije in z njim množična mladinska potrošnja, ki sta poenotila vrednote, norme, modne in življenske sloge ter statusne simbole mladih različnih slojev, spolov ter kulturnih in socialnih kontekstov v razvitih državah po svetu.

3.1.2 ADOLESCENCA V DRUŽBI TVEGANJA

Mladost v modernih družbah predstavlja domeno fantazmov ter projekcij v preteklo in prihodnje življenje, ki pa so, po mnenju Uletove (2002), nujne, da mladi sploh lahko prenesejo konflikte in nasprotja, ki jih povzročajo uvrščanje v status polnopravnih članov teh družb. Dodaja še, da je prav to dejstvo tisto, ki dela mladost silno občutljivo obdobje, v katerem se konstruirajo socialne vloge in statusi, predstave o smotrih življenja, vrednostne ocene o dejanjih in dosežkih ljudi. Za **mladost** so značilni labilnost in ambivalentnost, viharništvo in upor, eksperimentiranje s samim seboj in socialnim svetom ter razpetost med otroškim in odraslim. Gre za vmesno stopnjo, prehodnost, ki je tipično težavna, a hkrati bistvenega pomena tako za razvijajočega se mladostnika kot za družbo, kateri pripada. Sama po sebi pa že od nekdaj zahteva posebno pozornost in skrb odraslih.

Razvojne naloge adolescence današnje družbe, kot so čustvena stabilnost, dokončanje izobrazbe, usposobljenost in pripravljenost na opravljanje poklica, socialna vključenost in odgovornost, obvladovanje čustev in impulzov, emocionalna in finančna osamosvojitve od staršev ter jasnost vrednot in ciljev so zahteve, ki so lahko za nekatere posameznike prevelike. Zato mladostnike pogosto navdajajo občutki nemoči, negotovosti, strahu, odtujenosti in uporništvu, saj nikakor ne dosežejo hkrati vseh kriterijev za vstop v odraslost, kot je bilo to značilno v klasičnem pojmovanju mladosti. Podaljševanje izobraževanja je v drugi polovici dvajsetega stoletja povzročilo, da po končani (klasični) adolescenci mladi namesto v odraslost stopijo v podaljšano vmesno obdobje, t.i. postmladost ali postadolescenco. (Ule, 1996) Višji, kompleksnejši in raznovrstnejši kriteriji za prevzem želenih produkcijskih in reprodukcijskih socialnih vlog pa podaljšujejo vstop posameznikov v svet odraslih.

Adolescenca je tudi najmogočnejša razvojna faza, v kateri se zdi vse mogoče in izvedljivo, polna je življenjske energije in zanosa, upov in obetov. Je obdobje eksperimentiranja, poskusov in zmot, učenja, polna je obdobjev evforij in padcev. Ravno preizkušanje različnih možnosti za individualno oblikovanje lastnega sveta in življenja, ne zgolj slepega sprejemanja že oblikovanih življenjskih vzorcev, je bistvo »osebnostne modernizacije«, ki je značilna za mlade modernih družb (Ule, 2002). V tradicionalnih družbah je moral mladostnik zgolj postopoma zavestno ponotranjiti vzorce vedenja, motivacij in ideoloških predstav, ki so jih pred njim že utemeljile in ovrednotile razne avtoritete (družina, socialno okolje). Le peščica mladih je imela možnost izbire, velika večina pa jih je hitro vstopila v delovni in reproduktivni proces, ki sta bila jasno in fiksno načrtana. Mladi niso imeli ne časa ne priložnosti, da bi (pre)tehtali alternativne življenjske poti in sprejeli potencialno tvegane odločitve. (Ule, 2000) V novoveških in modernih družbah so se mladostniku odprle številne možnosti, zato mora sam ovrednotiti in upravičiti vedenjske in motivacijske vzorce in ideološke predstave, ki jih izbira. Z rahljanjem vnaprej danih družbenih pogojev in vezi, kot so družbeni razredi in stanovi, spolne vloge, družina, sosedstvo itd., je mladostnik pravzaprav prisiljen izbirati med možnostmi in s tem postopoma izdelovati novo, lastno biografijo. Ta nastaja kot zlepljenka neprestane menjave preferenc in življenjskih faz, ki jo povzročijo prilagajanje, koordiniranje in integriranje. Mladostnik mora dolgoročno načrtovati, se organizirati in improvizirati, zastavljati si cilje, prepoznavati ovire, znati mora prenašati poraze in začenjati znova. To pa lahko počne le v sodelovanju in skladno z drugimi ljudmi ter pogoji v sistemih izobraževanja, komunikacije in potrošnje. Le z iniciativnostjo, psihološko močjo in sposobnostjo prenašanja frustracij lahko posameznik uspešno prepozna, premosti in

izbere možnosti, ki so se mu ponudile ob zmanjšanju vpliva tradicionalnih avtoritet. (Ule, 2002) Morebitno (ne)uspešnost integracije v družbo in njene negativne ter pozitivne posledice, ki segajo na vsa področja njegovega življenja, dojema kot osebne zmage in poraze. Različne vzgojno-izobraževalne institucije (družina, skupnost, šola) danes prevzamejo le majhen del bremena in privilegija, tveganja in izziva za izbiro življenjske poti.

Uletova (2000: 25-28) na kratko povzema *protislovja mladosti* konec dvajsetega stoletja:

- Nasprotje med vse večjim razponom možnosti za individualno usmerjanje in načrtovanje življenja in vse manjšo napovedljivostjo in obvladljivostjo življenjskih poti.
- Nasprotje med čedalje večjimi možnostmi za samostojno sprejemanje življenjskih odločitev v mladosti in čedalje večjo prisilo za odločanje in negativnimi posledicami izogibanja odločitvam.
- Nasprotje med navideznim ukinjanjem klasičnih slojevskih in razrednih razlik v mladosti z navidezno enakimi možnostmi izobraževanja in povečanimi storilnostnimi pritiski in konkurenco v boju za čim boljše socialno uvrščanje in čim boljši socialni status.
- Nasprotje med individualizacijo in stilizacijo življenja v neposrednem življenjskem okolju in globalizacijo možnosti in tveganj na makro ravni.
- Nasprotje med večjo svobodo in avtonomijo in prav tako povečanim strahom pred avtonomijo in svobodo ter begom v izpraznjenost in samopozabo.
- Nasprotje med tveganim izbiranjem »svoje poti« do odraslosti in vračanjem v tradicionalni »vnaprej določeni« tok odraščanja.
- Nasprotje med legitimnostjo novih, bolj sproščenih in samosvojih oblik vedenja med nemočjo in nezmožnostjo prenašanja konfliktov in frustracij.
- Nasprotje med rahljanjem norm in kontrole med mladostniki (mehkega nadzora) ter povečanjem (storilnostnih) pritiskov na osrednjih področjih dejavnosti (šola, zaposlitev), ki bolj kot kdaj koli doslej usodno posegajo v vsakdanje življenje mladostnikov in mladostnic.

Vsa nasprotja in težave, s katerimi se morajo soočati mladi, trdi Uletova (2000), povečujejo njihovo socialno in psihično ranljivost. Bistvo socialne ranljivosti je, da deluje po načelu snežne kepe, kar pomeni kopičenje nerešenih problemov in stopnjevanje težav, ki izhajajo

eden iz drugega. Na primer slab šolski uspeh povzroči pri mladostniku čustvene težave, ta se zateče k uživanju alkohola, posledica je še poslabšan učni uspeh itd. Kot »socialno ranljive« mlade razumemo (Schuyt v Ule, 2000) tiste posameznike, na katere imajo družbene vzgojne in izobraževalne institucije, iz različnih vzrokov, predvsem represivne učinke in ne toliko konstruktivne.

Mladi se na probleme, ki jih doživljajo, lahko odzivajo aktivno ali pasivno, obe skrajnosti pa vodita v ranljivo in težavno mladost. Med aktivne odzive spadajo razne aktivne oblike deviantnosti in aktivno članstvo v različnih (sub)kulturnih skupinah, pasiven umik in psihosocialne oblike trpljenja pa sodijo med pasivne odzive na probleme. (Schuyt v Ule, 44)

3.1.3 MLADI IN TVEGANO VEDENJE

Kombinacija že omenjenih značilnosti adolescence privede do tega, da se mladostniki, po mnenju staršev in preostale družbe, v kateri živijo, odzivajo anksiozno, impulzivno, emocionalno, nepremišljeno, torej predvsem »neprimerno«. Razumevanje in odobravanje zato pogosto iščejo predvsem v družbi lastne generacije, ki popolnoma drugače doživlja sodobno družbo, v kateri živi, v adolescentski kulturi. Past tega je, da v njej pogosto veljajo drugačna pravila in vrednote, oblike vedenja in komuniciranja, ki prav tako ustvarjajo velik pritisk – pritisk vrstnikov. V očeh mladostnikov je tvegano vedenje povezano z mnogimi pozitivnimi izkušnjami, kot so ugodje sprostitev, vznemirjenje, občutek odraslosti in neodvisnosti, poguma in moči. Tako vedenje »... nadomešča druge oblike samopotrditve, večja sprejemanje s strani vrstnikov, ugled in veljavo v njihovih očeh, napolni prosti čas in odpravlja dolgčas, odžene neprijetne misli in lajša neugodna čustva in razpoloženja, večja zadovoljstvo s seboj in nadomesti druge (težje dosegljive) vire samospoštovanja.« (Tomori, 1998: 6)

Dvojni, pogosto kontradiktorni pritiski s strani odraslega sveta (ki je morda tudi sam v krizi zaradi neprestanih tranzicij) in sveta vrstnikov privedejo do tega, da mladostnikovi obrambni mehanizmi niso več kos notranjim konfliktom in napetostim. Kje je ta meja, je odvisno od osebnostnih značilnosti mladostnika, njeno preseganje pa pomeni premik v neprilagojeno, problematično oziroma t.i. **tvegano vedenje**.

Po mnenju Tomorijeve (1998: 6) je tvegano vedenje predvsem ogrožajoče takrat, kadar:

- se prične zgodaj v procesu razvoja;
- je kontinuirano in ni omejeno le na posamezne priložnosti ali izolirane dogodke;
- je povezano z življenjskim slogom, ki je za mladostnika neustrezen, konstruktivne dejavnosti (npr. šolanje, redne športne treninge) pa otežuje ali celo onemogoča in je z njim nezdržljivo;
- poteka v krogu vrstnikov, ki to vedenje spodbujajo, odobravajo in občudujejo;
- se med seboj povezuje in dopolnjuje več oblik tveganja.

Odzivi okolice, predvsem staršev, na tvegano vedenje mladostnikov so pogosto neprimerni ali celo dosežejo obraten učinek. »Kazni in represija, omejevanje in označevanje mladostnikov, ki se vedejo tvegano, niso vedno psihološko in pedagoško primerno usmerjeni.« (Tomori, 1998: 6)

Nekateri avtorji (Kempfer v Sande, 2004) omenjajo t.i. rizične skupine mladostnikov, kjer naj bi bili glavni vzroki za rizično vedenje mladostnikov prav slabe družbene in socialne razmere ter težave v družini. Tak pristop premika vzrok za kaotično²⁰ uporabo drog od posameznika k družbi. Kempferjeva omenja naslednje rizične skupine mladostnikov:

- otroci, katerih starši zlorablajo alkohol ali druge droge;
- žrtve fizičnih, spolnih ali psihičnih zlorab;
- otroci, ki namerno izostajajo od pouka;
- noseče mladoletnice;
- ekonomsko nepreskrbljeni mladi;
- mladoletni prestopniki;
- mladi s težavami v duševnem zdravju;
- mladi, ki so nagnjeni k suicidalnosti;
- invalidna mladina.

Na tem mestu je treba poudariti, da omenjene lastnosti rizičnih skupin, dejavniki tveganja, zgolj povečujejo možnost (verjetnost) zlorabe drog, kar pa seveda nujno ne pomeni, da bo do nje tudi prišlo.

---

²⁰ Izraz »kaotična uporaba drog« sovpada z Nolimolovim (v Rugelj, 2000) pojmovanjem »tvegane uporabe drog«.

3.2 ZASVOJENOST Z ALKOHOLOM PRI MLADIH

Uživanje drog je potencialno tvegano vedenje, kjer vsaka nadaljnja stopnja lahko pomeni korak bližje k zasvojenosti oziroma odvisnosti. Mladostniki so tista družbena skupina, ki je običajno najbolj dovzetna za različne pritiske okolja, in razpolaga z manjšim obsegom izkušenj in samonadzora. Nekateri avtorji²¹, ki se ukvarjajo predvsem z uživanjem drog pri mladih, omenjajo naslednjo tipologijo razvoja odvisnosti:

1. **Faza eksperimentiranja**, kjer se mladostnik ne zaveda škodljivega učinkovanja alkohola na lastno počutje in vedenje. Osrednja razloga za začetek uživanja alkohola sta navadno radovednost in hlepenje po nevarnosti. K slednjemu navadno pripomoreta še želja po potrditvi med sovrstniki in dejstvo, da je alkohol pač dostopen. Za mladostnika je sprva pomembnejše vzburjenje pred, med in po uživanju kot pa sam učinek alkohola. Prva izkušnja je navadno fizično neugodna, kljub temu pa največkrat vodi v nadaljnje uživanje.
2. **Faza socialne rabe** je stopnja, kjer se mladostnik že zave spremenjenega vedenja in dojemanja, ki ga povzroči uživanje alkoholnih pijač. Za zdaj še ne občuti posebnih težav (razen pri občasnem zaužitju prevelike količine) in ima občutek, da ga alkohol v ničemer ne ogroža. Uživanje alkohola v tej fazi je omejeno izključno na družb(en)o (skupino), v kateri mladostnik preživlja svoj prosti čas. V prisotnostih drugih (predvsem družine in drugih vzgojno-avtoritativnih oseb) mladostnik skriva svoj odnos do alkohola. Občutek ima, da svoje uživanje alkoholnih pijač popolnoma obvladuje. Lahko se kažejo prvi znaki amotivacijskega sindroma v obliki lažje depresije, izgube interesov in pomanjkanju vsakršne motivacije.
3. Sledi **faza instrumentalne rabe**. Zanj je značilno, da si mladostnik počasi pridobiva izkušnje, kako nanj vpliva alkohol in išče posebna čustvena in/ali vedenjska stanja. Mladostnik v tej fazi navadno uživa alkoholne pijače iz enega izmed dveh razlogov: *hedonističnega* ali *kompensacijskega*. Pri prvem gre za iskanje ugodja, željo po dobrem počutju in sproščenem vedenju. Pri kompensacijski rabi pa mladostnik uživa drogo zato, da lažje prebrodi stresne situacije in prežene neprijetna čustva. Je neke vrste »samozdravljenje« anksioznih, tesnobnih stanj. Uživanje alkoholnih pijač ni več

---

²¹ Kastelic in Mikulan, 1999; Tomori v Kastelic, 1999 in Stergar v Tomori, 1998.

vezano le na socialne okoliščine, mladostnik jih uživa tudi kadar je sam. Negativnih izkušenj v tej fazi ni veliko, tudi potem ko preneha učinek alkohola. Spremembe vrednot in vedenja mladostnika so družbenemu okolju že opazne.

4. **Habitualna faza** je obdobje, v katerem se pojavijo simptomi bolezenske odvisnosti. Mladostnik se zaveda razvijajoče se odvisnosti in se prepričuje, da je še vedno sposoben v trenutku prenehati z uživanjem alkohola. Prepričan je, da je zaradi uživanja srečnejši in sposobnejši soočanja z vsakdanjimi problemi. Toleranca do alkohola raste, ob poskusu prenehanja se pojavijo odtegnitveni znaki.
5. V **kompulzivni fazi** je mladostnik že docela odvisen in obseden z željo po alkoholu. Alkohol preneha biti zabaven in vsak neuspeli poskus odvajanja še dodatno zniža njegovo samospoštovanje. Mladostnika prežema sram in obup, pogosto se pojavijo razmišljanja o samomoru. Pojavijo se tudi druge čustvene in telesne težave, ob čemer mladostnik uživanja alkohola ne skriva več.
6. Zadnja faza, **odvisnost**, pomeni popolno izgubo nadzora. Mladostnik je v tej fazi že popolnoma psihično in fizično odvisen. Postane depresiven in agresiven, razdražljiv in apatičen. Mladostnik ima težave z družino, prijatelji, policijo, torej s celotnim socialnim okoljem. Na njegovem izgledu (pogledu, obrazu, drži, hoji) se že poznajo sledovi zdravstvenih težav. Z arogantnostjo se nezavedno brani pred izgubo samonadzora.

Kako hitro se odvisnost razvija, je odvisno od družbenih okoliščin, v katerih mladostnik živi, in vrste droge, ki jo uporablja. Alkohol fiziološko ni lahko zasvojljiva droga, kot npr. opijati, je pa bolj družbeno sprejemljiv, kar pomeni, da lahko progres razvoja odvisnosti ostane dalj časa koncipiran kot neproblematičen in se tako počasi, a neomejeno razvija v popolno odvisnost. To še posebno velja za Slovenijo, kjer je uživanje alkohola pri odraslih zakonsko dovoljeno in socialno sprejemljivo vedenje. Uživanje alkoholnih pijač pri mladih je tako lahko dojeto kot oponašanje staršev, torej »normalno« adolescentsko vedenje.

3.3 ZNAČILNOSTI UŽIVANJA ALKOHOLA MED SLOVENSKO SREDNJEŠOLSKO MLADINO

Zasledili smo osem raziskav, ki so proučevale uživanje drog med slovensko srednješolsko populacijo.

Tabela 3.1: Pregled raziskav, ki vključujejo proučevanje uživanja alkohola med slovensko srednješolsko mladino

Raziskava	Leto	Vzorec	Vzorčenje	Območje	Avtor	Populacija
DIJAŠKA91a	1991	2300	Stratificiran tipičen vzorec	ljubljsko	Gradišnik in Kavšek	Dijaki (1. +3.1)
DIJAŠKA92	1992	1.248	Stratificiran tipičen vzorec	ljubljsko	Bulič in Vesel	Dijaki (1. - 4.1)
ESPAD95SLO	1995	3.607	Reprezentativen (spol, letnik in tip srednje šole)	slovensko	Stergar	Dijaki (1.letnik)
ESPAD95LJ	1995	1.531	Reprezentativen (spol, letnik in tip srednje šole)	ljubljsko	Jerman in drugi	Dijaki (1.letnik)
DTSS96SLO ²²	1996	4.706	Reprezentativen (spol, letnik in tip srednje šole)	slovensko	Tomori in drugi	Dijaki (vsi letniki)
ESPAD98LJ	1998	1.535	Reprezentativen (spol, letnik in tip srednje šole)	ljubljsko	Dekleva	Dijaki (1.letnik)
ESPAD99SLO	1999	3.626	Reprezentativen (spol, letnik in tip srednje šole)	slovensko	Stergar	Dijaki (1.letnik)
ESPAD99LJ	1999	1.589	Reprezentativen (spol, letnik in tip srednje šole)	ljubljsko	Stergar	Dijaki (1.letnik)
ESPAD02LJ	2002	1.492	Reprezentativen (spol, letnik in tip srednje šole)	ljubljsko	Dekleva in Sande	Dijaki (3.+4. l.)
ESPAD03SLO	2003	4.120	Reprezentativen (spol, letnik in tip srednje šole)	slovensko	Stergar	Dijaki (1.letnik)

Vir: povzeto po Stergar (1999 in 2001); Dekleva in Sande (2003) ter Sande (2004). Označeni sta multidimenzionalni raziskavi dejavnikov tveganja.

Leta 1995 je bila prvič opravljena Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino (v nadaljevanju ESPAD). Zaradi enotne metodologije je sistem ESPAD omogočil kontinuirano spremljanje uporabe dovoljenih in nedovoljenih drog, ki je primerljivo s podatki številnih evropskih in nekaterih drugih držav²³. Primerljivost je predvsem prvič omogočala spremljanje trendov uporabe drog v Sloveniji in primerjavo z Evropo. Po tej metodologiji so bile v Sloveniji od leta 1995 opravljene številne raziskave na nacionalnem (leta 1995 ESPAD95SLO, leta 1999 ESPAD99SLO in leta 2003 ESPAD03SLO) in ljubljanskem področju (leta 1995 ESPAD95LJ, leta 1998 ESPAD98LJ, leta 1999 ESPAD99LJ ter leta 2002 ESPAD02LJ).

²² Uradna šifra raziskave nam ni znana, zato navajamo začetnice besed uradnega naslova raziskave – *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*, letnico izdelave raziskave in obseg vzorca.

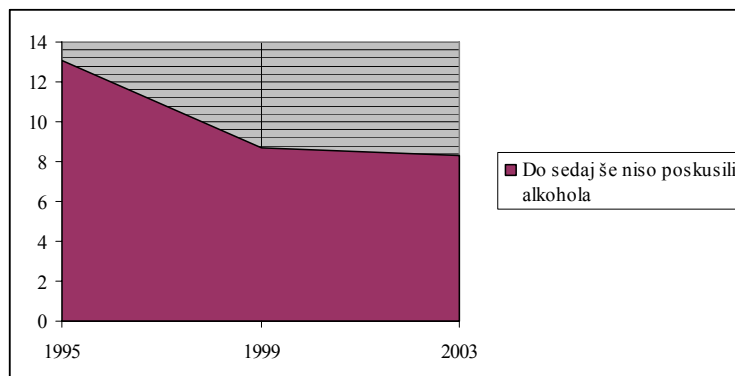
²³ Avstrijo, Belgijo, Bolgarijo, Ciprom, Češko republiko, Dansko, Estonijo, Ferskimi otoki, Finsko, Francijo, Grčijo, Grenlandijo, Hrvaško, Irsko, Islandijo, Italijo, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Malto, Nizozemsko, Nemčijo, Norveško, Otokom Man, Poljsko, Portugalsko, Romunijo, Rusijo (Moskvo), Slovaško, Švedsko, Švico, Turčijo (6 mest), Ukrajino in Združenim Kraljestvom.

Primerjava podatkov treh raziskav ESPAD, ki so bile opravljene na nacionalni srednješolski populaciji, kaže na nekatere morebitne trende. Rezultati prve raziskave ESPAD so pokazali, da je bilo v raziskani skupini, ki je bila reprezentativna za slovensko šolsko mladino, rojeno leta 1979, izmed vseh (ne)dovoljenih drog, najbolj razširjeno uživanje alkoholnih pijač. Odnos do uživanja alkohola je bil precej strpen, škodo, ki jo njegovo uživanje povzroča zdravju, pa so anketiranci precej podcenjevali. Dijaki, ki so imeli povprečen ali podpovprečen šolski uspeh, so v primerjavi s tistimi z nadpovprečnim šolskim uspehom pogosteje pili različne alkoholne pijače, se pogosteje opijali in pili večje količine vseh alkoholnih pijač. Fantje so kazali vse te značilnosti pogosteje kot dekleta.

Podatki iz naslednje nacionalne raziskave ESPAD leta 1999 kažejo, da je v skupini raziskovancev, ki je reprezentativna za srednješolce prvega letnika, rojene leta 1983, pitje alkoholnih pijač ponovno (naj)bolj razširjeno (izkušnjo je imelo 91 % anketirancev). Razvidno je tudi, da se je odstotek iniciacij povečal za 4.4 %; odstotek pogostih pivcev za 9 %; mladine, ki je redno pila in se opijala (6 do 9-krat ali pogosteje v zadnjih 30 dneh) pa za 5.6 %. Poleg tega štiri leta kasneje večje število mladostnikov poroča o težavah zaradi pitja alkoholnih pijač (poškodovana oblačila ali drugi predmeti, težave v odnosih z drugimi – npr. prepir), več mladih ljudi k pitju vzpodbujajo pozitivna pričakovanja in več mladostnikov je tolerantnih do pitja in opijanja.

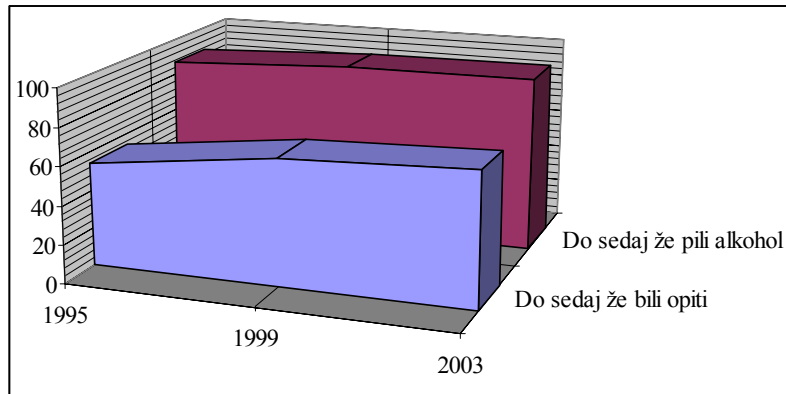
Nekateri »trends«*»* pitja alkoholnih pijač iz obdobja štirih let, od 1995 do 1999, so se v naslednji raziskavi izkazali za kratkoročne. Tisti, ki pa se nadaljujejo tudi v novo tisočletje in s tem kažejo na določeno trdnost, pa so prikazani v nadaljevanju:

- Upad abstinence uživanja alkohola (do časa anketiranja, v 1. letniku srednje šole – starost približno 15 let)

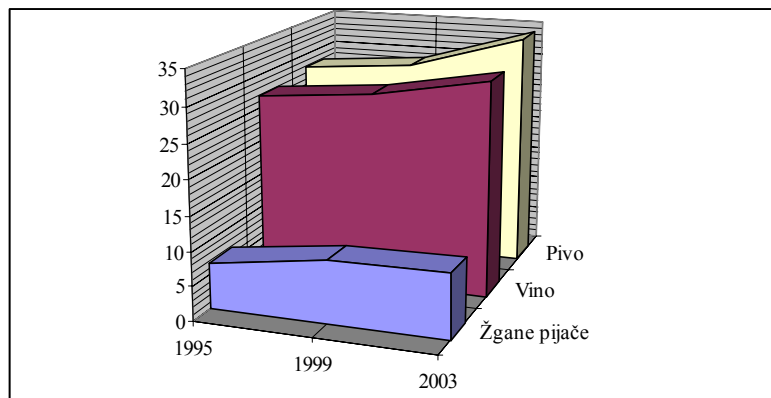
Slika 3.1: Odstotek mladih, ki še niso poskusili alkohola, v treh časovnih točkah

- Naraščanje števila tistih, ki so že bili opiti (do časa anketiranja, v 1. letniku srednje šole – okrog 15 let):

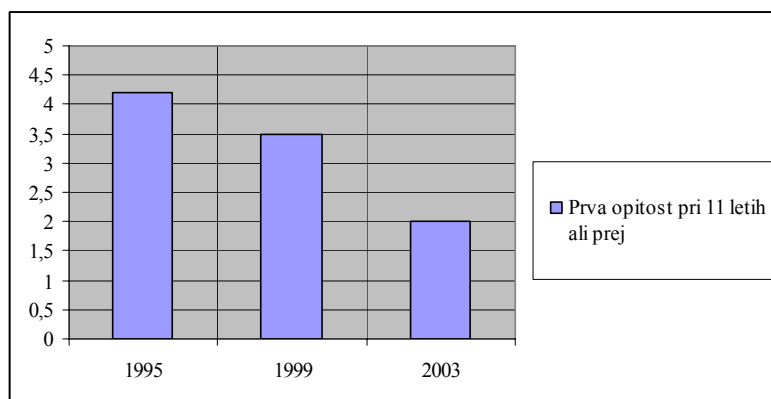
Slika 3.2: Odstotki tistih mladostnikov, ki so že poskusili alkoholne pijače in tistih, ki so že bili opiti do sedaj v življenju, v treh časovnih točkah

- Nižanje starostne meje ob prvem poskusu vseh vrst alkoholnih pijač (oziroma večanje odstotka tistih, ki poskusijo prvo alkoholno pijačo pri 11-ih letih ali manj):

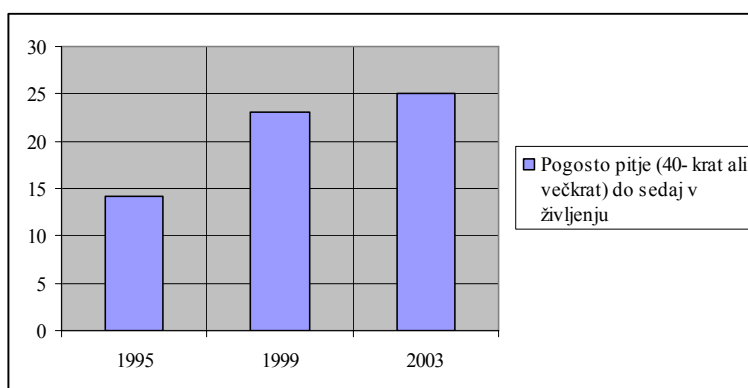
Slika 3.3: Odstotki tistih mladostnikov, ki so poskusili prvo alkoholno pijačo pri 11-ih letih ali prej, v treh časovnih točkah, po vrstah alkoholne pijače

- Višanje starostne meje ob prvem opijanju (nižanje odstotka tistih, ki se prvič opijejo pri starosti 11 let ali manj):

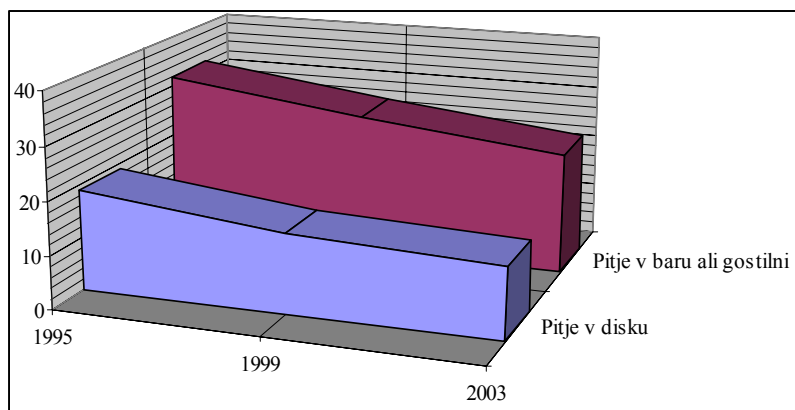
Slika 3.4: Odstotek mladih, ki so bili prvič opiti pri 11-ih letih ali prej, v treh časovnih točkah, v odstotkih

- Naraščanje pogostega pitja (40-krat ali večkrat v vsem življenju do sedaj):

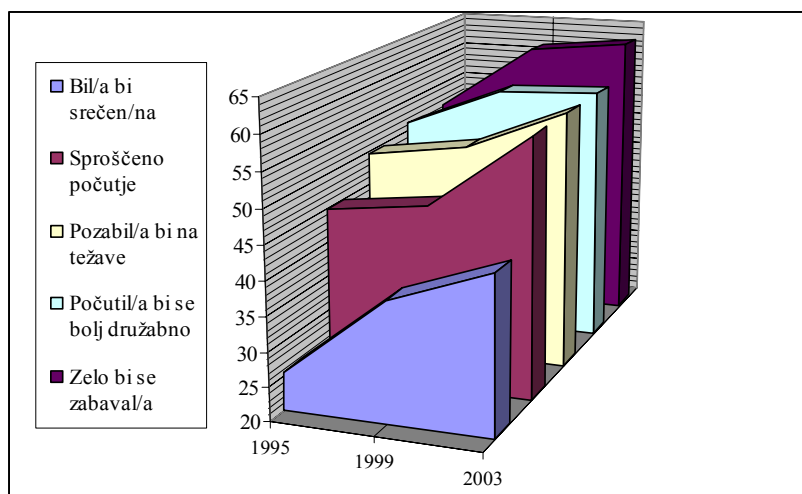
Slika 3.5: Odstotek mladih, ki so že pili 40-krat ali večkrat v vsem življenju, v treh časovnih točkah

- Spremembe okolja pitja alkoholnih pijač (oziroma manjšanje odstotkov tistih, ki pijejo v barih ali gostilnah in diskotekah, ki sta bila leta 1995 najvišja):

Slika 3.6: Odstotki mladih, ki najpogosteje pijejo v barih, gostilnah in diskotekah, v treh časovnih točkah

- Večanje zaznave pozitivnih vplivov pitja alkoholnih pijač (oziroma višanje odstotka tistih, ki ocenjujejo učinke alkohola kot pozitivne):

Slika 3.7: Odstotki mladih, ki učinke alkohola ocenjuje kot pozitivne, v treh časovnih točkah, po učinkih

Gre torej za večinoma »temne trende« (z izjemo višanja starosti ob prvem opijanju), ki kažejo na slabšanje stanja odnosa mladih do alkohola. Vendar pa ne gre ocenjevati stanja brez primerjave z drugimi državami razvitega sveta.

3.3.1 PRIMERJAVA SLOVENIJE Z EVROPO V LETU 2003

V nadaljevanju bomo na kratko povzeli ugotovitve študije²⁴ ESPAD (Stergar, 2005), ki je leta 2003 zbrala podatke na več kot 100.000 dijakih v 35 državah – Avstriji, Belgiji, Bolgariji, Cipru, Češki republiki, Danski, Estoniji, Ferskih otokih, Finski, Franciji, Grčiji, Grenlandiji, Hrvaški, Irski, Islandiji, Italiji, Latviji, Litvi, Madžarski, Malti, Nizozemski, Nemčiji, Norveški, Otoku Man, Poljski, Portugalski, Romuniji, Rusiji (oziroma Moskvi), Slovaški, Sloveniji, Švedski, Švici, Turčiji (v šestih mestih), Ukrajini in Združenem kraljestvu.

Pitje alkoholnih pijač

V dveh tretjinah držav ESPAD je velika večina anketiranih (90 % ali več) že pila alkoholne pijače vsaj enkrat v življenju. Vsi anketirani ne pijejo redno²⁵, tako da so odstotki rednega pitja mnogo nižji kot pa odstotki iniciacij. Največje odstotke rednega pitja je najti v državah, ki so poročale o največjih odstotkih tudi pri vseživljenjski uporabi: na Danskem, v Avstriji, na Češkem, Otoku Man, Nizozemskem in v Združenem kraljestvu (od 43 do 50 %). O najnižjih odstotkih so poročali v Turčiji (7 %), sledijo ji Grenlandija, Islandija, Norveška in Portugalska (13–15 %). Slovenija je v povprečju, z 91,7 % tistih, ki so že pili alkoholne pijače in četrtno tistih, ki pijejo redno.

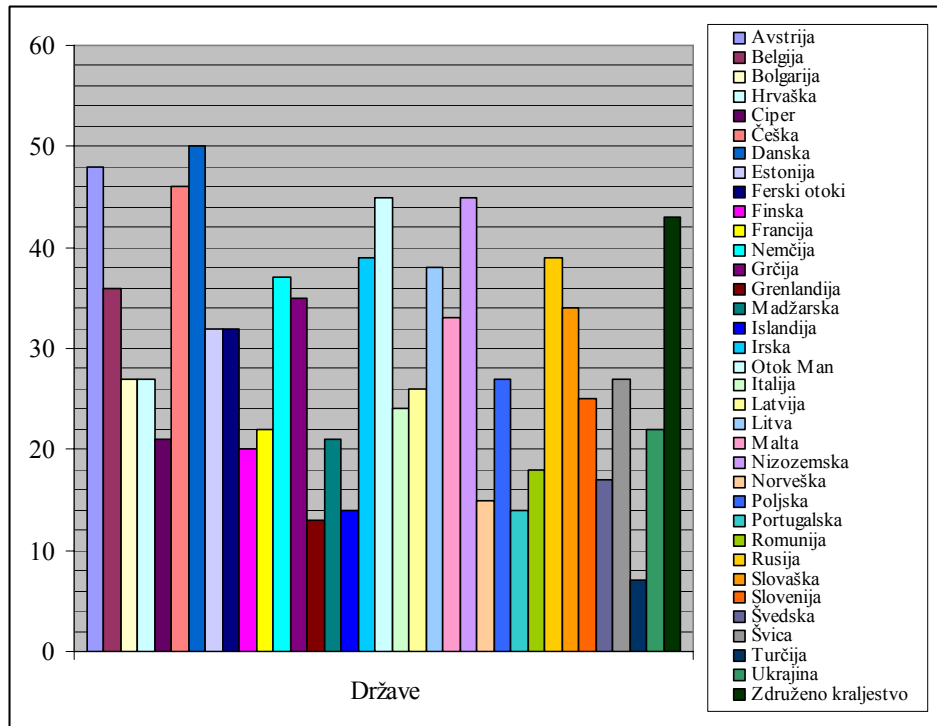
V večini držav obstaja vsaj manjša razlika med prevalenco uživanja alkohola po spolu. Najpogosteje je nekoliko več fantov kot deklet je odgovarjalo, da redno pijejo alkoholne pijače. Enako velja za Slovenijo, kjer so fantje pogosteje kot dekleta poročali, da so že pili vsaj 20-krat v življenju. Le v nekaj državah, kot sta Finska, Norveška in na Otoku Man je pogostost pitja med spoloma približno enaka. V nobeni državi pa niso ugotovili, da bi pilo alkoholne pijače več deklet kot fantov.

---

²⁴ Dostopno na <http://www.espad.org/slovenia.doc>.

²⁵ Kot redni uporabniki so bili označeni tisti posamezniki, ki so pili alkoholne pijače vsaj 40-krat.

O pitju alkoholnih pijač 10-krat ali pogosteje v obdobju zadnjega meseca, torej v povprečju vsak tretji dan, je poročala približno četrtina anketiranih na Nizozemskem in ena petina anketiranih v Avstriji, Belgiji, na Malti ter v Združenem kraljestvu. Odstotek v Sloveniji je nekoliko nižji, 10.7 %. O zelo nizkih ravneh (3 % ali manj) prevalence pitja alkoholnih pijač v preteklem mesecu so poročali predvsem v nordijskih državah, na Finskem, Grenlandiji, Islandiji, Norveškem in Švedskem.

Slika 3.8: Odstotki mladih, ki so že uživali alkohol 40-krat ali večkrat v vsem življenju anketiranca, po državah v letu 2003

Vir: ESPAD, dostopno na http://www.espad.org/key_slovenia.html.

Iz zgornjega grafa je razvidno, da je Slovenija v pogostem pitju²⁶ rahlo nad povprečjem omenjenih držav (povprečje vseh držav je 29 %, v Sloveniji pa pogosto pije četrtina mladih).

Opijanje

Opitost je že doživela večina anketirancev v večini proučevanih držav (v Sloveniji 69.5 %). Da so opiti pogosto (do sedaj že 20-krat ali večkrat) so odgovarjali v velikem številu predvsem anketiranci iz Danske, Irsko, Otoka Man, Združenega kraljestva, Estonije in Finske (26–36 %). V Sloveniji (14.9 %) in drugih državah pa je o tako pogostem opijanju poročal le

²⁶ Kot pogosto pitje je bilo dojetje pitje alkoholnih pijač ob 40-ih ali več priložnostih v vsem življenju anketiranca.

manjši odstotek vprašanih. O pogosti opitosti so redko (približno 3 %) poročali na Cipru, v Franciji, Grčiji in na Portugalskem, najmanj, z enim odstotkom, pa v Turčiji.

Odstotek anketiranih, ki so odgovorili, da so bili v zadnjem mesecu pred anketo pogosto opiti²⁷, je seveda mnogo manjši. Države, ki so na vrhu po odstotkih, so skoraj iste. Na Danskem in Irskem je bila v zadnjem mesecu pred anketo tako pogosto opita približno ena četrtnina. Med državami z visoko prevalenco sta tudi Otok Man in Združeno kraljestvo. Nekoliko višjo vrednost ima tudi Slovenija (12.2 %), v približno polovici držav ESPAD pa odstotek anketiranih, ki so poročali o opitosti 3-krat ali pogosteje v preteklem mesecu, enak 10 ali manj. Najnižje odstotke so sporočili s Cipra, iz Francije, Grčije, Portugalske in Turčije (1–4 %).

Popivanje (binge drinking)

Vprašanje o pogostosti pitja 5 alkoholnih pijač zaporedoma (»binge drinking«) predstavlja alternativno mero težke rabe alkohola. Odstotki tistih, ki so popivali 3-krat ali pogosteje v zadnjem mesecu, v državah ESPAD močno variirajo. O popivanju poroča od ene petine do ene tretjine anketiranih v približno polovici držav ESPAD.

Največji odstotek dijakinj/dijakov popiva na Danskem, Irskem, Otoku Man, Malti, Nizozemskem, Norveškem, Poljskem, v Sloveniji (22.1 %), na Švedskem in v Združenem kraljestvu (24–32 %). Torej se tako obnašanje koncentrira v severnih in zahodnih državah z edino izjemo – Malto. Države, kjer so ugotovili najnižje odstotke popivanja, so Ciper, Francija, Grčija, Madžarska, Islandija, Romunija in Turčija (5–11 %).

Vzorec pitja alkoholnih pijač kaže, da je pogosto pitje bolj razširjeno med dijaki iz zahodnih delov Evrope – kot na primer na britanskih otokih, Nizozemskem, v Belgiji, pa tudi v Avstriji, na Češkem in Malti. Le malo dijakinj/dijakov iz severnih delov Evrope pije tako pogosto. Prevalenca opijanja se bolj koncentrira v državah iz zahodnih delov Evrope, kot so Danska, Irska, Otok Man in Združeno kraljestvo. O pogostem opijanju poroča malo dijakinj/dijakov v mediteranskih državah, kot so Ciper, Francija, Grčija, Portugalska, Romunija in Turčija.

Kljub omenjenim »temnim« trendom, ki veljajo za Slovenijo, ta zaenkrat ostaja, v večini kazalcev uživanja alkohola med srednješolci, v evropskem povprečju. Da pa bi tako ostalo,

---

²⁷ Kot pogosto opiti so bili šteti tisti posamezniki, ki so bili opiti vsaj 3-krat v zadnjih 30 dneh od ankete.

moramo vedeti, kaj sploh vpliva na te trende. V nadaljevanju naloge bomo zato skušali ugotoviti, kateri so tisti dejavniki, ki vplivajo na količino in značilnosti pitja alkohola med mladimi, in v kolikšni meri to počno.

3.4 VAROVALNI DEJAVNIKI IN DEJAVNIKI TVEGANJA PRI UŽIVANJU ALKOHOLA MED MLADINO

Razlogov, zakaj mladi uporabljajo droge kot je alkohol, je precej in se pogosto od posameznika do posameznika razlikujejo. Navadno pa je »razlog« dejansko rezultat spleta okoliščin (življenje v revščini, ločitev, prezaposlenost staršev ipd.) in vpliva dejavnikov (radovednost, uporništvo, želja po ugodju, težave pri vključevanju med vrstnike, bežanje pred slabim počutjem), s katerimi mladostnik odrašča. Ravno tako so številni povodi (pritisk vrstnikov, želja po dokazovanju itd.), ki lahko zaznamujejo odločilno točko v posameznikovem življenju, da se ta odloči za uporabo takšne ali drugačne droge. (Kastelic in Mikulan, 1999)

Poleg bioloških, psiholoških in socialnih razvojnih značilnosti adolescence tvegano vedenje spodbujajo tudi socio-kulturni dejavniki, značilni za posamezno okolje, družbo ali državo. Da bi lahko načrtovali in izvajali učinkovite preventivne dejavnosti, ne da bi pri tem zaustavljali razvoj mladostnikovih potencialov in omejevali potencial njihove individualnosti, je treba proučiti značilnosti tveganega vedenja mladostniške populacije v določenem prostoru. Ravno socio-kulturni dejavniki so tisto, kar govori o konkretnih tveganjih, njihovi razširjenosti in povezanosti med značilnostmi posameznika in socialnega okolja, v katerem živi in odrašča. Ti dejavniki bistveno vplivajo na možnost tega, ali bo nek posameznik zašel v (negativno/pozitivno percipirano) tvegano vedenje. Vse tisto, kar statistično poveča to možnost, imenujemo dejavniki tveganja in obratno, vse tisto, kar zmanjša statistično verjetnost tveganega vedenja, kljub prisotnosti dejavnikov tveganja, pojmujeemo kot varovalne dejavnike²⁸. (Tomori, 1998 in Sande, 2004)

Dejavniki tveganja so širše gledano tisti faktorji, ki lahko zvišujejo ali znižujejo incidenco proučevanega družbenega (ali kakršnega koli drugega) problema. Kadar je vrednost nekega proučevanega dejavnika, izražena s kazalcem relativnega tveganja²⁹, manjša od ena, govorimo o varovalnem dejavniku (njegova navzočnost npr. znižuje incidenco neke bolezni v populaciji). V kolikor je vrednost relativnega tveganja večja od ena, pa govorimo o nevarnostnem dejavniku oz. dejavniku tveganja. Vrednost relativnega tveganja nam torej

---

²⁸ Varovalne dejavnike nekateri avtorji imenujejo tudi dejavniki zaščite (Kastelic in Mikulan, 1999: 21)

²⁹ »Relativno tveganje je razmerje med incidenco pri izpostavljenih posameznikih in incidenco pri neizpostavljenih posameznikih.« (Sande, 2004: 35)

pove, kolikokrat večja bo verjetnost, da se bo pri nekom, ki je izpostavljen dejavniku tveganja, pojavil proučevani problem, npr. neka bolezen. (Premik v Sande, 2004)

Učinkovito preprečevanje tveganja je možno le, če poznamo ne le posameznih razlogov, ki mlade (de)motivirajo v njihovih dejanjih, temveč tudi medsebojne korelacije posameznih dejavnikov. (Sande, 2004)

3.4.1 KLASIFIKACIJE DEJAVNIKOV TVEGANJA

Obstajajo številne klasifikacije dejavnikov tveganja, glede na to, iz katere razvojnostne teorije izhajajo. Navedli bomo zgolj tiste, ki so najbližje tem, ki smo jih uporabili v svoji raziskavi.

Tomorijeva (1998:7) navaja naslednje dejavnike, ki povečujejo pripravljenost za tvegano vedenje:

- ✧ odraščanje v disfunkcionalni družini, slabi odnosi s starši (brezbrižnost, odtujenost, konfliktnost, neustrezna vzgojna sporočila);
- ✧ družba vrstnikov, ki goji tvegano vedenje (subkulturne, obrobne skupine mladih);
- ✧ šolska neuspešnost in pomanjkanje možnosti za konstruktivno uveljavitev;
- ✧ večja osebna ranljivost (nizko samospoštovanje, večja impulzivnost in težje obvladanje impulzov in teženj, izrazita sugestibilnost ob nizki gotovosti vase, socialna negotovost, anksioznost ...).

Nolimal (v Kastelic in Mikulan, 1999) imenuje štiri skupine varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja. Prvo skupino predstavljajo t.i. **dejavniki posameznika**, ki zajemajo njegove osebne značilnosti, njegova stališča in prepričanja, pa tudi gene, torej dedne lastnosti, ki jih je dobil od staršev. Drugo skupino tvorijo **medosebnostni in socialni dejavniki**: družina, vrstniki, šola, policija, lokalna skupnost in razne osebne situacije. **Dejavniki okolja** so tretja skupina, kamor prišteva družbene norme in ukrepe, medije, tržišstvo, ceno, zakonodajo itn. V zadnji skupini dejavnikov omenja **lastnosti dovoljenih in nedovoljenih drog**, količino droge, načine uživanja in kombinacijo drog, pod skupnim imenom dejavniki drog.

Kastelic in Mikulanova (1999: 84) med dejavnike tveganja štejeta:

- pozitivno družinsko anamnezo glede uživanja kakršnih koli psihoaktivnih snovi;
- uživanje oziroma neustrezen odnos do uživanja drog;
- družbo vrstnikov, ki uživajo droge;
- konflikte v družini;
- nesposobnost reševanja slednjih;
- vedenjske motnje;
- osamljenost, uporništvu;
- izjemne socialne težave, izvirajoče iz siromaštva;
- izostajanje iz šole;
- šolsko neuspešnost;
- pogosto spreminjanje stalnega bivališča.

Van der Stel (v Turšič, 2003: 7-8) navaja naslednje dejavnike tveganja, ki vodijo v zlorabo psihoaktivnih snovi:

- Kulturni in družbeni dejavniki tveganja:
  - zakoni, ki spodbujajo uživanje psihoaktivnih snovi;
  - družbena merila, ki spodbujajo uživanje psihoaktivnih snovi,
  - dosegljivost oz. razpoložljivost substance;
  - neugodne gospodarske razmere.
- Medosebni dejavniki tveganja:
  - starši in družina so že uživalci drog;
  - družina je uživanju drog naklonjena;
  - slabe družinske razmere;
  - družinski prepiri in ločitev;
  - odmikanje od prijateljev;
  - prijatelji že uživajo psihoaktivne snovi.
- Psihosocialni dejavniki tveganja:
  - zgodnji in vztrajni vedenjski problemi;
  - šolski neuspehi;
  - na bojni nogi z vzgojitelji;
  - na uživanje drog se gleda naklonjeno;
  - uživanje drog v zgodnji mladosti.
- Biogeni dejavniki tveganja:

- podvrženost zaradi genskih dejavnikov;
- psiho-fiziološka podvrženost učinkom substanc.

V naši empirični raziskavi bomo temeljili na razširjeni³⁰ klasifikaciji dejavnikov tveganja, ki le-te razporeja v štiri področja posameznikovega delovanja – individualno, družinsko, vrstniško in šolsko področje. Velika pomanjkljivost te klasifikacije je združevanje individualnih in vrstniških dejavnikov v homogeno skupino, ki po našem mnenju, to nikakor ni. Je pa omenjena klasifikacija temelj edine raziskave, ki je vsebinsko primerljiva z našo in nam je služila kot metodološki zgled. Klasifikacija torej loči štiri področja dejavnikov tveganja (povzeto predvsem po Sande, 2004 in Green in Rachal, 2001):

- **Skupnostni dejavniki tveganja** kažejo na (ne)uspešnost socializacije in možnost za potrditev »odraslosti« mladostnikov. Pomemben je problem pomanjkanja formalnih obredov in norm za vstop med odrasle. Obredni pomen in status odraslosti lahko zapolnijo določene droge oziroma njihova uporaba. Med skupnostne dejavnike tveganja štejemo permissivne družbene norme in zakone, dostopnost drog, nezmožnost uveljavljanja svoje odraslosti na legitimen način, nejasnost prehoda v odraslost, slabo pripadnost soseski in lokalni skupnosti, slab socio-ekonomski status itd.
- **Šolski dejavniki tveganja** pomenijo učno (ne)uspešnost in odnos, ki ga mladostniki razvijejo do šole. Med šolske dejavnike tveganja štejemo šolsko neuspešnost, odpor do šole, obdobje ob prehodu iz osnovne v srednjo šolo, pomanjkanje možnosti za konstruktivno uveljavitev itd.
- **Družinski dejavniki tveganja** igrajo bistveno vlogo v obdobju otroštva in adolescence, saj lahko spodbudijo razmeroma zgodnje uživanje alkohola. Družinski dejavniki so uporaba drog pri starših ali sorojencih, nejasna pravila v družini, slabši nadzor nad otroci, negativna komunikacija, poslabšanje (ali razdiranje) družinskih vezi, nekonsistentni ali oddaljeni starši itd.

---

³⁰ Uporabljajo jo številni avtorji teorij in raziskav: Tomori (1998), Sande (2004), Nolimal (v Kastelic in Mikulan, 1999), Green in Rachal (2001).

- **Vrstniški dejavniki tveganja** se navadno pojavljajo znotraj vrstniške skupine. Te so npr. zgodnja iniciacija v uporabo drog s strani vrstnikov, uporaba drog v vrstniški skupini, primerjave med vrstniki itd.
- **Individualni dejavniki tveganja** predstavljajo osebne in interpersonalne ter vedenjske dejavnike, npr. odtujenost ali uporništvo, asocialno vedenje, impulzivnost, anksioznost, depresija, večja osebna ranljivost, nagnjenost k pitju alkohola, velika potreba po dražljajih.

Avtorja Scheffeld in Wirth (v Sande, 2004) opisanih pet podskupin razdelita na biološko, psihološko in situacijsko dimenzijo. Psihološka dimenzija vključuje individualne, družinske in šolske varovalne dejavnike in dejavnike tveganja ter dodaja odnosne dejavnike kot samostojno podkategorijo. Situacijska dimenzija pa vpeljuje stres, nezadovoljstvo z lastnim telesom, težave v spolnosti, smrt ljubljene osebe, brezposelnost, psihosomatske motnje in podobno.

Kumpfer, Williams in Baxley (prav tam) dodajajo omenjenim biološkim, psiho-socialnim in skupnostnim skupinam dejavnikov tveganja še demografske, kot so starost, spol, etničnost in rasa, socio-ekonomski status, zaposlitev, izobrazba, kraj bivanja ter gostota naselitve določenega območja.

Sande (2004) pri tem opozarja na previdnost pri oblikovanju zaključkov na podlagi demografskih dejavnikov, saj lahko hitro privedejo do sklepov, kot so npr: da je uporaba drog povezana z barvo kože, izobrazbo ipd.

3.4.2 TEORIJE, KI POJASNJUJEJO VAROVALNE DEJAVNIKE IN DEJAVNIKE TVEGANJA

V prejšnjem poglavju smo na kratko našli dejavnike tveganja, kot jih razumejo različni avtorji. V nadaljevanju bomo povzeli štiri teorije, ki podrobneje pojasnjujejo pomen in način njihovega delovanja. (Sande, 2004)

Prva teorija izhaja iz dela Bandure in sodelavcev ter poudarja moč opazovanja in posnemanja delovanja vzornikov, predvsem tistih (starši, sorojenci, vrstniki, medijske zvezde), ki imajo v neki skupnosti ali (sub)kulturi visok status. **Teorija socialnega učenja** temelji na behaviorizmu in pravi, da obstaja večja verjetnost, da bodo sprejeta in naučena tista vedenja, za katera bodo mladostniki oziroma njihovi vzorniki nagrajeni (s sprejetostjo, priljubljenostjo in privlačnostjo). (Thomas, 1996 v Sande, 2004) Vzorniki mladim predstavljajo ideal odraslosti in njihova dejanja, kot so kajenje, pitje alkohola in uživanje prepovedanih drog, niso le sprejemljiva, temveč tudi nujna za zagotavljanje priljubljenosti in privlačnosti (Hird in drugi v Sande, 2004)

Nekateri avtorji trdijo, da je problematično vedenje lahko funkcionalno. Donovan in Costa Jessor sta avtorja **teorije problematičnega vedenja**, ki temelji na empirični integraciji psiholoških, socialnih in biokemičnih dejavnikov, ki naj bi vplivali na problematično vedenje mladostnikov. T.i. »problematično vedenje« (npr. uživanje (ne)dovoljenih drog) je lahko tako dojeta v neki družbeni skupini, v drugi (npr. mlajši) pa je dojeta ne le kot normalno, temveč celo zaželeno. Verjetnost (oziroma moč tendence), da bo posameznik sodeloval v problematičnem vedenju, avtorja imenujeta psihosocialna nagnjenost (ang. preoneness) k problematičnem vedenju. Ta je rezultat odnosa med spodbudami in zadrževanjem do problematičnega vedenja, kar je analogno epidemiološkima pojmom varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja. Bistvo teorije problematičnega vedenja je v medsebojnem vplivu treh psihosocialnih sistemov – sistema osebnosti (ang. Personality System), sistema zaznavanja okolja (ang. Percived Environment System) in sistema vedenja (ang. Behavior System) (Wurst, 2002). Ti sistemi vsebujejo spremenljivke, ki bodisi spodbujajo bodisi zavirajo problematično vedenje. Rezultat vseh spremenljivk, ki jih lahko razumemo kot dejavnike tveganja za nastanek problematičnega vedenja, pa je (psihosocialna) nagnjenost k problematičnem vedenju. (Jessor in drugi v Sande, 2004)

Kot zgoraj omenjena Jessorjeva teorija problematičnega vedenja tudi naslednja teorija sloni na Lewinovi teoriji polja (Muuss; Jessor in drugi v Sande, 2004), ki definira povezanost med človekom in njegovim okoljem. Po Lewinovi formuli ($V = f(PO)$) je vedenje (V) rezultat skupne funkcije (f) delovanja posameznika (P) in njegovega okolja (O) (Muuss, v Sande, 2004). Jedro **ekološke teorije** je Bronfenbrennerjev procesno-osebnostno-kontekstualni model, kjer statični koncept vedenja zamenja dinamična dimenzija razvoja – čas. Bronfenbrenner poleg osebnostnih značilnosti in časa poudarja komponento okolja oziroma

t.i. ekološke niše³¹. Te deli na štiri ekološke sisteme, ki sestavljajo koncentrično soodvisno in dinamično strukturo. Mikrosistem, mezosistem, eksosistem in makrosistem so okoljske strukture, ki se med seboj obkrožajo in se raztezajo daleč prek trenutne situacije, ki jo doživlja posameznik, segajo do povezav med drugimi osebami, ki niso prisotne v tem okolju, in posredno vplivajo na posameznika (Barber v Sande, 2004). Barber (prav tam) je ekološki sistem apliciral na uporabo drog. Mikrosistem tako predstavlja neposredno fenomenološko okolje oziroma posameznike, s katerimi ima uporabnik drog neposreden stik – družinski člani, delovno mesto, prijatelji; mezosistem odnose med enim ali več okolji (mikrosistemi), v katerih je uporabnik drog neposredno udeležen; eksosistem predstavlja vpliv lokalnih zakonov in predpisov, ki so povezani npr. s prodajo alkohola na določenih npr. športnih prireditvah, kar vpliva na stopnjo zaužitega alkohola v določenem okolju; in makrosistem, ki je najbolj oddaljen in najmanj vpliven sistem in pomeni rituale in norme, ki določajo vedenje uživalcev drog ter splošnejšo vlogo rekreacijske uporabe drog v družbi (Barber v Sande, 2004). Omenjeni koncept je kompatibilen z zgoraj opisano delitvijo dejavnikov tveganja na pet tematskih področij – individualno, vrstniško, družinsko, šolsko in skupnostno. Družinske, vrstniške in šolske dejavnike tveganja lahko, glede na vpliv in oddaljenost, uvrstimo v mikro- ali mezosistem, nekatera področja skupnostnih dejavnikov tveganja pa višje, v ekso- ali makrosistem. Na koncu moramo omeniti še pomen vpliva časa na nastanek ali odsotnost določenega (tveganega) vedenja, ki pa je sicer nekoliko težje merljiva komponenta.

Poleg do sedaj omenjenih teorij se z dejavniki tveganja povezuje tudi t.i. Eriksonova teorija psihosocialnega razvoja. Eriksonova teorija osmih stadijev govori o osmih razvojnih fazah človeka, od obdobja dojenčka, šolskega obdobja, adolescence, zgodnje odraslosti do faze zrelosti in specifičnih dilem, s katerimi se posameznik v tem obdobju sooča. Jones (Sande, 2004) te faze povezuje s t.i. »resilient children« oziroma tistimi mladostniki, ki si lažje opomorejo ali se prilagodijo na dalj časa trajajoče življenjske strese. Raziskave, ki so se ukvarjale s takšnimi odpornimi mladostniki so pokazale, da se (varovalni) dejavniki, ki omogočajo to prožnost, ujemajo z Eriksonovim opisom zdravega prehoda skozi prve faze psihosocialnega razvoja. Ti t.i. odporni mladostniki so v večji meri kazali temeljno zaupanje, avtonomijo, iniciativnost, jasnost identitete, intimnost, generativnost in integriranost, proti temeljnem nezaupanju, sramu in dvomu, občutkom krivde, identitetni zmedenosti, izolaciji,

---

³¹ »Ekološke niše so ožje definirani elementi okolja, ki obdajajo posameznika z njegovimi osebnostnimi značilnostmi v določenem obdobju.« (Sande, 2004: 46)

zastoju in življenjskem obupu, ki so njihovi protagonisti reševanja temeljnih problemov v določenih življenjskih obdobjih.

Zadnja, najobširnejša (razvojna) teorija, ki je tako ali drugače povezana s tveganim vedenjem in uporabo drog, je **teorija vseživljenjskega razvoja**. Je pravzaprav nadgradnja predhodno omenjenih teorij – Eriksonove teorije psihosomatskega razvoja, teorije socialnega učenja in Bronfenbrennerjeve teorije ekoloških sistemov (Sande, 2004). Po teoriji vseživljenjskega razvoja se človekov razvoj začne z rojstvom in se ustavi (zaključí) šele s smrtjo in ne z adolescenco, kot trdijo druge teorije. Takšen pogled predvideva, da se posameznik spreminja v vseh obdobjih svojega življenja (Muuss v Sande, 2004). Bistvo teorije vseživljenjskega učenja je v tem, da proučuje razmerje med razvojnimi izzivi, ki jih človeku zastavlja življenje, in posameznikovo opremljenostjo, da se spoprime s temi izzivi. Avtorja Hendry in Kloep sta teorijo ponazorila z metaforo bazenov potencialnih virov. Te predstavljajo spekter sredstev, iz katerih posameznik črpa ob spoprijemanju z življenjskimi izzivi. Bazen je od posameznikovega rojstva poln začetnih refleksov, bioloških dispozicij (inteligenca, zdravje, privlačnost, temperament ipd.), socialnih virov (zaupanje, navezanost, velikost in kakovost socialne mreže ipd.), veščin in spretnosti na različnih področjih (zmožnost učenja, socialne spretnosti, psihomotorične sposobnosti ipd.), učinkovitosti (realistična pričakovanja, izkušnje uspeha, mesto nadzora ipd.) in strukturnih virov (država, rasa, razred, družina, spol ipd.). Vsi elementi v bazenu so med seboj povezani, delujejo v dinamični interakciji in se v času spreminjajo. Skozi izkušnje razreševanja življenjskih izzivov se elementi v bazenu lahko tudi množijo in menjajo. Posameznik je v času svojega življenja izpostavljen različnim potencialnim nalogam, ki jih mora reševati s pomočjo nabora elementov, ki jih njegov bazen virov premore. Kakšen je rezultat teh reševanj pa je odvisno od števila in zahtevnosti nalog v kombinaciji s situacijskimi značilnostmi in posameznikove opremljenosti (širine, globine bazena). Naloge, ki ne dosegajo posameznikove opremljenosti, imenujemo »rutina«, tiste, ki pa jih dosegajo ali celo malo presegajo, pa »izzivi«. Take vrste situacij dajejo posameznikom občutek gotovosti in polnijo njegov bazen virov. Problematične pa so lahko tiste situacije, ki presegajo posameznikovo opremljenost za spoprijemanje s težavami, ki praznijo njegov bazen virov in povzročajo občutke strahu in negotovosti. Take situacije imenujemo »tveganja« in če se le-te pogosto ponavljajo, lahko izpraznijo posameznikov bazen virov, kar povzroči, da posameznik ni več sposoben za njihovo uspešno reševanje. Posameznik sicer lahko izpraznjenost enega bazena kompenzira z izborom iz drugih bazenov (bazen socialnih virov, bazen učinkovitosti ...), vendar preostali bazeni včasih ne premorejo virov, ki bi mu

pomagali premagovati specifične težave. Posameznik torej tehta med tveganji, ki jih predstavljajo določeni problemi oziroma izziv in viri oziroma sredstvi, ki jih (njegovih bazeni) premore(jo). Takšno ocenjevanje tveganja je pomembna večšina v posameznikovem življenju, saj določa razmerje med stopnjo tveganja, ki si jo posameznik še lahko privoščiti, glede na sredstva, ki jih poseduje. Lahko jo razumemo tudi kot učenje, ki nove ugotovitve dodaja v bazen virov (Hendry in Kloep, v Sande, 2004). Z omenjenim »tehtanjem« je skladna tudi racionalna odločitev, ki pravi, da smo posamezniki usmerjeni k ciljem, ki naj bi zadovoljili naše interese, vendar nas pri tem omejujejo biološki, ekonomski, socialni in demografski dejavniki. Teorija opisuje vzorce možnih izbir, s katerimi skuša posameznik dosegati svoje cilje glede na omejitve, ki mu jih postavlja okolje. Po spremljanju tega odločanja naj bi, po omenjeni teoriji, vsak zunanji opazovalec ugotovil zanesljiv vzorec obnašanja, s katerim bi lahko pojasnil posameznikove vrednote, ki so racionalizirale njegove odločitve (Gardner v Sande, 2004). Kot že rečeno se posameznik odloča na podlagi tega, kolikšno tveganje je še racionalno pripravljen sprejeti za dosego določenega cilja. Uživanje drog in ukvarjanje z ekstremnimi športi npr. ponujata takojšnjo zadovoljitev ob statistično majhnem tveganju smrti. Kot poudarja teorija pozitivnih časovnih prioritet (ang. positive time preferences) je bistveno pomembnejša takojšnja zadovoljitev kot pa zadovoljitev v daljšem časovnem obdobju. Po modelu pozitivnih časovnih prioritet gleda posameznik na prihodnost skozi narobe obrnjen daljnogled – zdi se mu še bolj oddaljena, kot v resnici je. To naj bi še posebno veljalo za mlade, ki netvegane rešitve dojemajo kot neimpresivne, saj je nagrada za netvegano vedenje odmaknjena predaleč v prihodnost. V času življenjskega poteka sodelovanje v tveganih aktivnostih bistveno upada. Razlog, da mladi bolj cenijo takojšnjo zadostitev, je v tem, da največje tveganje v njihovem življenju predstavlja ravno prihodnost. Ker je prihodnost za njih tako oddaljena in negotova, je tudi investicija vanjo oziroma starost negotova, v primerjavi s trenutno zadostitvijo. Njihovega delovanja tako ne motivira nepremišljenost in nerazsodnost, temveč – paradoksnost – izogibanje tveganju.

Koncept teorije vseživljenjskega učenja tako z več vidikov pojasnjuje varovalne dejavnike in dejavnike tveganja. Ti se nahajajo znotraj bazenov virov, s katerimi posameznik operira, v obliki nalog in izzivov, s katerimi se sooča, in njunim rezultatom, ki je lahko stagnacija, strah in negotovost ali pa povečanje gotovosti in prepričanja vase. Teorija vseživljenjskega učenja pojasnjuje tudi zakaj mladostniki sploh iščejo trenutne zadovoljitve v t.i. tvegane vedenju, kot je na primer uživanje (ne)dovoljenih drog.

3.4.3 KRITIČNI POGLEDI NA VAROVALNE DEJAVNIKE IN DEJAVNIKE TVEGANJA

V nadaljevanju bomo skušali v nekaj točkah strniti bistvo kritik teorij in pristopov, ki zagovarjajo pojasnjevanje uporabe drog z izpostavljenostjo dejavnikom tveganja (in odsotnostjo varovalnih dejavnikov) (Sande, 2004):

✧ *S statističnimi povezavami dejavnikov tveganja in uporabe drog ne moremo pojasniti večinskega dela uporabe drog pri mladih, saj bi s tem velik del mladih, ki je izpostavljen dejavnikom tveganja, označili kot patološke.*

Po Parkerjevem mnenju (v Sande, 2004) problem dominantnega psihološkega vidika, ki skuša pojav odklonskega vedenja pojasniti z dejavniki tveganja psiho-socialne patologije, izvira v zastarelosti pojmovanja uživanja drog. Ta pogled je bil razvit v času, ko je bilo uživanje drog atipičen, subkulturni pojav, ki je bil značilen le za majhen del mladostniške populacije. Danes to nikakor več ne drži, saj uporaba drog postaja vse bolj normativen in večinski pojav v obdobju odraščanja posameznikov. Psihologija bi danes morala interpretirati (rekreativno) uživanje drog kot normativen, začasen del vedenja mladostnikov, ki naj ne bi nujno vplival na posameznikov »gladek« prehod v »normalno« odraslost.

✧ *Ne moremo pojasniti, zakaj se odklonsko vedenje večinskega dela mladih bistveno zmanjša po prehodu v obdobje odraslosti.*

Moffit (v Sande, 2004) poudarja, da dejavniki tveganja, ki slonijo na individualni patologiji, ne morejo pojasniti odklonskega vedenja v adolescenci, ki se po vstopu v odraslost transformira v konformizem oziroma »normalno« delovanje posameznika. Moffit trdi, da literatura, ki se ukvarja z dejavniki tveganja, označuje začasno normativno odklonskost z dalj časa trajajočim odklonskim vedenjem manjše skupine ljudi, ki bi jih morda lahko označili kot »patološke osebnosti«. Krivda za napačno posploševanje je po Moffitovem mnenju v raziskovalni metodologiji. Namesto s poenostavljenimi statističnimi metodami naj bi pojav odklonskega vedenja proučevali z globinskimi kvalitativnimi metodami ali pa vsaj s kombinacijo kvalitativno-kvantitativnega pristopa.

✧ *Dejavniki tveganja s svojo strogo statistično korelacijsko-kavzalno povezavo (med dejavniki tveganja in uporabo drog) preveč zmanjšujejo pomen samostojnega odločanja mladostnikov.*

✧ *Premajhno upoštevanje stališča mladih, njihovih spoprijemalnih strategij, izkušenj in znanja v raziskovanju vpliva varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja.*

Nekateri avtorji (Davis in Farquahar v Sande, 2004) menijo, da psihologija in raziskovanje, ki temeljita na rutinski korelacijsko-kavzalni matriki, le malo prinašata k izdelovanju učinkovitih preventivnih in izobraževalnih programov, saj ne moreta ugotoviti motivov, vrednot in osebnih okoliščin mladih, ki jih obravnavata.

Navedenim štirim kritikam se med razvojnimi teorijami še najbolj izogne teorija vseživljenjskega razvoja, saj ne povečuje adolescence kot neke absolutne točke, kjer se razvoj praviloma ustavi. Statistični determiniranosti razvoja določenega tveganega vedenja se izogne s tezo, da posamezniki glede na individualne okoliščine in možnosti izbir v danem trenutku sprejemajo lastne odločitve, ki pa se v katerem koli življenjskem obdobju lahko spreminjajo.

Tako kot v naši nalogi dejavnike tveganja vidimo mi, je proučevanje njihovih statistično korelacijsko-kavzalnih povezav z uživanjem alkohola povsem smiseln in primeren način raziskovanja. Pomanjkljiv ali neprimeren je lahko kvečjemu nabor merjenih dejavnikov ali pa interpretacija tega, kar dejavniki dejansko merijo. Razumevanja dejavnikov tveganja zato ne reduciramo na patološke, deviantne vplive, temveč jih dojemamo kot vsakršne vplive, ki delujejo na uživanje alkohola. Mednje spadajo tudi stališča, znanja, spoprijemalne strategije in izkušnje mladih, ki so povezane z uživanjem alkohola. V naši raziskavi smo na primer posameznikovo oceno tveganosti uživanja alkohola pojmovali kot varovalni dejavnik. Podobno lahko pomanjkanje negativnih izkušenj z alkoholom pojmuje kot dejavnik tveganja. Zato je po našem mnenju smiselno empirično meriti dejavnike tveganja in varovalne dejavnike. Trdimo torej, da lahko kumulativen učinek dejavnikov tveganja ob popolni odsotnosti varovalnih dejavnikov močno poveča možnost za tvegano vedenje. Seveda pa to še ne pomeni nujnosti, saj samostojna volja in svobodno odločanje posameznikov lahko povzroči statistično neverjetno oziroma manj verjetno situacijo. Dejavniki tveganja niso absolutna kategorija, s katero bi se dalo natančno izmeriti verjetnost in napovedati rezultat za vsakega posameznika v vsaki situaciji v vsakem trenutku.

Dejavnike tveganja je tako moč upoštevati le zelo specifično, znotraj točno določenega konteksta. V našem primeru gre za adolescentsko populacijo ljubljanskih srednješolskih petnajstletnikov v šolskem letu 2005/06. Ob tej omejitvi populacije lahko sklepamo, da ima proučevana skupina posameznikov določene biološke (hormonske in nevronske), socio-kulturne značilnosti določenega geografskega okolja v specifični časovni točki. Na podlagi te predpostavke lahko rezultat dejavnikov tveganja precej zanesljivo posplošujemo na neko populacijo. In v tem primeru je statistično merjenje dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov ne le smiselno, ampak tudi zelo koristno.

4 POMEN DEJAVNIKOV TVEGANJA PRI POJASNJEVANJU VZORCEV UŽIVANJA ALKOHOLA MED MLADOSTNIKI

4.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI RAZISKAVE

Temeljni cilj empiričnega dela naloge je statistično prikazati pomen vpliva varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja na uživanje alkohola dijakov prvih letnikov na ljubljanskih poklicnih srednjih šolah.

4.1.1 NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE

Prvi namen raziskave je bil ugotoviti pogostost in značilnosti ter okoliščine, povezane z uživanjem alkoholnih pijač med prvimi letniki srednješolcev v Ljubljani. Pri tem smo želeli v čim večji meri uporabiti tako metodologijo, ki bi zagotavljala primerljivost rezultatov z drugimi slovenskimi in evropskimi raziskavami, opravljenimi na enaki populaciji. Podatki, pridobljeni v tem delu naloge, so nam služili predvsem za doseganje temeljnih ciljev raziskave in smo jih podrobneje predstavili v prilogi.

Drugi in osrednji namen naloge je bil prepoznati dejanske varovalne dejavnike in dejavnike tveganja iz celotnega nabora merjenih spremenljivk. Nato pa izračunati in interpretirati povezave med ugotovljenimi dejavniki tveganja in tremi različnimi vzorci uživanja alkohola, t.i. tveganim in socialnim pitjem alkoholnih pijač ter abstinenco.

Tretji namen naloge pa je bil ugotavljanje povezanosti varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja z dvema demografskima značilnostima, s posameznikovim spolom in izobrazbo njegovih staršev.

4.1.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

4.2 HIPOTEZE

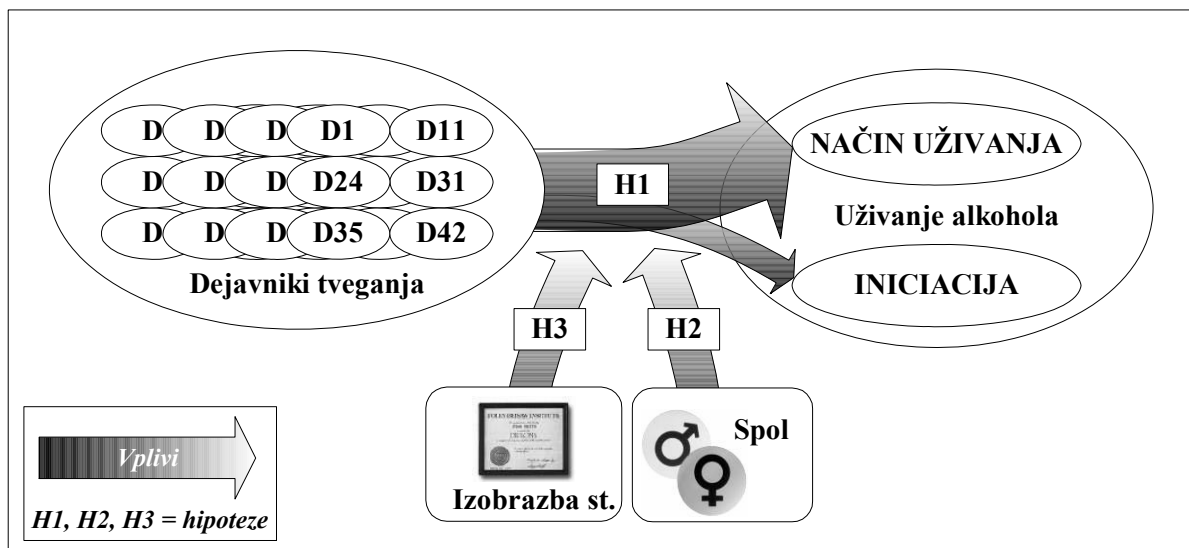
Hipoteza 1: Varovalni dejavniki in dejavniki tveganja se močneje povezujejo s stopnjo tveganosti uživanja alkohola kot z uživanjem alkohola na splošno.

*Tvegano uživanje alkohola*³² nam predstavlja tisto uživanje, za katerega je značilno pogostejše uživanje, uživanje večjih količin naenkrat (rezultat česar je opitost) in uživanje večjih količin alkohola v kratkem časovnem intervalu (pitje petih ali več pijač zapored).

Socialno uživanje alkohola nam predstavlja tisto uživanje, za katerega je značilno redkejše uživanje in opijanje ter uživanje manjših količin naenkrat.

Hipoteza 2: Delovanje varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja se močno razlikuje glede na spol.

Hipoteza 3: Delovanje varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja se razlikuje glede na izobrazbo staršev.

Slika 4.1: Grafični prikaz hipotez

³² Prilagojeno po definiciji tvegane/rekreativne uporabe drog (Sande, 2004: 91).

4.3 METODOLOGIJA

4.3.1 VZOREC

Naš vzorec so sestavljali dijaki ljubljanskih srednjih šol, ki so bili v šolskem letu 2005/06 vpisani v 1. letnik. Vendar v raziskavi zaradi denarne in časovne stiske nismo mogli uporabiti enostavnega slučajnega vzorčenja. Izbrali smo kombinacijo priložnostnega in kvotnega vzorca. Pri uporabljenih vzorcih ni ne vzorčnega okvira ne slučajnosti izbora, kar sta statistično-matematični predpostavki reprezentativnosti. Vzorec je bil bolj ali manj močno podvžen pristranskosti lažjega dostopa. Zajeti so bili namreč le dijaki:

- ✧ tistih šol, kjer so nam dovolili opravljati anketo;
- ✧ tistih razredov, ki so bili v tednu anketiranja na voljo (vsaj eno uro jih je poučeval razrednik);
- ✧ ki so bili na dan anketiranja prisotni pri pouku.

V Sloveniji poznamo tri glavne tipe srednjih šol (Tomori, 1998):

1. poklicne šole (dveletni in triletni poklicni programi),
2. 4-letne tehniške in strokovne šole,
3. gimnazije (splošne in strokovne).

V šolskem letu 2005/06 je bilo v ljubljanske srednje šole vpisanih 27.808 dijakov, v prve letnike pa 7.258. Od tega jih je bilo 3.933 vpisanih v prve letnike srednjih poklicnih šol, tri- in štiriletnih programov.

Tabela 4.1: Struktura dijakov v šolskem letu 2005/06, po programu

Vrsta šolskih programov	Vseh vpisanih dijakov v ljubljanskih šolah		Vseh vpisanih dijakov v poklicne programe	
	f	%	f	%
Gimnazije	2.846	39.2		
Štiriletni	2.873	39.6	2.587	65.7
Triletni	1.539	21.2	1.346	34.2
Skupaj	7.258	100	3.933	100

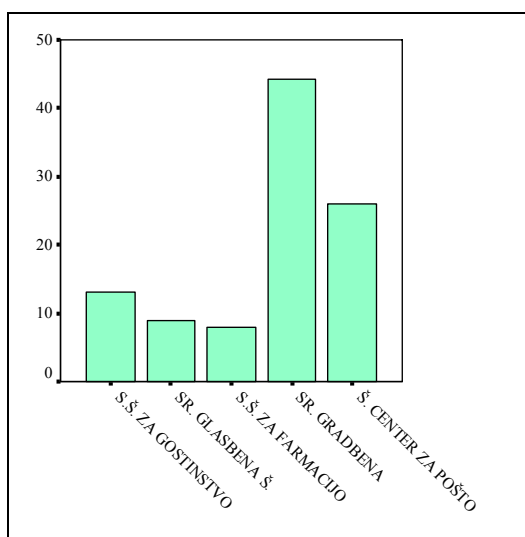
Vir: Ministrstvo za šolstvo.

V našem vzorcu je bilo zajetih **382 dijakov poklicnih srednjih šol** (štiriletnih in triletnih programov).

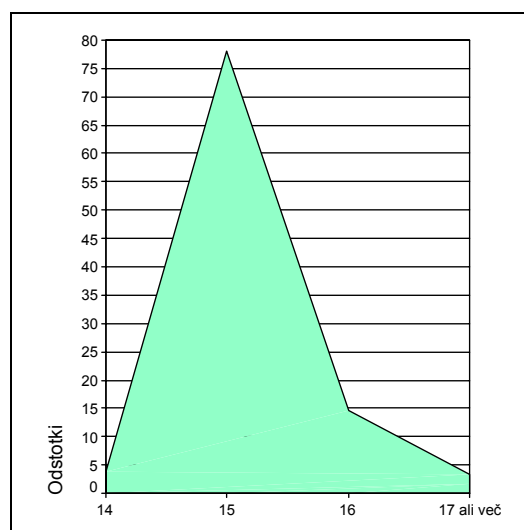
Tabela 4.2: Porazdelitev dijakov glede na šolo, frekvenca in odstotki

Srednja šola	f	%
Srednja šola za gostinstvo in turizem Ljubljana	50	13.1
Srednja glasbena šola Ljubljana	34	8.9
Srednja šola za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo Ljubljana	30	7.9
Srednja gradbena, geodetska in ekonomska šola Ljubljana	169	44.2
Šolski center za pošto, ekonomijo in telekomunikacije	99	25.9
Skupaj	382	100

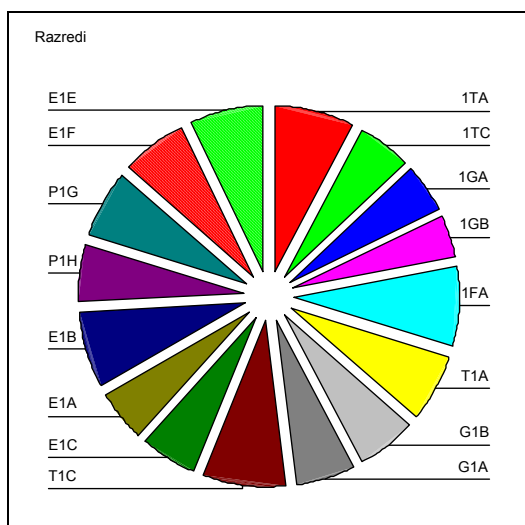
Značilnosti končnega vzorca:

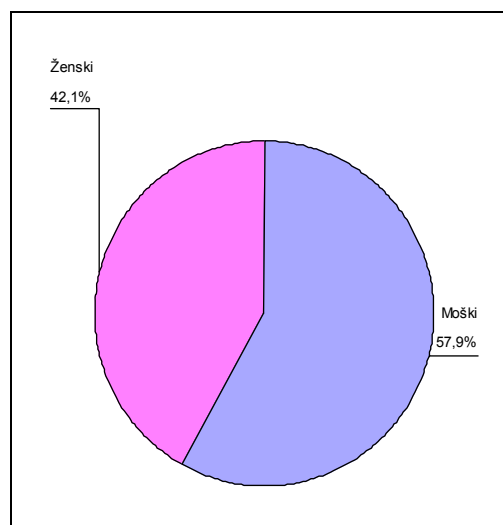
Slika 4.2: Odstotki dijakov/dijakinj po šolah

Slika 4.4: Odstotki dijakov/dijakinj po starosti

Slika 4.3: Odstotki dijakov/dijakinj po razredih

Slika 4.5: Spolna struktura anketirancev

4.3.2 UPORABLJENI VPRAŠALNIK IN IZVEDBA ANKETIRANJA

Osnovni inštrument naše raziskave je bil anketni vprašalnik, ki je zajemal štiriintrideset sklopov vprašanj na petih straneh, kar je pomenilo skupno sto spremenljivk. Rezultate naloge smo želeli primerjati³³ z rezultati dveh različnih raziskav, čemur smo prilagodili tudi anketni vprašalnik. Prvi del vprašalnika je bil sestavljen po zgledu obveznega dela³⁴ angleškega vprašalnika raziskave ESPAD iz leta 1995³⁵. Njegovo slovensko različico³⁶ so v svojih raziskavah uporabili Jerman in sodelavci (1995), Stergarjeva (1995, 1999, 2003), Dekleva (1998) ter Dekleva in Sande (2003). Iz vprašalnika smo izločili nekatera vprašanja, predvsem tista, ki so se nanašala na druge droge.

Drugi del vprašalnika, katerega namen je bilo zbiranje podatkov o prisotnosti oziroma odsotnosti dejavnikov tveganja, pa smo oblikovali po zgledu raziskav Rachalove in Greenove (2001) ter Sandeta (2003).

Preizkus vprašalnika smo opravili na skupini 25-ih dijakov, katerim smo pred začetkom izpolnjevanja dali posebna navodila. Prosili smo jih, naj poiščejo morebitne napake in ob zaključku anketiranja ocenijo vprašalnik. Nato smo popravili napake in nekaj nejasnosti ter popravljen vprašalnik razdelili dijakom izbranih razredov na posameznih, vnaprej določenih šolah v Ljubljani. Vsi dijaki so bili intervjuvani v roku enega tedna (sedmih dni). Čas anketiranja smo določili tako, da v obdobju enega meseca pred raziskavo (časovni interval, po katerem smo spraševali o uživanju alkohola) ni bilo večjih praznikov, šolskih počitnic ali konca ocenjevalnega obdobja. Tako smo se skušali ogniti obdobjem, kjer bi bilo uživanje alkohola atipično. Končni vprašalnik, ki je bil uporabljen za raziskavo, je (v pomanjšani obliki) dodan v prilogi.

Večina dijakov je z veseljem odgovarjala na vprašanja, navadno vsaj približno do polovice. Nekatere posameznike pa je bilo potrebno dodatno motivirati, da so odgovarjanje dokončali.

---

³³ Kjub dejstvu, da naša raziskava ni reprezentativna.

³⁴ Angleški vprašalnik raziskave ESPAD je sestavljen iz dveh delov. Prvi del naj bi se obvezno identično izvajal v vseh državah, ki so opravljale raziskave o drogah po metodologiji ESPAD, z namenom primerljivosti podatkov. Drugi del vprašanj pa je neobvezen in so ga lahko posamezne države poljubno oblikovale.

³⁵ Dostopno na: http://www.can.se/docs/press_rapporter/The%201995%20ESPAD%20report.pdf.

³⁶ Zanj smo zaprosili njeno avtorico, vodjo nekaterih raziskav ESPAD v Sloveniji, mag. Evo Stergar, vendar nam je zaradi odsotnosti statusa priznanega raziskovalca ni želela razkriti.

K temu je pripomoglo tudi to, da se je po koncu anketiranja nadaljeval redni pouk, zaradi česar se anketiranim ni mudilo predčasno končati. Anketnik je bil anonimen, učitelji niso prebirali rešenih vprašalnikov. To je spodbudilo anketirance, da so (bolj sproščeno) odgovarjali na vprašanja. Odgovarjanje je v povprečju trajalo 20 minut.

4.3.3 SPREMENLJIVKE IN MERSKI INŠTRUMENTI

V raziskavi smo proučevali dve skupini spremenljivk:

1. **Spremenljivke, ki odražajo uporabo drog.** Vprašanja so bila oblikovana tako, da so bila primerljiva z vprašalniki ESPAD in so merila predvsem značilnosti uživanja alkohola:
  - A. količina uživanja alkohola;
  - B. pogostost uživanja alkohola;
  - C. način uživanja alkohola.

2. **Spremenljivke, ki predstavljajo varovalne dejavnike in dejavnike tveganja na štirih tematskih področjih³⁷.** Spremenljivke smo skušali sestaviti tako, da smo jih lahko vsaj v določeni meri³⁸ primerjali z rezultati študij SDRG (Social Development Research Group), Student Survey of Risk and Protective Factors and Prevalence of Alcohol, Tobacco, and Other Drug Use (Greene in Rachal, 2001) in s Sandetovo študijo *Pomen varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja pri pojasnjevanju raznih vzorcev uporabe drog med mladostniki* ter Tomorijino (in dr.) študijo *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*. Lestvice predstavljajo naslednja področja:
  - A. **Skupnostno področje:**
    - I. povezanost s sošesko;
    - II. dezorganizacija skupnosti;
    - III. ocena dostopnosti drog;
    - IV. možnosti za vključevanje v skupnost.

---

³⁷ Tematski sklopi povzeti po Green in Rachal, 2001.

³⁸ Lestvice smo določili sami, saj nam lestvice drugih raziskav (Green in Rachal, 2001; Sande, 2003 ter Tomori in dr., 1998) niso bile dostopne.

B. Šolsko področje:

- I. šolska neuspešnost;
- II. odsotnost od pouka;
- III. slabo počutje v šoli;
- IV. možnosti za vključevanje v šolske aktivnosti;
- V. nagrade za sodelovanje v šolskih aktivnostih.

C. Družinsko področje:

- I. nadzor v družini;
- II. dobra družinska disciplina;
- III. prisotnost konfliktov v družini;
- IV. nenaklonjenost staršev do uporabe drog;
- V. nenaklonjenost staršev do odklonskega vedenja;
- VI. možnosti za vključevanje v družinske aktivnosti;
- VII. nagrade za sodelovanje v družinskih aktivnostih.

D. Vrstniško in individualno področje:

- I. uporništvu;
- II. impulzivnost;
- III. ocene škodljivih posledic drog;
- IV. uporaba drog pri prijateljih;
- V. nesprejemanje moralnih norm.

4.3.4 OBDELAVA PODATKOV IN REZULTATI

Izpolnjene ankete smo pregledali in izločili tiste, ki so bile nepopolno izpolnjene. Na tak način smo izločili dve anketi. Po vnosu podatkov v računalniško bazo smo na nekaj naključnih primerih preverili, v kolikšni meri se številke ujemajo z odgovori na vprašalnikih. Nato smo z navzkrižnimi obdelavami³⁹ določili ankete, ki niso bile konsistentno izpolnjene.

Kot smo omenili, naš vzorec že v izhodišču ni bil reprezentativen. Zato smo obdržali dobljeno spolno strukturo vzorca in enot nismo izključevali, da bi dosegli spolno reprezentativnost. Podatke smo vnesli in obdelali s pomočjo statističnega programa SPSS 10.0 (Statistical Programme for Social Scientists).

---

³⁹ Te so podrobneje opisane v poglavju *Zanesljivost in veljavnost dobljenih podatkov*.

4.3.5 ZANESLJIVOST IN VELJAVNOST DOBLJENIH PODATKOV

V pričujoči nalogi smo uporabili nekatere izmed načinov ugotavljanja zanesljivosti⁴⁰ in veljavnosti⁴¹, ki so jih v svojih študijah uporabili avtorji⁴², s katerimi smo želeli svoje podatke primerjati. To smo storili na tri načine.

O zanesljivosti podatkov govori stopnja (ne)konsistentnosti odgovorov na dve ali več podobnih oziroma enakih vprašanj. Kot prvo metodo ugotavljanja zanesljivosti in veljavnosti smo torej uporabili dve podobni vprašanji: prvo je spraševalo po številu priložnosti, ob katerih je bil posameznik opit, drugo pa po starosti, v kateri je prvič zaužil alkoholno pijačo. Če je anketiranec na obe vprašanji odgovoril enako (da je alkoholne pijače do sedaj že užival ali pa ne), je bil to pokazatelj zanesljivosti, v obratnem primeru pa pokazatelj nezanesljivosti odgovarjanja. Tem večja je bila stopnja nekonsistentnosti odgovorov, tem manjša je bila zanesljivost in s tem tudi slabša kakovost podatkov.

Tabela 4.2 kaže stopnjo konsistentnosti (stolpca A in B) oziroma stopnjo nekonsistentnosti odgovarjanja (stolpec C) anketirancev.

Tabela 4.3: Stopnja (ne)konsistentnosti odgovorov (C) na vprašanji o uživanju alkoholnih pijač v istem anketniku, v odstotkih

Raziskava	A ⁴³ (v %)	B ⁴⁴ (v %)	C ⁴⁵ (v %)
Šorn, 2006 (naša raziskava)	79.5	13.9	6.6
Stergar, 2003 (ESPAD03SLO)	-	-	8.3
Stergar, 2002 (ESPAD02LJ)	-	-	2.6
Stergar, 1999 (ESPAD99SLO)	31.7	59.2	9.1
Dekleva, 1998 (ESPAD98LJ)	37.6	56.3	6.1
Jerman in dr., 1995 (ESPAD95LJ)	47.7	50.6	7.2
Stergar, 1995 (ESPAD95SLO)	44.6	48.9	6.5

Viri: Dekleva, 1998; Stergar, 1995/99/03; Dekleva in Sande, 2003.

Odstotek nekonsistentnih odgovorov je bil v naši raziskavi nekoliko višji od raziskav Dekleve98, ESAPAD05 ter ESPAD02LJ, nižji pa od raziskav Jermana in dr. ter ESPAD99 in

⁴⁰ Zanesljivost pomeni ponovljivost, torej stopnjo, v kateri bi anketiranci ob ponovnem anketiranju odgovorili popolnoma enako, in odraža vpliv trenutnih okoliščin na oblikovanje odgovorov.

⁴¹ Veljavnost kaže stopnjo ujemanja odgovorov z dejanskim delovanjem anketiranih oseb, v našem primeru npr. vprašanje, ali dijaki v svojih odgovorih opisujejo to, kar sicer zares tudi počnejo. Oba kriterija govorita o tem, v kolikšni meri so zbrani podatki sploh verodostojni (Dekleva, 1998).

⁴² Avtorji so Dekleva, 1998 in Stergar, 1995/99/03.

⁴³ Anketiranec je na obe vprašanji potrdil, da je že užival alkoholne pijače.

⁴⁴ Anketiranec je na obe vprašanji odgovoril, da še ni užival alkoholnih pijač.

⁴⁵ Anketiranec je na enem izmed dveh vprašanj potrdil, na drugem pa zavrnil dosedanje uživanje alkoholnih pijač.

ESPAD03, kar kaže na ustrezno kakovost podatkov. Med dekleti in fanti ni bilo pomembne razlike (0.2 %) v nekonsistentnosti odgovarjanja.

Drugi način, s katerim smo ugotavljali stopnjo nekonsistentnosti, je bila primerjava dveh vprašanj, ki sta se nanašala na isto početje v različnem časovnem okviru. Izbrali smo dva para vprašanj, uživanje alkohola in opitost, v dveh časovnih obdobjih, v zadnjih 12 mesecih in vsem življenju. Stopnja prvega vprašanja v paru, npr. uživanja alkohola v zadnjih 12 mesecih, ni smela presegati stopnje drugega, npr. celotnega uživanja alkohola do sedaj. Iz spodnje tabele je razvidno, da so podatki o nekonsistentnosti ponovno znotraj odstopanj v drugih raziskavah. Večje razlike med spoloma v konsistentnosti odgovarjanja smo zaznali pri prvem paru vprašanj, uživanju alkohola. Za 2.5 odstotka več deklet (4.4 %) kot fantov (1.9 %) je odgovorilo nekonsistentno. Pri drugem sklopu vprašanj je bila razlika manjša (1.3 % več fantov je odgovorilo nekonsistentno). Na podlagi tega nismo mogli sklepati o večji odkritosrčnosti ali natančnosti odgovarjanja po spolu.

Tabela 4.4: Stopnja (ne)konsistentnosti odgovorov na vprašanji o pogostosti uživanja alkoholnih pijač v različnih obdobjih v istem anketniku, v odstotkih

Raziskava/Vprašanje	Pil/a alkoholno pijačo (v %)	Bil/a opit/a (v %)
Šorn	3	2.8
Stergar, 2002 (ESPAD02LJ)	1	0.6
Stergar, 1999 (ESPAD99)	4.9	2.9
Dekleva, 1998 (ESPAD98LJ)	2.4	4.1
Jerman in dr., 1995 (ESPAD95LJ)	- ⁴⁶	-
Stergar, 1995 (ESPAD95SLO)	2.8	2

Viri: Dekleva, 1998; Stergar, 1995/99/03.

Kot tretji način ugotavljanja nekonsistentnosti odgovarjanja anketirancev smo naredili pregled neodgovorjenih vprašanj.

Tabela 4.5: Neodgovorjena vprašanja, v odstotkih

Raziskava/Vprašanje	Pil/a alkoholno pijačo (v %)	Bil/a opit/a (v %)
Šorn	0.5	0.5
Stergar, 2003 (ESPAD03)	4.2	3
Stergar, 1999 (ESPAD99SLO)	2	1.1
Dekleva, 1998 (ESPAD98LJ)	6	3.6
Jerman in dr., 1995 (ESPAD95LJ)	-	-
Stergar, 1995 (ESPAD95)	3.7	2.3

Viri: Dekleva, 1998; Stergar, 1995/99/03.

⁴⁶ Ni dosegljivega podatka.

Odstotki neodgovorjenih vprašanj so v naši raziskavi nekoliko nižji od povprečja ostalih navedenih raziskav. Razlog po našem mnenju ni v boljši kakovosti podatkov, temveč v drugačni lestvici. Poleg odgovorov, ki so predstavljali določeno število priložnosti, ob katerih so posamezniki že zaužili alkoholne pijače oziroma so bili opiti, smo dodali možnost »ne vem«. Ta je služila kot izhod tistim, ki drugače morda ne bi odgovorili ničesar. Na omenjeni vprašanji nista odgovorila le dva anketiranca, zato tu ponovno ne moremo govoriti o spolni značilnosti konsistence odgovarjanja.

4.4 DEJAVNIKI TVEGANJA IN PREVERJANJE HIPOTEZ

V prvem delu tega poglavja bomo predstavili začetne značilnosti celotnega nabora merjenih spremenljivk, pogoje na podlagi katerih smo nekatere izmed njih izbirali za nadaljnjo analizo ter njihove končne značilnosti. Spremenljivke, ki jih bomo testirali, lahko po vsebini in vlogi ločimo v tri skupine. Prva skupina zajema tiste spremenljivke, ki merijo pogostost in način uživanja alkohola med srednješolci. Druga skupina vsebuje dejavnike tveganja in varovalne dejavnike, tretja pa demografska dejavnika, spol anketiranca in izobrazbo njegovih staršev.

V drugem delu poglavja bomo s pomočjo različnih statističnih podprogramov preverjali resničnost naših hipotez. V prvi hipotezi bodo dejavniki tveganja in varovalni dejavniki predstavljeni kot neodvisne spremenljivke, saj bomo merili njihov vpliv na tip uživanja alkohola. V drugih dveh hipotezah pa bodo dejavniki predstavljeni kot odvisne spremenljivke, preučevali bomo kakšen vpliv nanje imata spol in izobrazba staršev anketirancev. Na koncu bomo rezultate še predstavili in jih vsebinsko interpretirali.

4.4.1 PRVA SKUPINA SPREMENLJIVK – UŽIVANJE ALKOHOLA

Kompozitno spremenljivko »Uživanje alkohola«, na kateri smo testirali vpliv varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja, smo sestavili iz šestih odvisnih spremenljivk (tabela 4.5).

Tabela 4.6: Sestava kompozitne spremenljivke Uživanje alkohola

	Koda spremenljivke	Vsebinska interpretacija spremenljivke	Pripadajoče vprašanje v anketniku
Odvisna spremenljivka	Alkohkol	Število priložnosti, ob katerih je anketiranec pil alkoholne pijače.	<i>Kolikokrat si do sedaj pil/a alkoholne pijače?</i>
	Opitkol	Število priložnosti, ob katerih je bil anketiranec opit.	<i>Kolikokrat si bil/a do sedaj opit/a (pijan/a)?</i>
	Alkkol12	Število priložnosti, v obdobju preteklega leta, ob katerih je anketiranec pil alkoholne pijače.	<i>Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si pil/a alkoholne pijače?</i>
	Opitkol12	Število priložnosti, v obdobju preteklega leta, ob katerih je bil anketiranec opit.	<i>Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si bil/a opit/a?</i>
	Dos5	Število priložnosti, ob katerih je anketiranec spil pet pijač ali več zapored.	<i>Kolikokrat si do sedaj spil/a 5 ali več pijač zapored?</i>
	Mesec5	Število priložnosti, ob katerih je anketiranec, v obdobju preteklega meseca, spil pet pijač ali več zapored.	<i>Kolikokrat v zadnjem mesecu si spil/a 5 ali več pijač zapored?</i>

Spremenljivka Uživanje alkohola se je, kot tudi vse njene komponente, na vzorcu porazdeljevala normalno. Ker so našete spremenljivke imele dve različni lestvici, smo morali združevanje v eno kompozitno spremenljivko opraviti postopoma. Najprej smo iz štirih spremenljivk o uživanju alkohola in opitosti sestavili eno spremenljivko, imenovano *Pogostost uživanja alkohola*. Iz nje smo izločili 11 enot, ki so bile nekonsistentne⁴⁷. Nato smo iz preostalih dveh, ki sta zajemali uživanje več kot petih alkoholnih pijač zapored, naredili eno spremenljivko. Iz nje smo izločili 6 enot, ki so kazale na nekonsistentnost odgovarjanja⁴⁸. Novi spremenljivki smo nato rekodirali in združili v eno spremenljivko, *Uživanje alkohola*, z enotno lestvico, ki je anketirance razdelila v tri kategorije:

 Abstinate, ki so konsistentno odgovorili, da še nikoli niso pili alkoholnih pijač. Torej vse tiste, ki so odgovorili, da še nikoli niso bili opiti; niso bili opiti ali niso pili alkoholnih pijač v obdobju zadnjega leta; niso še nikoli spili pet pijač ali več zapored in tega niso počeli v zadnjem mesecu.

 Zmerne uživalce alkohola, za katere je veljala vsaj ena od naslednjih značilnosti: so že pili alkoholne pijače ali bili opiti, vendar ne več kot 40-krat v vsem življenju; so v zadnjem letu do 20-krat pili alkohol ali bili največ 10-krat opiti; so že večkrat spili pet ali več pijač zaporedoma; so v zadnjem mesecu več kot 2-krat spili pet pijač ali več zapored.

 Tvegane uživalce alkohola, torej vse ostale, ki so do sedaj več kot 40-krat pili ali bili opiti; so v zadnjem letu 20-krat ali večkrat pili ali bili 10-krat ali večkrat opiti; so že večkrat spili pet ali več pijač zapored ali pa so pet pijač ali več zapored spili več kot 2-krat v roku zadnjega meseca.

Trije tipi uživalcev alkoholnih pijač so nam služili kot indikatorji načina uživanja alkohola srednješolcev, ki je bil predmet proučevanja prve hipoteze. Ker smo v multivariantno analizo lahko zajeli le anketirance, ki so odgovorili na vsa vprašanja o uživanju alkohola, je iz nje izpadlo kar 161 dijakov/dijakinj oziroma 42.1 % anketirancev (tabela 4.6).

---

⁴⁷ Izločili smo odgovore, ki so pričali o tem, da je posameznik v zadnjih 12 mesecih zaužil več alkohola ali bil večkrat opit, kot pa je pil/bil opit do sedaj v obdobju celega življenja.

⁴⁸ Podobno kot v zgornjem primeru smo izločili tiste odgovore, kjer so posamezniki trdili, da so v zadnjem mesecu večkrat zaužili pet ali več pijač zapored, kot pa so to storili kadar koli do sedaj.

Tabela 4.7: Porazdelitev anketirancev glede na tip uživanja alkohola, frekvenca in odstotki

Tip uživalca	Frekvenca	Odstotek
Abstinenti	25	11.3
Zmerni uživalci alkohola	119	53.8
Tvegani uživalci alkohola	77	34.8
Skupaj	221	100

Izkazalo se je, da je bilo med anketiranimi največ zmernih uživalcev, kar smo tudi pričakovali. Zanimivo pa je, da je bilo tveganih uživalcev več kot trikrat toliko kot abstinentov. Podatek se sicer zdi skrb vzbujajoč, vendar moramo upoštevati velik osip proučevanih enot, kar je nekoliko zmanjšalo njegovo zanesljivost.

4.4.2 DRUGA SKUPINA SPREMENLJIVK – DEJAVNIKI TVEGANJA

Dejavnike tveganja smo merili s pomočjo različnih lestvic, ki smo jih povzeli in priredili iz dveh znanih raziskav srednješolskih populacij. Pri prvem delu lestvic smo se zgledovali po raziskavi Student Survey of Risk and Protective Factors and Prevalence of Alcohol, Tobacco, and Other Drug Use (Green in Rachal, 2001), pri drugem delu lestvic pa po raziskavi ESPAD (Stergar, 99; 01 in 05).

V tabelah 4.7 in 4.8 je naveden celoten nabor potencialnih dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov. S pomočjo osnovnih statističnih izračunov smo preverjali njihovo primernost za nadaljnjo analizo.

Tabela 4.8: Seznam morebitnih dejavnikov tveganja, 1. del

Pripadajoče vprašanje v anketniku	
Dejavniki tveganja	Kolikokrat si že doživel/a naslednje, z alkoholom povezane, težave?
	Kaj meniš, kako lahko bi si priskrbel/a naštete alkoholne pijače, če bi želel/a?
	Kolikokrat v zadnjem mesecu si v trgovini (supermarketu, kiosku, na bencinski črpalki ipd.) kupil/a pivo, vino ali žgane pijače za lastno uporabo?
	Kakšno škodo, po tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo...?
	Kako pogosto tvoji bratje ali sestre...?
	Koliko tvojih prijateljev pije alkoholne pijače?
	Kako pogosto večina tvojih prijateljev pije?
	Katero od spodaj navedenih aktivnosti počneš enkrat ali večkrat mesečno, med prostim časom? (Možnih je več odgovorov)
	Kolikokrat si v zadnjem mesecu izostal/a od pouka?
	Kako zadovoljen/na si z odnosom z ...?
	Ali starši vedo, kje preživljaš sobotne večere?
	Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi pil/a alkohol?
	Kako pomembni se ti zdita v tvojem življenju naslednji stvari?
	Kako uspešen/na si v šoli, po tvojem mnenju, v primerjavi z vrstniki?
	Kolikokrat si že doživel/a naslednje, z alkoholom povezane, težave?

Tabela 4.9: Seznam morebitnih dejavnikov tveganja, 2. del

Pripadajoče vprašanje v anketniku	
Kolikokrat si že doživel/a naslednje, z alkoholom povezane, težave?	
Kaj meniš, kako lahko bi si priskrbel/a naštete alkoholne pijače, če bi želel/a?	
Kolikokrat v zadnjem mesecu si v trgovini (supermarketu, kiosku, na bencinski črpalki ipd.) kupil/a pivo, vino ali žgane pijače za lastno uporabo?	
Kakšno škodo, po tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo...?	
Kako pogosto tvoji bratje ali sestre...?	
Koliko tvojih prijateljev pije alkoholne pijače?	
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave?	Moji starši opazijo, kdaj kaj delam dobro in mi to tudi pokažejo.
	Starši mi pogosto povedo, da so ponosni name zaradi nečesa, kar sem storil.
	O svojih razmišljanjih se pogovarjam s svojim očetom.
	Rad preživljam čas s svojim očetom.
	Če bi bil v težavah, bi lahko prosil mamo ali očeta za pomoč.
	S svojim očetom sva si blizu.
	S starši lahko počnem zabavne stvari.
	Moji starši preverijo, če imam narejeno domačo nalogo.
	Sodelujem pri večini družinskih odločitev.
	Sodelujem pri večini družinskih odločitev.
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave?	V moji družini se pogosto žalimo in kričimo en na drugega.
	V moji družini se prepiramo.
	Moji starši vedo, s kom sem in kje sem, ko me ni doma.
	Moji starši želijo, da jih pokličem, če bom prišel/la pozno domov.
	Moji starši vedo, če se ne vrnem domov pravočasno.
	Če špricam šolo, moji starši to odkrijejo.
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave?	Pravila v moji družini so jasna.
	Če bi pil alkohol, bi me starši odkrili.
	V moji družini so postavljena jasna pravila o pitju alkohola.
	V naši šoli imajo dijaki veliko možnosti, da odločajo o razrednih aktivnostih in pravilih.
	Učitelji me vprašajo, če bi sodeloval/a pri razrednih ali šolskih projektih
	V šoli je veliko možnosti za sodelovanje pri športnih aktivnostih, krožkih in drugih dejavnostih izven razreda.
	V svoji šoli se počutim varno.
	Učitelji me pohvalijo, če v šoli pridno delam.
	V šoli sporočijo staršem, kadar sem naredil nekaj dobrega.
	Moj učitelj opazi, kadar dobro delam in mi to tudi pove.
Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi... ?	Ukradel/la nekaj v vrednosti 1000 sit?
	Se stepel/la z nekom?
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave?	Redno (vsaj enkrat ali dvakrat na mesec) pil/a pivo, vino ali žgane pijače?
	Všeč sta mi okolje in sosesa, v kateri živim.
	Če bi se preselil/a, bi pogrešal/a sosese, v kateri živim.
	V svoji soseski se ne počutim varno.
	Mislim, da je včasih v redu, če v šoli goljufaš.
	Naredim obratno, kot mi ljudje rečejo, samo da jih razjezim.
	Rad/a preizkušam, do kje jo še lahko odnesem brez posledic.
V redu je, če pretepeš nekoga, ki je prvi začel.	

Opravili smo številne analize, s katerimi smo ugotavljali različne značilnosti factorskega prostora. Notranjo strukturo lestvic smo testirali s factorsko analizo.

Za nekatere izmed dejavnikov tveganja se je izkazalo⁴⁹, da se ne porazdeljujejo normalno, zato smo jih izločili iz nadaljnje analize. Ti dejavniki so bili: vse z alkoholom povezane težave (13 spremenljivk), izjava 3h (*Mislim, da je v redu, če vzameš tujo lastnino, če te le ne dobijo.*), vprašanje o dostopnosti alkoholnih pijač (*Kaj meniš, kako lahko bi si priskrbel/a naslednje alkoholne pijače – pivo?*), vsa tri vprašanja o zadovoljstvu z odnosi (*Kako zadovoljen/na si z odnosom z ... očetom, materjo, s prijatelji?*), vprašanja o pomembnosti šole in šolskega uspeha (*Kako pomembni se ti zdita v tvojem življenju naslednji svari – šola, šolski uspeh?*) in lastna ocena šolske uspešnosti (*Kako uspešen/na si, po tvojem mnenju, v primerjavi z vrstniki?*).

4.4.3 OSNOVNA PREDPOSTAVKA

Preden smo lahko začeli s preverjanjem hipotez, smo morali preveriti še resničnost dveh osnovnih predpostavk. Glede na teorijo naj bi za proučevane spremenljivke veljalo, da:

- so varovalni dejavniki oziroma dejavniki tveganja za uživanje alkohola pri mladih,
- delujejo na naslednjih štirih področjih posameznikovega življenja: individualnem oziroma vrstniškem, družinskem, šolskem in skupnostnem.

Vrednosti spremenljivk, za katere smo preverjali, ali so dejavniki tveganja oziroma varovalni dejavniki, smo standardizirali in jih tako pripravili za nadaljnjo analizo. S podprogramom Correlations smo najprej preverili, ali se domnevni dejavniki povezujejo s posamezno odvisno spremenljivko, nato pa še, ali se povezujejo s kompozitno odvisno spremenljivko *Uživanje alkohola*. Iz tabel 4.9, 4.10 in 4.11 je razvidno, za katere spremenljivke se je v prvem, in za katere v drugem primeru izkazalo, da so niso dejavniki tveganja ali varovalni dejavniki.

---

⁴⁹ Več podrobnosti je navedenih v prilogi v poglavju *Dejavniki tveganja in preverjanje hipotez*.

Tabela 4.10: Seznam domnevnih dejavnikov tveganja, za katere se je izkazalo, da se ne povezujejo z nobeno izmed odvisnih spremenljivk

Domnevni dejavniki tveganja	Koda dejavnika tveganja
O svojih razmišljanjih se pogovarjam s svojim očetom.	IZJAVA1C
Sodelujem pri večini družinskih odločitev.	IZJAVA1I
V moji družini se pogosto žalimo in kričimo drug na drugega.	IZJAVA2A
V moji družini se prepiramo.	IZJAVA2B
Če špricam šolo, moji starši to odkrijejo.	IZJAVA2F
Ukradel/la nekaj v vrednosti 1000 sit.	IZJAVA4A
Všeč sta mi okolje in soseska, v kateri živim.	IZJAVA5A
Če bi se preselil/a, bi pogrešal sosesko, v kateri živim.	IZJAVA5B

Tabela 4.11: Seznam domnevnih dejavnikov tveganja, za katere se je izkazalo, da se ne povezujejo s kompozitno odvisno spremenljivko Uživanje alkohola, 1.del

Domnevni dejavniki tveganja	Koda dejavnika tveganja
Kakšno škodo, po tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo skoraj vsak dan 1-2 pijači?	ALKSKO1
Kakšno škodo, po tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo skoraj vsak dan 3-4 pijač?	ALKSKO4
Kolikokrat si v zadnjem mesecu opravičeno izostal/a od pouka?	IZPOUKO
Kako uspešen/na si, po tvojem mnenju, v primerjavi z vrstniki?	ŠOLUSPE
O svojih razmišljanjih se pogovarjam s svojim očetom.	IZJAVA1C
Rad preživljam čas s svojim očetom.	IZJAVA1D
S svojim očetom sva si blizu.	IZJAVA1F
Moji starši preverijo, če imam narejeno domačo nalogo.	IZJAVA1H
Sodelujem pri večini družinskih odločitev.	IZJAVA1I

V debelem tisku so tisti dejavniki tveganja, za katere se je pred tem že izkazalo (glej prejšnjo tabelo), da se ne povezujejo z nobeno izmed odvisnih spremenljivk.

Tabela 4.12: Seznam domnevnih dejavnikov tveganja, za katere se je izkazalo, da se ne povezujejo s kompozitno odvisno spremenljivko Uživanje alkohola, 2.del

Domnevni dejavniki tveganja	Koda dejavnika tveganja
V moji družini se pogosto žalimo in kričimo drug na drugega.	IZJAVA2A
V moji družini se prepiramo.	IZJAVA2B
Moji starši vedo, če se ne vrnem domov pravočasno.	IZJAVA2E
Če špricam šolo, moji starši to odkrijejo.	IZJAVA2F
Pravila v moji družini so jasna.	IZJAVA2G
Ukradel/la nekaj v vrednosti 1000 sit.	IZJAVA4A
Bi se stepel/la z nekom.	IZJAVA4B
Všeč sta mi okolje in soseska, v kateri živim.	IZJAVA5A
Če bi se preselil/a, bi pogrešal sosesko, v kateri živim.	IZJAVA5B
V svoji soseski se ne počutim varno.	IZJAVA5C

V debelem tisku so tisti dejavniki tveganja, za katere se je pred tem že izkazalo (glej prejšnjo tabelo), da se ne povezujejo z nobeno izmed odvisnih spremenljivk.

Izjav »O svojih razmišljanjih se pogovarjam s svojim očetom«, »Sodelujem pri večini družinskih odločitev«, »Če bi se preselil/a, bi pogrešal sosesko, v kateri živim«, »V moji družini se prepiramo«, »Če špricam šolo, moji starši to odkrijejo«, »Všeč sta mi okolje in soseska, v kateri živim«, »V moji družini se pogosto žalimo in kričimo drug na drugega« ter lastna ocena (ne)odobravanja staršev, če bi sam/a ukradel/la nekaj v vrednosti 1000 sit, torej v našem primeru nismo mogli označiti kot dejavnike tveganja, saj se niso povezovale niti z uživanjem alkohola in opitjem niti s kompozitno spremenljivko Uživanje alkohola.

Ostale spremenljivke so se povezovale vsaj z eno izmed odvisnih spremenljivk, ki sestavljajo *Uživanje alkohola*. Zanje smo lahko trdili, da dejansko so, četudi v manjši meri, dejavniki tveganja oziroma varovalni dejavniki.

Spremenljivke, za katere se je izkazalo, da so **dejavniki tveganja**:

- Ⓜ ✧ uporništvu;
- Ⓜ ✧ uživanje alkohola pri prijateljih;
- Ⓜ ✧ nizka ocena tveganja uživanja alkohola;
- Ⓜ ✧ neinformiranje staršev o preživljanju sobotnih večerov;
- Ⓜ ✧ odsotnost od pouka.

Spremenljivke, za katere se je izkazalo, da so **varovalni dejavniki**:

- Ⓜ ✧ nadzor v družini;
- Ⓜ ✧ disciplina v družini;
- Ⓜ ✧ uspeh v šoli;
- Ⓜ ✧ odklonilen odnos staršev do odklonskih dejanj;
- Ⓜ ✧ odklonilen odnos staršev do uživanja alkohola njihovih otrok;
- Ⓜ ✧ neuživanje alkohola pri prijateljih in sorojencih;
- Ⓜ ✧ pohvale in nagrade znotraj družine;
- Ⓜ ✧ pohvale in nagrade za dobro delo v šoli;
- Ⓜ ✧ sodelovanje staršev in otrok znotraj družine.

S pomočjo faktorске analize smo poiskali skupne razsežnosti teh dejavnikov in tako preverili, ali se porazdeljujejo po posameznih tematskih področjih, kot smo predvidevali na podlagi teorije. V tabeli 4.12 so prikazane spremenljivke dejavnikov tveganja in pripadajoče komunalitete.

Tabela 4.13: Varovalni dejavniki in dejavniki tveganja in pripadajoče komunalitete prve faktorске analize

Koda spremenljivke	Komunaliteta	Koda spremenljivke	Komunaliteta	Koda spremenljivke	Komunaliteta	Koda spremenljivke	Komunaliteta
ZDOBIVIN	0.720	ZALKSTAR	0.324	IZJAVA2G	0.467	IZJAVA4B	0.435
ZDOBIZP	0.764	ZIZJAVA1A	0.489	IZJAVA2H	0.344	IZJAVA4C	0.884
ZALKSKO1	0.618	IZJAVA1B	0.463	IZJAVA2I	0.416	IZJAVA5D	0.440
ZALKSKO4	0.635	IZJAVA1D	0.710	IZJAVA3A	0.443	IZJAVA5E	0.708
ZALKVIKV	0.340	IZJAVA1E	0.343	IZJAVA3B	0.388	IZJAVA5F	0.548
ZALKBRAT	0.644	IZJAVA1F	0.739	IZJAVA3C	0.430	IZJAVA5G	0.446
ZOPITBRA	0.919	IZJAVA1G	0.446	IZJAVA3E	0.558	ZALKPRIJ	0.254
ZALKKOLP	0.333	IZJAVA1H	0.332	IZJAVA3F	0.512	POMŠOUS	0.290
ZIZPOUKO	0.431	IZJAVA2C	0.570	IZJAVA3G	0.569	ŠOLUSPE	0.108
ZIZPOUKN	0.419	IZJAVA2D	0.473	IZJAVA3H	0.548	IZJAVA3D	0.223
ZKJESOBO	0.600	IZJAVA2E	0.402	IZJAVA3I	0.360	IZJAVA5C	0.086

Z debelim tiskom sta označena dejavnika tveganja, katerih komunaliteta ne presega vrednosti 0.2.

Faktorja *Lastna ocena šolske uspešnosti* in *izjava »V moji soseski se ne počutim varno«*, katerih komunaliteta ne presega vrednosti 0.2, smo izločili iz nadaljnje analize. Zanju se je namreč izkazalo, da pojasnjujeta le zelo majhen delež variance merjene spremenljivke. S preostalimi faktorji smo postopek faktorске analize ponovili in dobili njihove nove komunalitete.

Tabela 4.14: Varovalni dejavniki in dejavniki tveganja in pripadajoče komunalitete druge faktorске analize

Koda spremenljivke	Komunaliteta	Koda spremenljivke	Komunaliteta	Koda spremenljivke	Komunaliteta	Koda spremenljivke	Komunaliteta
ZDOBIVIN	0.731	ZKJESOBO	0.608	IZJAVA2E	0.381	IZJAVA3H	0.553
ZDOBIZP	0.743	ZALKSTAR	0.306	IZJAVA2G	0.471	IZJAVA3I	0.370
ZALKSKO1	0.595	IZJAVA1A	0.412	IZJAVA2H	0.343	IZJAVA4B	0.428
ZALKSKO4	0.663	IZJAVA1B	0.379	IZJAVA2I	0.404	IZJAVA4C	0.902
ZALKVIKV	0.346	IZJAVA1D	0.716	ZIZJAVA3	0.411	IZJAVA5D	0.345
ZALKBRAT	0.607	IZJAVA1E	0.349	IZJAVA3B	0.382	IZJAVA5E	0.597
ZOPITBRA	0.997	IZJAVA1F	0.735	IZJAVA3C	0.424	IZJAVA5F	0.598
ZALKPRIJ	0.261	IZJAVA1G	0.432	IZJAVA3D	0.246	IZJAVA5G	0.440
ZALKKOLP	0.283	IZJAVA1H	0.324	IZJAVA3E	0.524	ZPOMŠOUS	0.227
ZIZPOUKO	0.432	IZJAVA2C	0.573	IZJAVA3F	0.463		
ZIZPOUKN	0.443	IZJAVA2D	0.466	IZJAVA3G	0.511		

Nove komunalitete so kazale na to, da je izbranih trinajst faktorjev pojasnjevalo variabilnost vseh izbranih spremenljivk. Za oblikovanje končne rešitve je bilo potrebnih osemindeset iteracij.

Tabela 4.15: Pojasnjena skupna varianca

Faktor	Lastna vrednost	% Skupne variance	Kumulativni odstotek skupne variance
1	5.793	13.793	13.793
2	2.456	5.848	19.641
3	2.073	4.937	24.577
4	1.886	4.491	29.068
5	1.388	3.304	32.372
6	1.290	3.072	35.445
7	1.231	2.931	38.376
8	1.029	2.449	40.825
9	0.835	1.987	42.812
10	0.730	1.737	44.549
11	0.634	1.509	46.059
12	0.549	1.307	47.366
13	0.527	1.256	48.622

Izkazalo se je, da je izbranih trinajst faktorjev pojasnjevalo nekaj manj kot polovico celotne variabilnosti spremenljivk. Faktorje smo oblikovali po metodi rotacije Oblimin.

Spodnji tabeli prikazujeta t.i. suhi vpliv trinajstih faktorjev na merjeno spremenljivko, »očiščen« vseh posrednih vplivov drugih spremenljivk in faktorjev.

Tabela 4.16: Matrika komponentne strukture, 1. del

Koda	Dejavnik tveganja oz. varovalni dejavnik	Faktor				
		1	2	3	4	5
IZJAVA2D	Moji starši želijo, da jih pokličem, če bom prišel/la pozno domov.	0.608				
IZJAVA2E	Moji starši vedo, če se ne vrnem domov pravočasno.	0.597				
IZJAVA2C	Moji starši vedo, s kom sem in kje sem, ko me ni doma.	0.581				
IZJAVA2G	Pravila v moji družini so jasna.	0.472				
IZJAVA2I	V moji družini so postavljena jasna pravila o pitju alkohola.	0.373				
IZJAVA2H	Ce bi pil alkohol, bi me starši odkrili.	0.371				
POMŠOUS	Kako pomemben se zdi v tvojem življenju šolski uspeh?	0.225				
IZJAVA5F	Rad/a preizkušam, do kje jo še lahko odnesem brez posledic.		0.800			
IZJAVA5E	Naredim obratno, kot mi ljudje rečejo, samo da jih razvezim.		0.735			
IZJAVA5G	V redu je, če pretepeš nekoga, ki je prvi začel.		0.496			
IZJAVA5D	Mislím, da je včasih v redu, če v šoli goljufaš.		0.470			
IZJAVA3I	Pravil, ki mi niso všeč, ne upoštevam.		0.407			
IZJAVA3C	V šoli je veliko možnosti za sodelovanje pri športnih aktivnostih.			-0.620		
IZJAVA3A	V naši šoli imajo dijaki veliko možnosti, da odločajo o razrednih aktivnostih in pravilih.			-0.565		
IZJAVA3D	V svoji šoli se počutim varno.			-0.447		
IZJAVA3B	Učitelji me vprašajo, če bi sodeloval/a pri razrednih ali šolskih projektih.			-0.447		
IZJAVA3E	Učitelji me pohvalijo, če v šoli pridno delam.			-0.414		
IZJAVA4C	Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi redno (vsaj enkrat ali dvakrat na mesec) pil/a pivo, vino ali žgane pijače?				0.903	
IZJAVA4B	Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi se stpel/la z nekom?				0.600	
ALKSKO4	Kakšno škodo, po tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo skoraj vsak dan 4-5 pijač.					0.813
ALKSKO1	Kakšno škodo, po tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo skoraj vsak dan 1-2 pijači.					0.761

Zaradi večje preglednosti smo prikazali zgolj najvišje vrednosti posameznega faktorja.

Tabela 4.17: Matrika komponentne strukture, 2. del

Dejavnik tveganja oz. varovalni dejavnik		Faktor								
Koda	Pripadajoče vprašanje	6	7	8	9	10	11	12	13	
OPITBRA	Kako pogosto so tvoji bratje ali sestre opiti?	-1.037								
ALKBRAT	Kako pogosto tvoji bratje ali sestre pijejo alkoholne pijače?	-0.763								
DOBIVIN	Kaj meniš, kako lahko bi si priskrbel/a vino, če bi želel/a.		-0.864							
DOBIZP	Kaj meniš, kako lahko bi si priskrbel/a žgane pijače, če bi želel/a.		-0.855							
IZJAVA1F	S svojim očetom sva si blizu.			0.893						
IZJAVA1D	Rad preživljam čas s svojim očetom.			0.866						
IZJAVA1G	S starši lahko počnem zabavne stvari.			0.482						
IZJAVA1E	Če bi bil v težavah, bi lahko prosil mamo ali očeta za pomoč.			0.264						
IZPOUKO	Kolikokrat si v zadnjem mesecu opravičeno izostal/a od pouka.				0.607					
IZPOUKN	Kolikokrat si v zadnjem mesecu neopravičeno izostal/a od pouka.				0.576					
KJESOBO	Ali starši vedo, kje preživljaš sobotne večere?					0.536				
ALKSTAR	Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi pila alkohol?					0.294				
IZJAVA1B	Starši mi pogosto povedo, da so ponosni name zaradi nečesa, kar sem storil.						-0.464			
IZJAVA1A	Moji starši opazijo, kdaj kaj delam dobro in mi to tudi pokažejo.						-0.462			
IZJAVA3F	V šoli sporočijo staršem, kadar sem naredil/a nekaj dobrega.							-0.649		
IZJAVA3G	Moj učitelj opazi, kadar dobro delam in mi to tudi pove.							-0.471		
IZJAVA1H	Moji starši preverijo, če imam narejeno domačo nalogo.					0.172		-0.345		
ALKVIKV	Kakšno škodo, po tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo 5 ali več pijač vsak konec tedna.								0.504	
IZJAVA3H	Mislím, da je v redu, če vzameš tujo lastnino, če te le ne dobijo.								0.438	
ALKPRIJ	Koliko tvojih prijateljev pije alkoholne pijače?								-0.327	
ALKKOLP	Kako pogosto večina tvojih prijateljev pije?								0.297	

Zaradi večje preglednosti smo prikazali zgolj najvišje vrednosti posameznega faktorja.

Iz zgornjih tabel lahko vidimo, da je **prvi faktor** zajel družinske spremenljivke, izmed katerih so prve štiri predstavljale nadzor, drugi dve pa disciplino v družini. **Drugi faktor** je vseboval spremenljivke, ki so se nanašale na dve različni področji, vrstniško oziroma individualno in družinsko. Spremenljivke so predstavljale uporništvo anketirancev ter odnos staršev do njihovih odklonjskih dejanj. **Tretji faktor** je bil nasičen s spremenljivkami šolskega področja, ki so opisovala sodelovanje v šolskih aktivnostih. **Četrty faktor** je zajemal dve vrsti družinskih spremenljivk, odnos staršev do odklonjskih dejanj njihovih otrok in odnos staršev do uživanja alkohola pri njihovih otrocih. **Faktorja pet in šest** sta predstavljala vrstniško oziroma individualno področje, prvi faktor je vseboval dve oceni tveganosti uživanja alkohola v vsakodnevnem življenju, drugi faktor pa uživanje alkohola in opitost pri sorojencih. **Sedmi faktor** je predstavljal oceno dostopnosti alkohola, kar je spadalo pod skupnostno področje. **Osmi faktor** se je ponovno nanašal na družinsko področje, na pohvale in nagrade znotraj družine. **Devety faktor** je vključeval spremenljivke s šolskega področja, ki so opisovale odsotnost od pouka. **Deseti in enajsti faktor** sta zajemala spremenljivke z družinskega področja, prvi nadzor v družini in odnos staršev do uživanja alkohola pri njihovih otrocih, drugi pa pohvale in nagrade znotraj družine. **Dvanajsti faktor** je ponovno vključeval spremenljivke s šolskega področja, nagrade in pohvale za dobro delo v šoli. Zadnji, **trinajsti**

faktor, pa je vseboval tri spremenljivke z vrstniškega oziroma individualnega področja, uživanje alkohola pri prijateljih in oceno tveganja uživanja alkohola med vikendi.

Spremenljivke *pomšolus*, *izjava 3e*, *izjava 1h* in *izjava 3h* so se sicer najmočneje povezovale z nekaterimi drugimi faktorji (glej zgornji tabeli), vendar so se pokazale relativno močne statistične in vsebinske povezave tudi s faktorji, pod katere smo jih zaradi večje vsebinske povezanosti tudi umestili.

V tabelah 4.17 in 4.18 so prikazani dejavniki tveganja, kot so bili obdelani s faktorsko analizo. Jasno je razvidno, da se dejavniki tveganja oziroma varovalni dejavniki niso porazdeljevali točno znotraj predvidenih tematskih področij. Po našem mnenju je razlog v tem, da so vsa štiri področja, na katerih dejavniki tveganja in varovalni dejavniki delujejo, med seboj povezana in se ponekod celo prekrivajo⁵⁰. Anketiranci so tako lahko različno razumeli vprašanja, ki so mejila na več področij. Primer takih dejavnikov so vprašanja o uživanju alkohola pri sorojencih anketirancev. Če so si bili vprašani po starosti blizu s svojimi brati ali sestrami, so se njihovi odgovori lahko bolj povezovali z vrstniškim področjem, če pa so si bili po letih zelo različni, pa so jih ti dojemali predvsem kot družino. Za nadaljnjo analizo je najpomembnejše to, da so se dejavniki tveganja in varovalni dejavniki vsebinsko smiselno porazdeljevali znotraj posameznih tematskih podpodročij.

Tabela 4.18: Seznam dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov po faktorski analizi, po tematskih področjih in podpodročjih, 1. del

Faktor	Koda spremenljivke	Tematsko podpodročje faktorja	Glavno tematsko področje faktorja
1 (3)	IZJAVA2D	Nadzor v družini	Družinsko področje
	IZJAVA2E		
	IZJAVA2C		
	IZJAVA2G	Disciplina v družini	
	IZJAVA2I		
IZJAVA2H	Uspeh v šoli	Šolsko področje	
2	IZJAVA5F	Uporništvo	Vrstniško in individualno področje
	IZJAVA5E	Odnos staršev do odklonskih dejanj	Družinsko področje
	IZJAVA5G		
	IZJAVA5D	Uporništvo	Vrstniško in individualno področje
IZJAVA3I			
3 (12)	IZJAVA3C	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	Šolsko področje
	IZJAVA3A		
	IZJAVA3D		
	IZJAVA3B		
IZJAVA3E	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli		
4	IZJAVA4C	Odnos staršev do uživanja alkohola pri njihovih otrocih	Družinsko področje
	IZJAVA4B	Odnos staršev do odklonskih dejanj	

Številke v oklepajih so alternativne pripadnosti faktorjem.

⁵⁰ Že v prejšnjih poglavjih smo omenili, da je posebno problematično predvsem združevanje dejavnikov individualnega in vrstniškega področja v eno skupino.

Tabela 4.19: Seznam dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov po faktorski analizi, po tematskih področjih in podpodročjih, 2. del

Faktor	Koda spremenljivke	Tematsko podpodročje faktorja	Glavno tematsko področje faktorja
5	ZALKSKO4	Ocena tveganja uživanja alkohola	Vrstniško in individualno področje
	ZALKSKO1		
6	ZOPITBRA	Uživanje alkohola pri prijateljih in sorojencih	Vrstniško in individualno področje
	ZALKBRAT		
7	ZDOBIVIN	Ocena dostopnosti alkohola	Skupnostno področje
	ZDOBIZP		
8	IZJAVAIF	Pohvale in nagrade	Družinsko področje
	IZJAVAID		
	IZJAVAIG		
	IZJAVAIE		
9	ZIZPOUKO	Odsotnost od pouka	Šolsko področje
	ZIZPOUKN		
10	ZKJESOBO	Nadzor v družini	Družinsko področje
	ZALKSTAR	Odnos staršev do uživanja alkohola pri njihovih otrocih	
11	IZJAVAIB	Pohvale in nagrade	Družinsko področje
	IZJAVAIA		
12	IZJAVA3F	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	Šolsko področje
	IZJAVA3G		
(10)	IZJAVA1H	Sodelovanje staršev in otrok znotraj družine	Družinsko področje
13 (2)	ZALKVIKV	Ocena tveganja uživanja alkohola	Vrstniško in individualno področje
	IZJAVA3H	Odnos staršev do odklonskih dejanj	Družinsko področje
	ZALKPRIJ	Uživanje alkohola pri prijateljih in sorojencih	Vrstniško in individualno področje
	ZALKKOLP		

Številke v oklepajih so alternativne pripadnosti faktorjem.

Na koncu smo preverili še stopnjo povezanosti dejavnikov tveganja in ugotovili, da je ta precej majhna. Največja povezanost (0.359) se je pokazala med faktorjema 2 in 13, najmanjša (0.09) pa med faktorjema 6 in 12. Kar pomeni, da je v večini dejansko vsak faktor meril svojo dimenzijo vpliva na uživanje alkohola.

Tabela 4.20: Matrica povezanosti med faktorji

Faktor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	1	-0.215	-0.113	0.156		-0.272	-0.137	0.318			-0.226	-0.104	-0.155
2	-0.215	1	0.165		0.169	0.106	0.135	-0.140	0.152				0.359
3	-0.113	0.165	1	-0.114	0.128			-0.240				0.305	
4	0.156		-0.114	1	-0.110	-0.111	-0.141					-0.123	-0.165
5		0.169	0.128	-0.110	1				0.167		0.132		0.235
6	-0.272	0.106		-0.111		1	0.172		0.193		0.182	0.093	0.200
7	-0.137	0.135		-0.141		0.172	1	-0.126			0.111	0.137	0.225
8	0.318	-0.140	-0.240				-0.126	1		-0.101	-0.196	-0.127	
9		0.152			0.167	0.193			1				0.158
10								-0.101		1			
11	-0.226				0.132	0.182	0.111	-0.196			1		
12	-0.104		0.305	-0.123		0.093	0.137	-0.127				1	
13	-0.155	0.359		-0.165	0.235	0.200	0.225		0.158				1

Skala matrice je od 0 do 1. Zaradi boljše preglednosti vrednosti manjše od 0.01 niso prikazane.

V pričujočem poglavju smo torej raziskali, katere izmed merjenih spremenljivk niso dejavniki tveganja oziroma varovalni dejavniki za uživanje alkohola med proučevanimi ljubljanskimi srednješolci. Spremenljivke, za katere se je izkazalo, da so dejavniki, pa se med seboj niso povezovale v posamezna področja, kot je to predvidevala teorija. Kar seveda ni presenetljivo, saj noben dejavnik tveganja ni izolirana in absolutna spremenljivka, temveč je splet večih

faktorjev, ki se nagibajo v to ali ono smer. Po našem mnenju smo obema predpostavkama zadostili v dovolj veliki meri, da je bilo smiselno nadaljevati s preverjanjem hipotez.

4.4.4 PREVERJANJE HIPOTEZ

Hipoteza 1: Varovalni dejavniki in dejavniki tveganja se močneje povezujejo s stopnjo tveganosti uživanja alkohola kot z uživanjem alkohola na splošno.

Odvisno spremenljivko, *Uživanje alkohola*, smo (v prejšnjem poglavju) že kategorizirali v tri podskupine, v nadaljevanju pa bomo s pomočjo t-testa za neodvisna vzorca preizkusili povezave med njimi in dejavniki tveganja oziroma varovalnimi dejavniki.

Ugotovili smo, da se povprečja odvisne spremenljivke v skupinah na vzorcu razlikujejo, kar pomeni, da lahko ničelno hipotezo (da so povprečja odvisne spremenljivke v skupinah na vzorcu enaka) zavrnamo. Torej lahko sklepamo, da so vsaj nekateri dejavniki tveganja oziroma varovalni dejavniki ter način uživanja alkohola med seboj povezani.

Da bi lahko določili kje so te povezave, kako močne so in koliko so si med seboj sorodne, smo morali podrobneje pogledati razlike med posameznimi pari (abstinenti – zmerni uživalci, abstinenti – tvegani uživalci in zmerni uživalci – tvegani uživalci) tipov uživanja alkohola. Najprej smo preverjali koliko razlik je med posameznimi pari, nato pa kako velike so te razlike ter ali so si med seboj značilno podobne.

(1) Število razlik

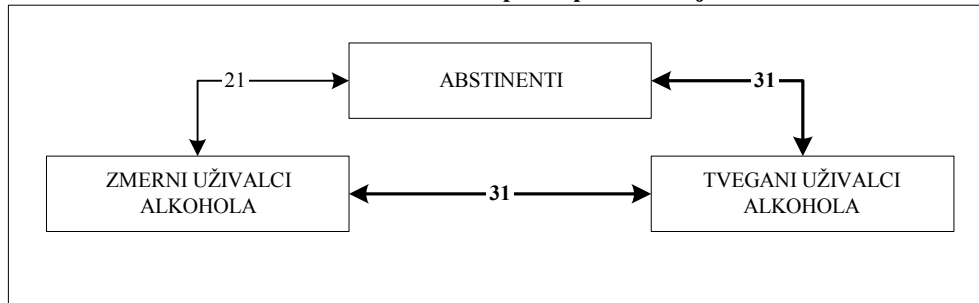
Iz rezultatov t-testov⁵¹ smo ugotovili, da se povprečja posameznih parov tipov uživanja alkohola med seboj razlikujejo na vseh štirih tematskih področjih (družinskem, individualnem/vrstniškem, skupnostnem in šolskem) dejavnikov tveganja. Skupini abstinentov in zmernih uživalcev alkohola se razlikujeta pri 21 dejavnikih tveganja, skupini abstinentov in tveganih uporabnikov alkohola ter skupini zmernih in tveganih uživalcev alkohola pa pri 31 dejavnikih tveganja (slika 4.6). Razlike v vplivu varovalnih dejavnikov in

---

⁵¹ Podrobnosti rezultatov t-testov so zaradi obširnosti prikazane v prilogi.

dejavnikov tveganja so tako bistveno številčnejše med zmernimi uživalci in tveganimi uživalci kot med zmernimi uživalci in abstinenti.

Slika 4.6: Število razlik med pari tipov uživanja alkohola

Če pogledamo podrobneje, ugotovimo, da so sodelovanje staršev in otrok znotraj družine, odsotnost od pouka, uporništvo in ocena tveganja uživanja alkohola tista podpodročja dejavnikov, ki ne vplivajo na razlike med skupinama abstinentov in zmernih uživalcev. Ali rečeno drugače, dejavniki zgoraj omenjenih podpodročij vplivajo le na to, kako tvegano bodo mladostniki pili in ne na to, ali bodo sploh pili alkohol ali ne.

Torej lahko našo hipotezo o tveganosti uživanja alkohola sprejmemo. Dejavniki tveganja in varovalni dejavniki se dejansko povezujejo predvsem s tem, kako tvegano mladostniki pijejo in ne toliko s tem, ali sploh pijejo alkoholne pijače.

(2) Velikost razlik

Velikost razlik med posameznimi pari tipov uživanja alkohola nam pove, kako močno delujejo dejavniki tveganja in varovalni dejavniki na način pitja mladostnikov. V spodnji tabeli lahko vidimo, da so med posameznimi pari tipov uživanja alkohola v povprečju največje razlike na skupnostnem področju, nato na šolskem, manjše in precej podobne pa na vrstniškem oziroma individualnem in družinskem področju.

Tabela 4.21: Velikost razlik med pari tipov uživanja alkohola in njihova povprečja, po posameznih tematskih področjih

Tematsko podpodročje	Pari tipov uživanja alkohola			Povprečje
	Abstinenti - zmerni uživalci (A)	Abstinenti - tvegani uživalci alkohola (B)	Zmerni - tvegani uživalci alkohola (C)	
Družinsko	0.311	0.297	0.056	0.221
Individualno	0.513	0.010	0.157	0.227
Skupnostno	0.658	1.128	0.470	0.752
Šolsko	0.490	0.541	0.129	0.387

Skupnostno področje v našem primeru predstavlja ocena dostopnosti alkohola, oziroma kako lahko se vprašanim mladostnikom zdi, da bi v svojem okolju lahko prišli do alkoholnih pijač, ko bi to želeli. Konkretno to pomeni, da relativno lahka dostopnost alkoholnih pijač v Ljubljani močno vpliva tako na to, da proučevani srednješolci pijejo, kot tudi na to, da pijejo tvegano. Ker v našem primeru »skupnostno področje« pravzaprav predstavljata le dva⁵² dejavnika tveganja, je povprečje verjetno nekoliko višje oziroma vsaj bolj specifično, kot bi bilo sicer. Druga tri področja dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov zajemajo vsaj deset različnih dejavnikov, so zato večplastna ter kompleksnejša in jih ne moremo primerjati s skupnostnim področjem. Da nas pri interpretaciji omenjena pomanjkljivost ne bi zavedla, smo v nadaljevanju o omenjenih dveh dejavnikih tveganja govorili kot o dostopnosti alkohola in ne kot skupnostnem področju.

Dejavniki na **šolskem področju**, kot so sodelovanje v šolskih aktivnostih, nagrade in pohvale za dobro delo v šoli in vrednotenje šolskega uspeha, vplivajo predvsem na to, ali bodo mladostniki sploh pili alkohol ali ne. To si lahko razlagamo s tem, da dodatne aktivnosti in pozitivno vrednotenje in nagrajevanje le-teh manjša tako število priložnosti kot tudi željo po uživanju alkohola.

Uporništvo in ocenjena tveganost uživanja alkohola, torej dejavniki **individualnega področja**, izrazito vplivajo predvsem na to, kako tvegano bodo mladi pili.

Dejavniki **vrstniškega** in **družinskega področja** pa vplivajo predvsem na to, ali bodo posamezniki sploh pili alkohol ali ne, vendar v precej manjši meri kot šolski dejavniki. Seveda pa znotraj njih obstajajo precejšnje razlike.

Izredno močan vpliv na uživanje alkohola kaže na primer pogostost uživanja alkohola in opitosti pri sorojencih. Pogosteje kot pijejo in se opijajo bratje in sestre mladostnikov, večja je verjetnost, da bodo tudi sami pili alkohol, in skoraj dvakrat večja, da ga bodo pili na tvegani način. Kar je presenetljivo tudi zato, ker po naših rezultatih sodeč, uživanje alkohola pri prijateljih sploh ne vpliva na to, kako tvegano bodo pili mladi.

Zanimivo je tudi, da mladostniki, katerih starši vedo, kje ti preživljajo sobotne večere, pijejo precej manj tvegano kot ostali. Nadzor v družini se na splošno močneje povezuje s

---

⁵² Ostali dejavniki tveganja niso odgovarjali določenim statističnim kriterijem in so bili zato postopoma izločeni v postopku analize. (Glej poglavje *Osnovne predpostavke*).

tveganostjo uživanja, medtem ko se disciplina znotraj družine povezuje predvsem z uživanjem alkohola na splošno. Odnos staršev do uživanja alkohola vpliva na to, ali bodo mladi pili alkoholne pijače ali ne, odnos staršev do odklonskih dejanj pa predvsem na to, kako tvegano bodo ti pili. Pohvale in nagrade znotraj družine delujejo kot varovalni dejavnik pri vseh aspektih uživanja alkohola.

(3) Sorodnost razlik

Na koncu smo zgoraj omenjene razlike med posameznimi pari tipov uživanja alkohola primerjali še med seboj. Na ta način smo ugotovili, kakšna je razlika v moči med dejavniki na posameznih štirih področjih.

Tabela 4.22: Podobnost razlik med pari tipov uživanja alkohola, po posameznih tematskih področjih

Tematsko področje	Razlike med dvema paroma tipov uživanja alkohola			Povprečje
	A-B	B-E	A-C	
Družinsko	0.014	0.241	-0.255	0.170
Individualno	0.503	-0.147	-0.356	0.335
Skupnostno	-0.47	0.658	-0.188	0.439
Šolsko	-0.051	0.412	-0.361	0.275

Rezultati se nanašajo na podatke iz prejšnje razpredelnice.

Iz zgornje tabele lahko vidimo, da so si razlike med skupinami različnih tipov uživanja alkohola najbolj podobne na družinskem, nato šolskem, vrstniškem oziroma individualnem in nato na skupnostnem področju. To nam pove, da dejavniki tveganja in varovalni dejavniki na družinskem področju najbolj enakomerno delujejo tako na tveganost uživanja alkohola kot na uživanje alkohola na splošno. Največja raznolikost je vidna na skupnostnem področju, kjer dejavniki vplivajo precej bolj na to, ali bo posameznik pil alkohol ali ne kot na to, kako tvegano bo to počel.

Omenjene razlike ponovno pričajo o tem, da ima na splošno (tako na tveganost kot na uživanje alkohola na splošno) največji vpliv dostopnost alkohola. Velik vpliv na stopnjo tveganosti imajo tudi šolski dejavniki na to, ali bodo posamezniki pili ali ne, in kombinacija dejavnikov s šolskega in individualnega področja. Seveda omenjeno velja le v primeru, ko govorimo o tematskih področjih kot zaokroženih enotah in tako upoštevamo le povprečja posameznih dejavnikov.

Iz povedanega torej lahko sklepamo, da:

(4)⇒ dostopnost alkohola močno vpliva predvsem na to, da se mladi sploh odločajo za pitje, pa tudi na to, da to počno na rizičen način.

Tabela 4.23: Dostopnost alkoholnih pijač, po vrsti alkoholne pijače

Kaj meniš, kako lahko bi si priskrbel/a naslednje alkoholne pijače, če bi želel/a? ⁵³	Pivo		Vino		Žgane pijače	
	f	%	f	%	f	%
Lahko	316	84.7	274	74.5	210	56.8
Malo bi se moral/a potruditi	38	10.2	57	15.5	80	21.6
Težko	11	2.9	23	6.3	49	13.2
Ne bi mogel/la	8	2.1	14	3.8	31	8.4
Skupaj	373	100	368	100	370	100

Iz prvega dela raziskave⁵⁴ (tabela 4.22) je bilo razvidno, da več kot tri četrtine anketirancev brez težav dobi vsaj eno vrsto alkoholne pijače. To pomeni, da je za (proučevane) ljubljanske srednješolce dostopnost alkohola zelo velika. Tu ne smemo pozabiti, da govorimo o populaciji, ki je v povprečju stara 15 let in uradno sama ne more kupovati alkoholnih pijač. Razloga, da je zanje dostopnost vseeno tako velika, sta potemtakem lahko predvsem dva. Kljub uradni prohibiciji prodaje alkohola mladoletnim se nadzor starosti ob nakupih ne izvaja dovolj rigidno ali pa dobijo mladi alkohol nekje drugje. Zanimivo je, da je večina vprašanih dijakov odgovorila, da pije v baru, gostilni, disku ali restavraciji, torej na javnem mestu⁵⁵. In predvidevamo lahko, da pijejo večinoma v družbi vrstnikov in ne staršev ali drugih polnoletnih oseb. Nekaj več kot 44 % vprašanih srednješolcev pa je odgovorilo, da pijejo alkoholne pijače predvsem pri sebi ali nekom drugem doma. Torej mladi v Ljubljani lahko alkohol dobijo in ga tudi uživajo tako rekoč kjerkoli. To poveča možnost, da bo njihovo preživljanje prostega časa in druženje z vrstniki vključevalo pitje piva, vina in drugih alkoholnih pijač. Dejstvo, da lažja dostopnost pomeni tudi večjo verjetnost za tvegano uživanje alkohola, ni presenetljivo. Predvsem zato, ker formalno dožemanje alkohola in neformalno sprejeto pitje pri nas nista (dobro) usklajena. Kar pa je za permisivno disfunkcionalno kulturo pitja, kot jo ima Slovenija, tipično. Tak družben odnos do alkohola preprečuje postopno socializacijo otrok, povezano s pitjem alkoholnih pijač, in pri mladih povzroča ustvarjanje ambivalentnih občutkov do alkohola. Slovenska pivska kultura ustvarja velik družbeni pritisk, povezan z načinom pitja, saj ne premore jasnih pravil in učinkovitih dogovorov o načinu (tveganosti) pitja. Po našem mnenju bi bilo potrebno ustvariti formalno

⁵³ Na vprašanje o pivu ni odgovorilo 9 anketirancev (2.4 %), o vinu 14 anketirancev (3.7 %), o žganih pijačah pa 12 anketirancev (3.1 %).

⁵⁴ Več podrobnosti o splošnih značilnostih pitja alkohola med srednješolci je v prilogi v poglavju *Sumarnik značilnosti uživanja alkohola med srednješolci*.

pozitivno sprejemanje zmernega nedestruktivnega pitja in jasno ter dosledno negativno sankcioniranje prekomernega pitja. Zgled odraslih bi le v tem primeru dajal mladim jasno sporočilo o pitju alkohola.

(5)⇒ sodelovanje v šolskih aktivnostih, pozitiven odnos z učitelji, občutek varnosti v šoli in visoko vrednotenje šolskega uspeha močno zmanjšujejo verjetnost, da bodo mladi uživali alkohol. V sodobni družbi je za mlade uspešno delovanje znotraj izobraževalnih institucij bistvenega pomena ter fokus njihovih pravic in dolžnosti. Tam se uveljavljajo »tiha pogodbenega razmerja« med institucijo šole in mladimi, ki vstopajo vanjo. Pristanek na ta razmerja mlade disciplinira bolj kot vsaka druga pedagoška ali institucijska avtoriteta ali prisila (Ule, 2002). Običajno mladim sošolci predstavljajo precejšen del vrstniške populacije, saj so v šoli bolj ali manj prisiljeni preživeti večino svojega časa. Na šolskem področju se tako združujejo dejavniki vseh štirih področij. Zato ni presenetljivo, da uspešno delovanje na šolskem področju pozitivno vpliva na varnost uživanja alkohola.

(6)⇒ imajo vrstniški dejavniki največjo vlogo pri tem, ali bo posameznik sploh pil alkohol ali ne. Vrstniki namreč izmed vseh družbenih skupin najhitreje in najtemeljiteje izolirajo tiste mlade, ki ne izpolnjujejo norm in ne sprejemajo določenih vrednot. Zanimivo pa je, kot smo že omenili, da vrstniki ne vplivajo na to, kako tvegano bodo mladi pili. Torej mladi res pijejo tudi zato, ker pijejo njihovi prijatelji, vendar pri odločanju kdaj, koliko in na kakšen način bodo pili, upoštevajo predvsem lastno presojo. Kar seveda pomeni, da moramo individualne dejavnike pitja alkoholnih pijač obravnavati ločeno⁵⁵ od vrstniških.

(7)⇒ individualni dejavniki, kot sta upornost in ocenjena tveganost uživanja alkohola, vplivajo predvsem na stopnjo tveganosti, s katero bo posameznik pil. Omenjeni skupini delujeta kontradiktorno, kjer upornost dviguje stopnjo tveganosti uživanja alkohola, višje ocenjevanje tveganosti pa jo znižuje.

(8)⇒ družinski dejavniki približno enako močno vplivajo tako na tveganost uživanja alkohola kot na uživanje na splošno, vendar v precej manjši meri kot dejavniki drugih področij. Ta rezultat nas je precej presenetil. Družina kot primarni socializator in osnovna mladostnikova mreža interakcij bi morala po vseh pravilih imeti precej večji vpliv na uživanje alkohola. Res

---

⁵⁵ In ne kot homogeno skupino, kot predlagata teorija in metodologija, po kateri smo se v nalogi zgedovali.

je, da imajo mladi danes s starši veliko bolj »pogodbeno« razmerje kot nekoč. Vendar mehanizmi družinskega nadzora na mladoletne srednješolce še vedno niso in ne morejo popolnoma izgubiti svojega vpliva. Če podatke pogledamo podrobneje, ugotovimo, da majhna vplivnost družine velja zgolj takrat, ko govorimo o njej kot homogeni skupini. Družinsko področje namreč v našem primeru zajema dvakrat toliko dejavnikov kot šolsko ali individualno in vrstniško skupaj. To precej zrelativizira sicer močne vplive posameznih dejavnikov znotraj družinskega področja. Večja disciplina znotraj družine na primer močno zmanjša verjetnost, da bodo mladostniki sploh pili alkohol. Neodobravanje odklonskega vedenja pri starših pa močno znižuje vpliv na stopnjo tveganosti, s katero bodo mladostniki pili. Represivni ukrepi in pogoji znotraj družine (disciplina, nadzor, neodobravanje odklonskega vedenja in uživanje alkohola) imajo po pričanju podatkov močnejši vpliv kot pohvale in nagrade. To dejstvo ponovno potrди tradicionalno moč družinskih avtoritet in zabriše novodobno sliko o zreducirani vlogi staršev na položaj »kolegov« svojih otrok.

HIPOTEZI O DEMOGRAFSKIH ZNAČILNOSTIH

Hipoteza 2: *Delovanje varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja se močno razlikuje glede na spol.*

Enako kot pri drugi hipotezi, smo povezave preverjali s t-testom na neodvisnih vzorcih. Ničelno hipotezo o enakosti povprečij odvisne spremenljivke na vzorcu smo ponovno zavrnili. Trdimo lahko, da so vsaj nekateri dejavniki tveganja oziroma varovalni dejavniki povezani s spolom anketiranca.

Tabela 4.24: T-test razlik med spoloma, 1. del

Dejavniki tveganja			T-test za neodvisna vzorca	
Koda spremenljivke	Tematsko področje	Tematsko podpodročje	t	Razlika varianc
ZALKSKO1	Vrstniško/ind.	Ocena tveganja uživanja alkohola	3.309	0.3649001
ZALKSKO4	Vrstniško/ind.	Ocena tveganja uživanja alkohola	3.174	0.3307361
ZALKVIKV	Vrstniško/ind.	Ocena tveganja uživanja alkohola	1.76	0.1942514
ZALKPRIJ	Vrstniško/ind.	Uživanje alkohola pri prijateljih in sorojencih	-2.379	-0.2550878
ZALKKOLP	Vrstniško/ind.	Uživanje alkohola pri prijateljih in sorojencih	2.516	0.3194579
IZJAVA3I	Vrstniško/ind.	Uporništvo	2.187	0.2322185
IZJAVA5F	Vrstniško/ind.	Uporništvo	2.714	0.2840483
ZIZPOUKN	Šolsko	Odsotnost od pouka	1.932	0.2103602

Prikazane so le tiste spremenljivke, ki so se statistično značilno povezovala s spolom. Spremenljivke, pri katerih so povezave večje (t je večji od 3), so v debelem tisku.

Tabela 4.25: T-test razlik med spoloma, 2. del

Dejavniki tveganja			T-test za neodvisna vzorca	
Koda spremenljivke	Tematsko področje	Tematsko podpodročje	t	Razlika varianc
IZJAVA3B	Šolsko	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	1.699	0.1882749
IZJAVA3C	Šolsko	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	2.099	0.2320425
IZJAVA3F	Šolsko	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	3.928	0.4112929
ZKJESOBO	Družinsko	Nadzor v družini	1.927	0.1943422
IZJAVA1E	Družinsko	Pohvale in nagrade	-2.272	-0.2351632
IZJAVA1F	Družinsko	Pohvale in nagrade	2.48	0.2700624
IZJAVA1H	Družinsko	Sodelovanje staršev in otrok znotraj družine	4.057	0.4094677
IZJAVA2C	Družinsko	Nadzor v družini	-2.723	-0.280976
IZJAVA2D	Družinsko	Nadzor v družini	-2.73	-0.2833295
IZJAVA2E	Družinsko	Nadzor v družini	-3.288	-0.3370491
IZJAVA3H	Družinsko	Odnos staršev do odklonskih dejanj	4.933	0.4639484
IZJAVA4B	Družinsko	Odnos staršev do odklonskih dejanj	-3.782	-0.3979375
IZJAVA4C	Družinsko	Odnos staršev do odklonskih dejanj	-3.241	-0.342183
IZJAVA5D	Družinsko	Odnos staršev do odklonskih dejanj	3.007	0.3170279
IZJAVA5G	Družinsko	Odnos staršev do odklonskih dejanj	5.458	0.5546232

Prikazane so le tiste spremenljivke, ki so se statistično značilno povezovale s spolom. Spremenljivke, pri katerih so povezave večje (t je večji od 3), so v debelem tisku.

Razlika se je pokazala pri 23 dejavnikih, kar pomeni, da lahko za nekoliko več kot polovico dejavnikov tveganja oziroma varovalnih dejavnikov trdimo, da se povezujejo s spolom anketiranca. Le pri 11 dejavnikih pa se je pokazala nekoliko večja razlika med spoloma. Hipotezo 3 torej lahko torej sprejmemo le deloma. Le nekateri dejavniki tveganja in varovalni dejavniki se močno povezujejo s spolom mladostnika.

Tabela 4.26: Opisna statistika t-testa statistične pomembnosti razlik med spoloma, 1. del

Dejavniki tveganja	Spol	N	Arit. sredina
ALKSKO12 Kakšno škodo po, tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo skoraj vsak dan 1-2 pijači?	Moški	189	2.42
	Ženski	140	2.18
ALKSKO45 Kakšno škodo, po tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo skoraj vsak dan 4-5 pijač?	Moški	197	1.52
	Ženski	147	1.33
ALKKOLP2 Kako pogosto večina tvojih prijateljev pije?	Moški	146	2.53
	Ženski	87	2.17
IZJAVA1H V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Moji starši preverijo, če imam narejeno domačo nalogo.	Moški	211	2.30
	Ženski	157	1.81
IZJAVA2E V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Moji starši vedo, če se ne vrnem domov pravočasno.	Moški	210	3.87
	Ženski	152	4.24
IZJAVA3F V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - V šoli sporočijo staršem, kadar sem naredil/a nekaj dobrega	Moški	199	2.44
	Ženski	143	1.90
IZJAVA3H V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Mislim, da je v redu, če vzameš tujo lastnino, če te le ne dobijo.	Moški	209	1.69
	Ženski	157	1.22
IZJAVA4B Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi se stepel/la z nekom?	Moški	201	3.44
	Ženski	153	3.95

Tabela 4.27: Opisna statistika t-testa statistične pomembnosti razlik med spoloma, 2. del

Dejavniki tveganja	Spol	N	Arit. sreina
IZJAVA4C Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi redno (vsaj enkrat ali dvakrat na mesec) pil/a pivo, vino ali žgane pijače?	Moški	195	3.56
	Ženski	147	4.03
IZJAVA5D V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Mislim, da je včasih v redu, če v šoli goljufaš.	Moški	209	3.04
	Ženski	152	2.62
IZJAVA5G V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - V redu je, če pretepeš nekoga, ki je prvi začel.	Moški	205	3.23
	Ženski	156	2.38

Največje razlike v vplivu dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov glede na spol so se pokazale predvsem na družinskem področju, delno pa tudi na vrstniškem in šolskem področju. Noben dejavnik skupnostnega področja se ni povezoval s spolom anketirancev, kar v našem primeru pomeni, da spol ne vpliva na dostopnost alkoholnih pijač. Podrobnejša analiza največjih razlik v vplivu varovalnih dejavnikov pokaže, da spol vpliva predvsem na nadzor v družini, odnos staršev do odklonskih dejanj, nagrade in pohvale za dobro delo v šoli in oceno tveganosti uživanja alkohola. Dejavniki tveganja, s katerimi se spol najmočneje povezuje, pa je uživanje alkohola pri prijateljih in sorojencih.

Če upoštevamo tudi nekoliko šibkejšo povezavo, lahko v našem primeru govorimo o več spolno tipičnih delovanjih dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov na družinskem, šolskem in skupnostnem področju:

☞☞☞ fantje imajo boljši odnos z očetom in se jim v večji meri zdi, da lahko s starši počno zabavne stvari. Starši sinovom večkrat kot hčeram povedo, da so nanje ponosni. Fantje imajo postavljena jasnejša pravila glede pitja alkoholnih pijač in se v večji meri zavedajo, da pitja alkohola staršem ne bi mogli prikriti. Pogosteje jim doma preverjajo domače naloge, saj več fantov kot deklet odobrava goljufanje v šoli. Prav tako so predvsem fantje mnenja, da lahko vzamejo tujo lastnino, če jih pri tem nihče ne zaloti in vidijo pretep z nekom, ki je prvi začel, kot legitimen. Dekletom so znotraj družine postavljena jasnejša pravila glede njihovih pravic in dolžnosti in so na splošno podvržena večji stopnji nadzora. Starši pogosteje preverjajo, ali so doma pravočasno in od njih zahtevajo, da jih pokličejo, če menijo, da bodo prišla domov pozno. Starši predvsem od hčera želijo, da jim povedo, kje in v čigavi družbi so, ko jih ni doma ter želijo vedeti, kako te preživljajo sobotne večere. Starši so pri dekletih manj naklonjeni antisocialnemu vedenju, kot sta redno pitje alkoholnih pijač in vpletenost v pretep. Bolj kot pri fantih starši pri dekletih opazijo, kdaj ta delujejo v skladu z njihovimi pričakovanji in jih za to tudi pohvalijo. Dekleta tudi v večji meri čutijo, da se v težavah lahko obrnejo na starše.

 na šolskem področju imajo fantje več možnosti za sodelovanje v aktivnostih kot so šport, krožki, razredni in razni drugi šolski projekti. Učitelji pogosteje prepoznajo njihovo dobro delo kot pri dekletih, in jih zato tudi pogosteje pohvalijo ter o tem obvestijo njihove starše. Za dekleta pa je značilno, da višje vrednotijo šolski uspeh in se v šoli počutijo varneje.

 na individualnem področju kažejo fantje predvsem večjo upornost. Pogosteje ne upoštevajo pravil, ki jim niso všeč, naredijo obratno kot jim ljudje naročijo, le da jih razjezijo in radi preizkušajo, do kod jih še odnesejo brez posledic. Fantje imajo več prijateljev, ki pijejo alkoholne pijače, in ti prijatelji pijejo več, kot to počno prijatelji deklet. Dekleta pogosteje ocenjujejo pitje alkoholnih pijač kot tvegano početje in menijo, da njihove bratje in sestre pijejo in se opijajo pogosteje, kot to trdijo fantje.

Povzamemo lahko, da so fantje bolj kot dekleta izpostavljeni individualnim in vrstniškim dejavnikom tveganja, pri dekletih pa so bistveno bolj kot pri fantih prisotni varovalni dejavniki predvsem na družinskem, pa tudi na šolskem in individualnem področju.

Uživanje alkoholnih pijač je znotraj fantovskih vrstniških skupin bolj zaželeno in sprejeto početje kot znotraj dekliških. Odklonsko vedenje, (nesprejemanje družbenih pravil in norm, testiranje meja dovoljenega in druge oblike aktivnega upornišva) v kombinaciji z večjo prevalenco uživanja alkohola med prijatelji, ustvarja močan negativen pritisk vrstnikov na srednješolske fante. Poleg tega nanje znotraj družine deluje precej manj varovalnih dejavnikov kot na dekleta. Starši so do njih, oziroma njihovega uživanja alkohola in antisocialnega vedenja, navadno bolj popustljivi. Temeljna varovalna dejavnika, ki vplivata na fante znotraj družinskega področja sta dober odnos z očetom in preživljanje prostega časa v krogu družine. Skoraj enako pomemben varovalni dejavnik kot družina zanje predstavlja glavna izobraževalna institucija, šola. Tam lahko aktivno sodelujejo v kreativnih in družbeno sprejetih oblikah izražanja in s tem zmanjšujejo morebitni rizični vpliv sovrstnikov. Dobro sodelovanje med vrstniki je prepoznano in priznано s strani učiteljev (pedagoških ali institucijskih avtoritet), ki o tem obveščajo tudi starše (družinske avtoritete). V formalnem izobraževalnem procesu se, predvsem za fante, združujejo in medsebojno prepletajo varovalni vplivi z vrstniškega, šolskega in družinskega področja.

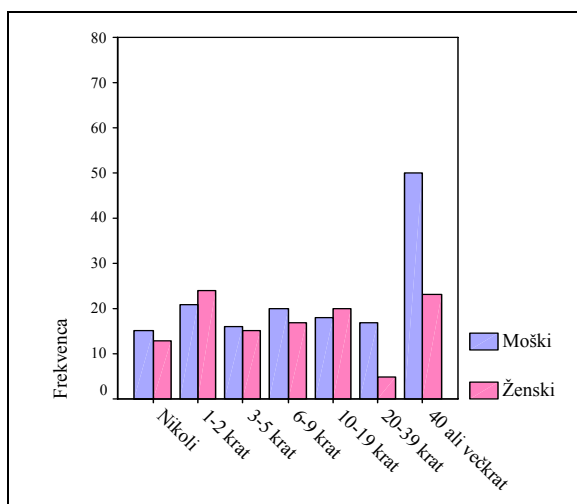
Glavni vrstniški dejavnik tveganja pri dekletih pa je uživanje alkohola pri sorojencih, ki sicer meji na družinsko področje. Tudi varovalni dejavniki, ki delujejo na uživanje alkohola pri dekletih, so v veliki večini z družinskega področja. Glavna varovalna dejavnika sta nadzor znotraj družine in dejstvo, da dekleta bistveno bolj od fantov ocenjujejo uživanje alkohola kot tvegano početje. Ta kombinacija vplivov dekletom zmanjšuje število priložnosti in poglobi tehtanje o uživanju alkoholnih pijač. Enako potrjujejo tudi rezultati drugih raziskav (Sande, 2003 in Springer, Sambrano, Sale, Kasim in Herman v Sande, 2003).

V tem poglavju se je končno izkazalo, kako pomemben varovalni vpliv ima družina na uživanje alkohola tako pri fantih kot pri dekletih. Dobri odnosi v družini in večji nadzor znotraj nje so povezani tudi s šolsko uspešnostjo in vplivajo na vrstniške odnose. Čeprav so družinski varovalni dejavniki pomembni tako za fante kot za dekleta, so za fante nekoliko pomembnejši predvsem v povezavi z njihovim šolskim uspehom (Springer v Sande, 2003). Statistično pomembne razlike v družinskih varovalnih dejavnikih in dejavnikih tveganja lahko pripišemo predvsem spolno diferenciranim vzorcem vzgoje in posledično različnim spolnim vlogam in vrednotam. Dekleta so znotraj družine tradicionalno deležna večjih zahtev in pričakovanj kot fantje. Poleg uspešnosti v šoli (ki je glavna »služba« fantov), naj bi dekleta vzdrževala tudi dobre odnose v družini in pomagala v gospodinjstvu. Dekleta so v družini dojeta kot krhkejša in občutljivejša, vendar zgolj v odnosu do zunanjega sveta. Zato so njihova druženja s sovrstniki, izhodi in preživljanje prostega časa precej bolj omejeni kot pri fantih. Dekleta prej prevzemajo odgovornosti, ki jim jih nalaga okolje in tudi hitreje odrastejo. Pri večini deklet razvoj njihove individualnosti ni toliko odvisen od njih samih kot od okolja in kulturnega vzorca, v katerih odraščajo. To še posebno velja za srednješolke strokovnih in poklicnih šol, za katere sta v povprečju značilna slabši osnovnošolski uspeh in specifično socialnoekonomsko ozadje. (Černelič-Kožar, 2003)

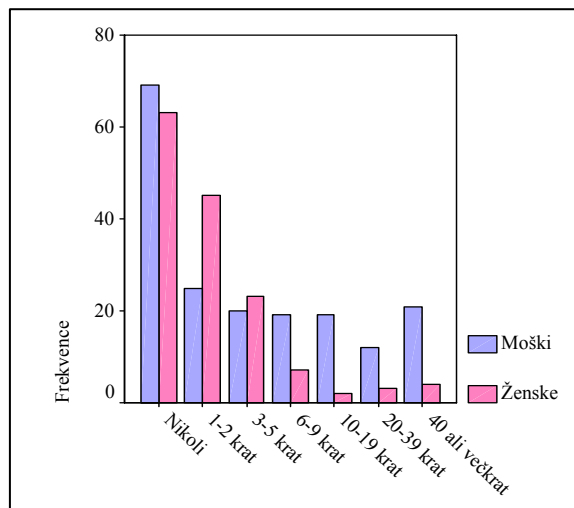
Na tem mestu je potrebno opozoriti, da večji nadzor v družini še ne pomeni nujno manjšega uživanja alkohola pri mladostnikih. Podatki kažejo, da so razlike med spoloma v prevalenci uporabe drog razmeroma majhne. Kot je razvidno iz spodnjih dveh grafov, to dejstvo potrjujejo tudi rezultati naše raziskave⁵⁶.

---

⁵⁶ Več podrobnosti o rezultatih značilnosti uživanja alkohola med mladimi je v prilogi v poglavju *Sumarnik značilnosti uživanja alkohola med srednješolci*.

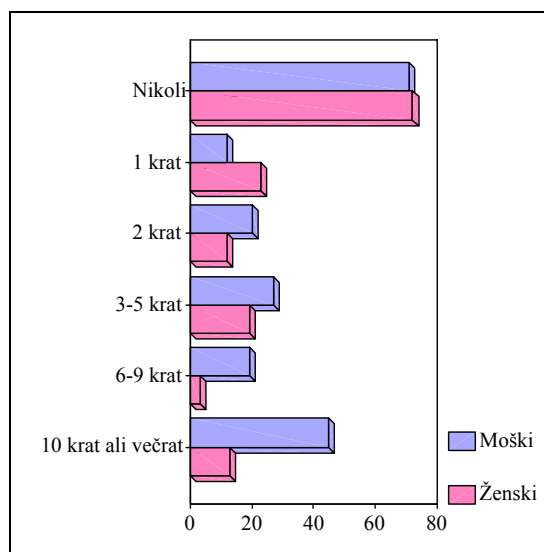

Slika 4.7: Pogostost uživanja alkohola v vsem življenju, po spolu

Slika 4.8: Pogostost opitosti v vsem življenju, po spolu

Večja prisotnost družinskih varovalnih dejavnikov pri dekletih in večja prisotnost individualnih in vrstniških dejavnikov tveganja pri fantih, vplivata predvsem na (ne)previdnost in s tem (ne)zmernost uživanja alkohola (glej sliko 4.9) kot na uživanje alkohola na splošno. To smo predvidevali in dokazali že v prvi hipotezi.

1-krat, 2-krat itd.

Slika 4.9: Pogostost pitja petih ali več pijač zapored v vsem življenju, po spolu

Hipoteza 3: *Delovanje varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja se razlikuje glede na izobrazbo staršev.*

Spremenljivki *izobrazba očeta* in *izobrazba matere* sta imeli v izhodišču osemstopenjsko lestvico, ki pa smo jo zaradi slabe preglednosti in relevantnosti spremenili. Rekodirali smo jo v trostopenjsko lestvico, ki je anketirance glede na izobrazbo posameznega starša razdelila v tri skupine: tiste, katerih oče oziroma mati ima končano osnovno šolo ali manj (nedokončana in dokončana osnovna šola ter nedokončana srednja šola), tiste, katerih oče/mati ima končano srednjo šolo (dokončana srednja šola ali nedokončana visoka šola ali fakulteta) in tiste, katerih oče/mati ima končano visoko šolo ali drugo višjo stopnjo izobrazbe. Vrednosti obeh spremenljivk se na vzorcu razdeljujejo normalno.

Tabela 4.28: Stopnja izobrazbe staršev anketirancev, frekvenca in odstotki, glede na starša

Stopnja izobrazbe	Oče		Mati	
	f	%	f	%
Končana osnovna šola ali manj	50	14.4	61	17.2
Dokončana srednja šola	194	55.9	187	52.7
Dokončana visoka šola ali več	103	29.7	107	30.1
Skupaj	347	100	355	100

Več kot polovica anketirancev je, po pričakovanjih, poročala o očetu in materi s srednješolsko izobrazbo.

Povezanost dejavnikov tveganja oziroma varovalnih dejavnikov s stopnjo izobrazbe staršev smo testirali s pomočjo enosmernega testa variance oziroma s statističnim podprogramom *Oneway Anova*.

Postavili smo ničelno hipotezo, da so povprečja vseh parov odvisnih spremenljivk na vzorcu enaka. Hipotezo smo preverjali s pomočjo Bonferronijevega postopka. Izkazalo se je, da so si povprečja med seboj različna, zato smo ničelno hipotezo zavrnili. V primerih, kjer gre za povezavo (glej tabeli 29 in 30), torej lahko govorimo o potrditvi hipoteze o povezanosti med spremenljivkami. Nekateri dejavniki tveganja oziroma varovalni dejavniki se dejansko povezujejo z stopnjo izobrazbe staršev anketiranih. V katerih primerih dejansko to velja in za izobrazbo katerega od staršev, pa smo skušali ugotoviti v nadaljevanju.

Tabela 4.29: Rezultati Bonferronijevega postopka za izobrazbo matere

Dejavnik tveganja	Izobrazba matere		Razlika varianc
IZJAVA1A	Visoka š.	Osnovna š.	0.525
IZJAVA1B	Visoka š.	Osnovna š.	0.352
IZJAVA1D	Srednja š.	Osnovna š.	0.316
	Visoka š.	Osnovna š.	0.395
IZJAVA1F	Visoka š.	Osnovna š.	0.356

Tabela 4.30: Rezultati Bonferronijevega postopka za izobrazbo očeta

Dejavnik tveganja	Izobrazba očeta		Razlika varianc
ZALKSTAR	Srednja š.	Osnovna š.	0.400
ZŠOLUSPE	Visoka š.	Osnovna š.	0.411
IZJAVA1A	Srednja š.	Osnovna š.	0.408
	Visoka š.	Osnovna š.	0.555
IZJAVA1B	Srednja š.	Osnovna š.	0.399
	Visoka š.	Osnovna š.	0.430
IZJAVA1D	Visoka š.	Osnovna š.	0.559
IZJAVA2I	Srednja š.	Osnovna š.	0.453
IZJAVA5E	Osnovna š.	Srednja š.	0.349
IZJAVA5F	Osnovna š.	Srednja š.	0.360

Stopnja izobrazbe očeta se je izkazala kot pogosteje povezana z dejavniki tveganja oziroma varovalnimi dejavniki kot izobrazba matere. Pohvale in nagrade znotraj družine predstavljajo edino (pod)področje dejavnikov, ki se povezuje tako z izobrazbo očeta kot z izobrazbo matere. Glede na naše podatke višja izobrazba obeh staršev vpliva predvsem na to, da ti pogosteje opazijo, kdaj njihovi otroci naredijo nekaj dobrega, jih pohvalijo in so ponosni nanje.

Zlasti zanimivo je, da otroci bolj izobraženih staršev precej raje preživljajo čas s svojim očetom.

Da bi ugotovili, kako se izobrazba staršev povezuje z dejavniki uživanja alkohola, smo morali podrobneje preučiti predznak posameznih korelacij. Tako smo ugotovili, da najpogosteje (v devetih primerih) višja izobrazba enega izmed staršev pomeni močnejši vpliv varovalnih dejavnikov na uživanje alkohola. Ravno nasprotno, da se višja izobrazba povezuje z večjim vplivom dejavnikov tveganja, pa velja redkeje, v dveh primerih.

Izkazalo se je, da izobrazba očeta vpliva tudi na odnos staršev do uživanja alkohola pri njegovih otrocih, oceno dijakov o lastni uspešnosti v šoli glede na sošolce, disciplino v družini ter uporništvu anketirancev. Velja tudi, da je višja raven izobrazbe pri očetu povezana z nižjo stopnjo zavedanja o tem, kje njegovi otroci preživljajo sobotne večere. Mladostniki nizko izobraženih očetov so najbolj uporni, najmanj uporni pa so mladostniki, katerih očetje imajo končano srednjo stopnjo izobrazbe. Očetje s srednjo šolo postavljajo svojim mladostnikom najjasnejša pravila o pitju alkohola, najmanj jasna pravila pa postavljajo očetje z nizko ali brez izobrazbe.

Stopnja izobrazbe matere, poleg omenjenih spremenljivk pohval in nagrad znotraj družine, vpliva še na bližino z očetom. Po naših izračunih velja, da višjo kot ima mati izobrazbo, bližje se mladostniki počutijo očetu. Po našem mnenju je razlog za to presenetljivo ugotovitev razmeroma preprost. Višja stopnja izobrazbe matere pomeni večjo verjetnost, da je mati tista, ki največ prispeva k ekonomskemu stanju družine. Kar pomeni, da oče lahko in mora, v večji meri kot sicer, prevzeti skrb za socialne odnose znotraj družine. To pa pomeni tudi preživljanje več prostega časa in posvečanja energije mladostnikom, posledično boljše poznavanje njihovih problemov in višjo stopnjo empatije s strani očeta.

Če ugotovitve tega poglavja postavimo v kontekst spola mladostnika, lahko vidimo, da je izobrazba očeta povezana predvsem s tistimi dejavniki, ki so se pri fantih izkazali kot dejavniki tveganja. Kar ni presenetljivo, saj oče tradicionalno predstavlja glavno avtoriteto v družini, ki postavlja pravila in omejitve, ter opravlja sankcioniranje njihovih kršitev. Mladostniki se tej avtoriteti pogosto upirajo in ji nasprotujejo, hkrati pa jim služi kot pomemben zgled in referenco. Mnenje očeta je za fante v adolescenci navadno bistveno pomembnejše kot mnenje matere, zato ta predstavlja temeljni dejavnik v njihovem razvoju odnosa do alkohola.

Pomembno je bilo torej raziskati, kako vpliva stopnja izobraženosti očeta na njegovega sina. Po podatkih sodeč imajo največ možnosti za tvegano pitje fantje nizko izobraženih očetov. Nanje namreč deluje najmanj varovalnih dejavnikov, kot npr. pohvale in nagrade znotraj družine in netolerantnost staršev do uživanja alkohola. Kot smo ugotovili pri prvi hipotezi, je največji dejavnik tveganja pri fantih upornost, ki pa se najmočneje povezuje ravno z nizko stopnjo izobrazbe očeta. Vendar pa imajo ti fantje navadno postavljena zelo jasna pravila o pitju alkohola, kar nekoliko zmanjšuje možnosti za rizično uživanje alkohola.

Pri dekletih so, kot rečeno, najmočnejši dejavnik nagrade in pohvale znotraj družine, ki jim zmanjšujejo možnost (rizičnega) uživanja alkohola. Kot je razvidno iz zgornjih tabel, se ti dejavniki povezujejo tako z izobrazbo očeta kot z izobrazbo matere. To pomeni, da izobraženost očeta ne vpliva tako specifično na dekleta kot na fante. Z višjo stopnjo izobraženosti obeh staršev se večja tudi vpliv varovalnih dejavnikov na dekleta.

Povzamemo torej lahko, da se visoka stopnja izobrazbe obeh staršev povezuje predvsem z varovalnimi dejavniki. Ti zmanjšujejo tako možnosti, da bodo mladi sploh pili alkohol, kot

tudi, da bodo to počeli na tvegan način. Nizka stopnja izobrazbe očeta pa se povezuje tudi z dejavniki tveganja, ki predvsem fantom močno večajo možnosti, da bodo alkohol uživali na tvegan način.

4.5 UGOTOVITVE RAZISKAVE

Če povzamemo zaključke, do katerih smo prišli ob preverjanju zastavljenih hipotez, lahko ugotovimo, da:

- ✎ ✎ ✎ alkohol pije velika večina (proučevanih) ljubljanskih srednješolcev, pri tem pa večina med njimi alkohol uživa na način, ki je zanje potencialno škodljiv;
- ✎ ✎ ✎ večina dejavnikov, ki smo jih proučevali, vpliva predvsem na frekventnost in način, kako bodo mladostniki pili in se opijali;
- ✎ ✎ ✎ da mladi sploh pijejo, in da pijejo tvegano, povzroča predvsem dejstvo, da jim je alkohol dostopen na vsakem koraku;
- ✎ ✎ ✎ je verjetnost, da bodo sploh pili alkoholne pijače, najmanjša pri tistih ljubljanskih srednješolcih, ki težje pridejo do alkohola, imajo manj prijateljev, ki pijejo ali uživajo alkohol redkeje in v manjših količinah, ter tisti srednješolci, ki uspešno (so)delujejo tako v šoli kot tudi znotraj družine, kar odrasli prepoznajo in nagradijo;
- ✎ ✎ ✎ imajo najmanjšo verjetnost, da bodo pili tvegano, manj uporniški srednješolci, ki ocenjujejo uživanje alkohola kot tvegano početje, težje dostopajo do alkohola, njihovi bratje in sestre ne pijejo in se ne opijajo pogosto ter jih starši precej nadzirajo in ne tolerirajo njihovega odklonskega vedenja.
- ✎ ✎ ✎ na fante najmočnejše vplivajo dejavniki tveganja na individualnem in vrstniškem področju, na dekleta na družinskem. Najmočnejši varovalni dejavniki za (tvegano) uživanje alkohola so pri fantih na šolskem in družinskem, pri dekletih pa izrazito družinskem področju;
- ✎ ✎ ✎ v splošnem deluje na fante več (proučevanih) dejavnikov tveganja, na dekleta pa več varovalnih dejavnikov;
- ✎ ✎ ✎ tako spol mladostnikov kot izobrazba staršev vplivata na dejavnike tveganja in varovalne dejavnike, ki pri mladih povečujejo oziroma zmanjšujejo tveganost uživanja alkohola;
- ✎ ✎ ✎ višja izobrazba obeh staršev se povezuje z varovalnimi dejavniki uživanja alkohola, izobrazba očeta pa tudi z dejavniki tveganja.

Pri razlagi zgornjih zaključkov moramo biti previdni, saj lahko hitro pridemo do preveč determinističnih ugotovitev. Kljub temu, da rezultati kažejo, da na fante delujejo predvsem dejavniki tveganja, na dekleta pa varovalni dejavniki, ne moremo reči, da problem

zasvojenosti grozi zgolj fantom . Lahko pa trdimo, da proučevani dejavniki vplivajo predvsem na to, da dekleta pijejo nekoliko manj pogosto, v manjših količinah in na manj tvegan način, kot to počno fantje. Nanje delujejo drugačni varovalni dejavniki in dejavniki tveganja kot na fante, kar je predvsem posledica pričakovanj in predstav njihovega mikro in makro družbenega okolja, pa tudi psihičnih in bioloških značilnosti spola. Paziti moramo tudi, ko govorimo o vplivu izobrazbe staršev na delovanje dejavnikov tveganja. Višja stopnja izobrazbe staršev sicer res vpliva na moč delovanja nekaterih dejavnikov, ne vpliva pa neposredno na pivsko vedenje določenega posameznika. Stopnja izobrazbe staršev lahko pomeni le določen socio-kulturni kontekst, v katerem mladostnik odrašča, in večja ali manjša potencialni vpliv nekaterih dejavnikov na uživanje alkohola.

Vsa sklepanja o tem, kdo bo pil tvegano in kdo ne, kažejo le na verjetnost in nikakor ne pomenijo absolutnosti. Kot smo omenili že v uvodu naloge, je definiranje pojmov zmernega in tveganega uživanja alkohola težavno in nehvaležno početje. Pozitivisti bi lahko ugovarjali vsakemu našemu poskusu definiranja (ne)tveganosti pitja, saj se ta dejansko povezuje tako z biološkimi, psihološkimi in družbenimi karakteristikami posameznika in danega okolja ter časa, v katerem posameznik pije. Vendar se vsesplošni relativizaciji družbenih problemov lahko izognemo zgolj tako, da postavimo naše definicije tako v družbeno kot časovno in biološko okolje ter količinsko določimo (ne)tvegano uživanje alkohola. V našem primeru gre, kot že rečeno, za proučevane najstnike povprečne starosti 15 let, ki v začetku 21. stoletja (šolsko leto 2005/06) obiskujejo prvi letnik določene poklicne srednje šole v slovenski prestolnici.

5 ZAKLJUČEK

V nalogi sem skušala pojasniti socio-kulturni kontekst uživanja drog in specifičnosti uživanja alkohola pri mladih. Proučila sem delček srednješolske populacije in na njej preverjala svoje predpostavke in prepričanja o uživanju alkohola med mladimi. Kljub temu, da podatki niso reprezentativni, so se rezultati pokazali kot dovolj zanesljivi in zanimivi, da sem lahko prišla do nekaterih (zame) novih zaključkov.

Lahko trdim, da sem resnično potrdila le svojo prvo hipotezo. Dejavniki tveganja in varovalni dejavniki res vplivajo predvsem na tveganost uživanja alkohola in ne toliko na to, ali bodo mladi sploh pili alkohol ali ne. Kot sem dejala že v uvodu naloge, sem tak rezultat tudi pričakovala. V današnji globalni družbi je težko omejevati kakršne koli informacije in vplive, ki jih mladostnik akumulira in med njimi izbira. Ob vsej medijski promociji alkohola kot modernega življenjskega sloga je verjetnost, da mladostnik alkohola ne bi niti poskusil, relativno majhna. K temu seveda močno pripomore tudi dejstvo, da je v Ljubljani alkohol lahko dostopen, kljub relativno visoki formalni starostni omejitvi⁵⁷. Velika prisotnost alkohola povzroči, da mladostniki pijejo tudi iz nekaterih drugih razlogov kot bi sicer. Iz zdolgočasnosti, iz občutka da to počno vsi, iz dejstva, da pač lahko itd. Poskušanje alkohola ali t.i. iniciacija je skoraj neizogibna, vendar ni toliko problematična, kot je lahko problematičen način, na katerega mladostniki tudi v nadaljevanju pijejo. Da pa bi lahko tvegano pili, morajo mladi najprej do alkohola priti in ga prvič poskusiti.

Še zanimivejše pa so podrobnosti, do katerih sem prišla ob preverjanju hipoteze. Zaključki empirične raziskave so v celoti zavrnili predpostavke teorije socialnega učenja. Res je, da se mladi zgledujejo po svojih vzornikih (starših, vrstnikih), ki imajo v neki skupnosti ali (sub)kulturi visok status. Da pa je posnemanje tveganega uživanja alkohola nujno za zagotavljanje priljubljenosti in privlačnosti v neki skupnosti, pa se je v našem primeru izkazalo za neresnično. Mladi se odločijo, ali bodo prestopili mejo socialnega pitja predvsem iz individualnih razlogov, kot so želja po testiranju družbenih meja in lastna ocena o tem, v kolikšni meri je alkohol zanje res škodljiv. Teorija socialnega učenja trdi tudi, da obstaja večja verjetnost, da bodo sprejeta in naučena tista vedenja, za katera bodo mladostniki nagrajeni. Kar pa se je ponovno izkazalo kot neresnično, še posebno znotraj družinskega in

---

⁵⁷ Na Danskem je starostna omejitev dostopnosti do alkohola 15 let, v Avstriji, Franciji, Nemčiji, Italiji, Španiji in na Nizozemskem pa 16 let.

vrstniškega področja. Mladi se v svojem načinu uživanja alkohola v veliko manjši meri ravnaajo glede na potencialne nagrade in pohvale kot na razne represivne ukrepe, ki jih njihova dejanja lahko sprožijo. Za srednješolce v naši raziskavi velja, da ima lastna ocena tveganosti uživanja alkohola večjo težo kot na primer pozitivno priznanje za uživanje alkohola znotraj sovrstniške skupine. Podobno ima nadzor staršev večji vpliv, kot pohvala za zgledno in konformno vedenje znotraj družine. Rezultati so v precej večji meri potrdili predpostavke teorije problematičnega vedenja in ekološke teorije, ki v ospredje postavljata individualne dejavnike tveganja. V našem primeru se je namreč izkazalo, da je tveganost uživanja alkohola zelo odvisna od posameznikove osebnosti, njegovega zaznavanja okolja in načina vedenja.

Če združim ugotovitve vseh hipotez, se izkaže, da imajo fantje več možnosti za razvoj odvisnosti od alkohola. O tem priča tudi različnost uživanja alkohola med moškimi in ženskami, ki je prisotna v vseh kulturah pitja. Tudi v naši raziskavi se je izkazalo, da fantje pijejo več, pogosteje, na bolj tvegan način in pri nižjih starostih. Nanje deluje več dejavnikov tveganja in manj varovalnih dejavnikov kot na dekleta, zlasti tistih, ki vplivajo na način uživanja alkohola. Ob tem vpliv dejavnikov tveganja, ki delujejo na fante, še dodatno krepí nižja izobrazba očeta. Daleč največ možnosti, da bo postal odvisen od alkohola, ima v proučevanem vzorcu adolescentni sin manj izobraženega očeta, ki brez težav pride do alkohola in pitja ne dojema kot tveganega vedenja, je po naravi uporniški in je doma nadzorovan v manjši meri, ne sodeluje v šolskih aktivnostih ter ima prijatelje in sorojence, ki pogosto in veliko pijejo.

Na nekatere dejavnike, kot so na primer biološko (spolno) pogojene značilnosti mladostnika in izobrazba njegovih staršev, se pač ne da vplivati. Večina mladostnikov je tudi na tak ali drugačen način uporniška in mnogi izmed njih se bodo v vsakem primeru zgledovali po bolj »drznih« in »kul« prijateljih in sorojencih. Če želimo zmanjšati verjetnost mladostnikov za tvegano uživanje alkohola, moramo spremeniti predvsem odnos odraslih do uživanja alkohola. Postaviti je treba jasna in zdravorazumska pravila o pitju alkohola tako na mikro ravni (znotraj družine) kot na makro ravni (znotraj družbe), katerih kršitev se dosledno in striktno negativno sankcionira. Teh pravil se morajo nato držati najprej odrasli, tj. starši in učitelji. Le tako jih lahko na nevsiljiv in nedestruktiven način ponotranjijo tudi mladi. Tako stanje pa bi zmanjšalo velik prepad med formalnim in neformalnim videnjem uživanja

alkohola v slovenski družbi⁵⁸, kar je po mojem mnenju najpomembnejši razlog za veliko stopnjo tveganosti uživanja alkohola med mladimi.

---

⁵⁸ Sprememba mentalitete iz »Do As I Say Not As I Do« v »Follow My Lead«.

6 LITERATURA

1. Auer, Vladimir; Horvat-Žnidaršič, Zvone; Felc, Jože; Kastelic, Andrej (2001) *Droge in odvisnost: priročnik za zdravstvene, socialne in pedagoške delavce*. Ljubljana: PF.
2. Babšek, Renata (2003) *Vpliv različnih dejavnikov na mladostnikov odnos do drog*. Diplomsko naloga. Ljubljana: VŠSD.
3. Barr, Andrew (1998) *Drink: A Social History*. London: Pimlico.
4. Bayrhuber, Horst (1996) *Kajenje, alkohol, opiji*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
5. Bergler, Reinhold (2002) *Causes of Alcohol Consumption in Adolescence*. Bonn: Institute of Psychology, University of Bonn, http://66.218.69.11/search/cache?p=www.psychologie.uni-bonn.de%2Fwiorg%2Fdoku%2Fadolesc_alcohol.pdf&ei=UTF-8&u=www.psychologie.uni-bonn.de/wiorg/doku/adolesc_alcohol.pdf&d=OWxIVI6CLxNT&icp=1&intl=us.
6. Dekleva, Bojan (1998) *Tobak, alkohol in druge droge med srednješolsko mladino v Ljubljani v letu 1998: zaključno poročilo raziskovalne naloge – zv. 1*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
7. Dekleva, Bojan; Sande, Matej (2003) *Tri leta kasneje: uporaba drog med dijaki ob koncu srednje šole*. Ljubljana: Združenje Drogart.
8. Dwight, Heath B. (1995) *International Handbook on Alcohol and Culture*. Westport, Connecticut and London: Greenwood Press.
9. Ferligoj, Anuška (1997) *Osnove statistike na prosojnicah*. Ljubljana: Zenel Batagelj.
10. Ferligoj, Anuška; Lozar Manfreda, Katja; Gnidovec, Meta; Kogovšek, Tina (2003) *Vaje iz multivariantne analize*. Interno študijsko gradivo, FDV.
11. Greene, Jody M. J.; Rachal, Valley (2001) *Substance use, delinquent behavior, and risk and protective factors among students in the state of Missouri: 2000*. Missouri: Missouri Department of Mental Health Division of Alcohol and Drug Abuse.
12. Groves, Robert M.; Fowler Jr., Floyd J.; Coupler, Mick P.; Lepkowski, James M.; Singler, Elenor; Tourangeau, Roger (2004) *Survey Methodology*. Hokebon, New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
13. Hibell, Björn; Andersson, Barbro; Bjarnason, Thoroddur; Kokkevi, Anna; Morgan, Mark; Narusk, Anu (1995) *The 1999 ESPAD Report: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 26 European Countries*, http://www.can.se/docs/press_rapporter/The%201995%20ESPAD%20report.pdf.

14. Hibell, Björn; Andersson, Barbro; Bjarnason, Thoroddur; Kokkevi, Anna; Morgan, Mark; Narusk, Anu. (1999) *The 1999 ESPAD Report: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries*, <http://www.espad.org/ESPAD.PDF>.
15. Hudolin, Vladimir (1969) *Alkoholizem: priročnik za višje razrede osnovnih šol*. Ljubljana: Koordinacijski odbor SRS za boj proti alkoholizmu.
16. Hudolin, Vladimir (1989) *Alkoholno piće i mladi*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Hudolin, Vladimir (1991) *Alkohološki priručnik*. Zagreb: Medicinska naklada.
18. Johnson, Dallas E. (1998) *Applied Multivariate Methods for Data Analysts*. CA, USA: Brooks/Cole Publishing Company.
19. Kastelic, Andrej; Mikulan, Marija (1999) *Mladostnik in droga: priročnik za starše in učitelje*. Ljubljana: Domus.
20. Kolšek, Marko (2000) *Pogostnost pitja alkohola in pivske navade osnovnošolcev v Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana, PF.
21. Košmelj, Blaženka; Rovar, Jože (1997) *Statistično sklepanje*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
22. Kropivnik, Samo; Trampuž, Cveto (2000) *Analize podatkov z SPSS-om. Predavanja in vaje*. Interno študijsko gradivo, FDV.
23. Krznar, Alojzija (2004) *Alkohol med mladimi na podeželju in v mestu*. Diplomsko delo. Ljubljana, PF.
24. *Lexicon of alcohol and drug terms published by the World Health Organization*, http://www.who.int/substance_abuse/terminology/who_lexicon/en/index.html (11.11.2005).
25. Malnar, Brina (2003/2004) *Raziskovalni seminar – interno študijsko gradivo za sociologe at*. FDV.
26. Milosavljević, Branko (1986) *Socijalna patologija*. Sarajevo: Svjetlost.
27. Rivers, Clayton P. (1994) *Alcohol and Human Behaviour: Theory, Research, and Practice*. New Jersey: Prentice-hall, Inc.
28. Rugelj, Janez (2000) *Pot samouresničevanja: zdravljenje in urejanje zasvojenca in drugih ljudi v stiski: priročnik za zdravo in ustvarjalno življenje*. Ljubljana: Slovensko društvo terapevtov za alkoholizem, druge odvisnosti in pomoč ljudem v stiski.
29. Sande, Matej (2003) *Pomen varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja pri pojasnjevanju raznih vzorcev uporabe drog med mladostniki*. Doktorska disertacija. Ljubljana: PF.

30. Sande, Matej (2004) *Uporaba drog v družbi tveganj: vpliv varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja*. Ljubljana: PF.
31. SSKJ: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* – elektronska izdaja, verzija 1.0. Inštitut za slovenski jezik Franeta Ramovša SRC SAZU in avtorji, DZS.
32. Stergar, Eva (1999) *Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino: poročilo ESPAD za Republiko Slovenijo: 1995*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
33. Stergar, Eva (2001) *Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino: poročilo ESPAD 1999 za Republiko Slovenijo*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
34. Stergar, Eva; Pucelj, Vesna; Scagnetti, Nina (2005) *ESPAD: Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino: poročilo ESPAD 2003, Republika Slovenija*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
35. Steven, Paul (1991) *Substance Abuse in Children and Adolescents: Evaluation and Intervention*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage.
36. Tomori, Martina; Stergar, Eva; Pinter, Bojana; Rus Makovec, Maja; Stikovič, Siniša (1998) *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*. Ljubljana: Ministrstvo za znanost in tehnologijo RS, Ministrstvo za zdravstvo RS.
37. Turšič, Tina (2003) *Dovoljene in nedovoljene droge med dijaki nižjih poklicnih šol v ljubljanski regiji*. Diplomsko delo. Ljubljana: PF.
38. Ule, Mirjana v Miheljak Vlado (2002) *Mladina 2000: Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Maribor: Aristej.
39. Ule, Mirjana (odg.) (2003) *Kakovost življenja otrok in mladostnikov v Sloveniji – študija problema osipništva v Sloveniji*. Ljubljana: Center za socialno psihologijo, IDV – Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.
40. Ule, Mirjana (1993) *Mladina, družina, odklonsko vedenje*. Ljubljana: Center za socialno psihologijo, IDV-Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.
41. Ule, Mirjana (1996) *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije, Urad Republike Slovenije za mladino.
42. Ule, Mirjana; Miheljak, Vlado (1995) *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: DZS: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.

43. Ule, Mirjana; Mihelj, Vlado; Rener, Tanja; Mencin Čeplak, Metka; Kurdija, Slavko; Geržina (1996) *Predah za študentsko mladino*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo: Urad Republike Slovenije za mladino.
44. Ule, Mirjana; Rener, Tanja; Mencin Čeplak, Metka; Tivadar, Blanka (2000) *Socialna ranljivost mladih*. Šentilj: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Aristej.
45. Verbole, Alja (1993) *Mladostniki, družba, droge: socialno psihološki vidiki odvisnosti mladostnikov*. Diplomsko naloga. Ljubljana: FDV.
46. Vidmar, Luka (2002) *Družbeni in kulturni vidiki pitja alkoholnih pijač*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
47. Zihel, Slavko (1989) *Kako se upremo alkoholu: priročnik za izkušene in začetnike*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

7 PRILOGE

A SUMARNIK ZNAČILNOSTI UŽIVANJA ALKOHOLA MED SREDNJEŠOLCI

A.1 FREKVENČNE PORAZDELITVE IN STUKTURNI ODSOTKI NOMINALNIH IN ORDINALNIH SPREMENLJIVK

Tabela 7.1: Spolna struktura anketirancev

Spol	Frekvence	Odstotki
Moški	219	57.9
Ženski	159	42.1
Skupaj	378	100

Na vprašanje niso odgovorili štiri anketiranci (1 %).

Tabela 7.2: Starostna struktura anketirancev

Starost	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
14	6	2.8	8	5.1	14	3.8
15	170	78.7	121	77.1	291	78.0
16	32	14.8	23	14.6	55	14.7
17 ali več	8	3.7	5	3.2	13	3.5
Skupaj	216	100	157	100	373	100

Na vprašanje ni odgovorilo 9 anketirancev (2.4 %).

Tabela 7.3: Oblika družine, po spolu in skupaj

S kom živiš?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Obeh starših (mami in očetu)	193	88.1	126	79.7	319	84.6
Enem staršu brez partnerja	11	5.0	19	12.0	30	8.0
Enem staršu in njegovem/njenem partnerju	12	5.5	4	2.5	16	4.2
Starih starših	1	0.5	2	1.3	3	0.8
Drugih sorodnikov	1	0.5	3	1.9	4	1.1
Ljudeh, s katerimi nisem v sorodu	1	0.5	0	0	1	0.3
Živim sam/a	0	0	4	2.5	4	1.1
Skupaj	219	100	158	100	377	100

Na vprašanje niso odgovorili trije anketiranci (0.8 %).

Tabela 7.4: Oblika družine 2, po spolu in skupaj

S kom živiš?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Pri obeh starših	193	88.1	126	79.7	319	84.6
Pri enem izmed staršev	23	10.5	23	14.6	46	12.2
Pri drugih ljudeh ali sam	3	1.4	9	5.7	12	3.2
Skupaj	219	100	158	100	377	100

Na vprašanje niso odgovorili trije anketiranci (0.8 %).

Tabela 7.5: Pogostost uživanja alkohola v vsem življenju, po spolu in skupaj

Kolikokrat si do sedaj pil/a alkoholne pijače?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Nikoli	15	9.6	13	11.1	28	10.2
1-2-krat	21	13.4	24	20.5	45	16.4
3-5-krat	16	10.2	15	12.8	31	11.3
6-9-krat	20	12.7	17	14.5	37	13.5
10-19-krat	18	11.5	20	17.1	38	13.9
20-39-krat	17	10.8	5	4.3	22	8.0
40-krat ali večkrat	50	31.8	23	19.7	73	26.6
Skupaj	157	100	117	100	274	100

Na vprašanje ni odgovorilo 108 anketirancev (28.3 %).

Tabela 7.6: Pogostost opitosti v vsem življenju, po spolu in skupaj

Kolikokrat si bil/a do sedaj pijan/a?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Nikoli	69	37.3	63	42.9	132	39.8
1-2-krat	25	13.5	45	30.6	70	21.1
3-5-krat	20	10.8	23	15.6	43	13.0
6-9-krat	19	10.3	7	4.8	26	7.8
10-19-krat	19	10.3	2	1.4	21	6.3
20-39-krat	12	6.5	3	2.0	15	4.5
40-krat ali večkrat	21	11.4	4	2.7	25	7.5
Skupaj	185	100	147	100	332	100

Na vprašanje ni odgovorilo 50 vprašanih ali 13.1 %.

Tabela 7.7: Pogostost uživanja alkohola v zadnjih 12 mesecih, po spolu in skupaj

Kolikokrat si v zadnjih 12 mesecih pil/a alkohola?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Nikoli	23	12.0	30	22.4	53	16.3
1-2-krat	39	20.4	32	23.9	71	21.8
3-5-krat	31	16.2	23	17.2	54	16.6
6-9-krat	14	7.3	17	12.7	31	9.5
10-19-krat	25	13.1	16	11.9	41	12.6
20-39-krat	28	14.7	8	6.0	36	11.1
40-krat ali večkrat	31	16.2	8	6.0	39	12.0
Skupaj	191	100	134	100	325	100

Na vprašanje ni odgovorilo 57 vprašanih (14.9 %).

Tabela 7.8: Pogostost opitosti v zadnjih 12 mesecih, po spolu in skupaj

Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si bil/a opit/a?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Nikoli	76	39.0	76	51.4	152	44.3
1-2-krat	33	16.9	41	27.7	74	21.6
3-5-krat	22	11.3	15	10.1	37	10.8
6-9-krat	20	10.3	6	4.1	26	7.6
10-19-krat	22	11.3	5	3.4	27	7.9
20-39-krat	10	5.1	4	2.7	14	4.1
40-krat ali večkrat	12	6.2	1	0.7	13	3.8
Skupaj	195	100	148	100	343	100

Na vprašanje ni odgovorilo 39 (10.2 %) anketirancev.

Tabela 7.9: Starost ob prvem pitju alkoholne pijače, po spolu in skupaj

Koliko si bil/a star/a, ko si prvič splil/a kozarec vina, piva ali druge alkoholne pijače?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Manj kot 10 let	59	29.4	28	20.7	87	25.9
10-11 let	50	24.9	24	17.8	74	22.0
12-13 let	57	28.4	52	38.5	109	32.4
14-15 let	35	17.4	29	21.5	64	19.0
16-17 let	0	0	2	1.5	2	0.6
Skupaj	201	100	135	100	336	100

Na vprašanje ni odgovorilo 46 (12 %) anketirancev.

Tabela 7.10: Starost ob prvi opitosti, po spolu in skupaj

Koliko si bil/a star/a, ko si bil/a prvič opit/a?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Manj kot 10 let	12	8.1	3	3.1	15	6.1
10-11 let	8	5.4	1	1.0	9	3.6
12-13 let	57	38.3	28	28.6	85	34.4
14-15 let	69	46.3	63	64.3	132	53.4
16-17 let	3	2.0	3	3.1	6	2.4
Skupaj	149	100	98	100	247	100

Na vprašanje ni odgovorilo 135 (35.3 %) anketirancev.

Tabela 7.11: Uživanje različnih vrst alkoholnih pijač v roku zadnjega meseca, po spolu in skupaj

Ali si v zadnjem mesecu pil/a katero od naslednjih alkoholnih pijač?		Spol				Skupaj	
		Moški		Ženski			
		f	%	f	%	f	%
Pivo	Da	136	36.4	67	17.9	203	54.3
	Ne	82	21.9	89	23.8	171	45.7
Vino	Da	91	24.9	61	16.7	152	41.6
	Ne	121	33.2	92	25.2	213	58.4
Žgane pijače	Da	96	26.0	58	15.7	154	41.7
	Ne	117	31.7	98	26.6	215	58.3
Mešane pijače	Da	110	29.7	76	20.5	186	50.3
	Ne	107	28.9	77	20.8	184	49.7

Na vprašanje o pivu ni odgovorilo 8 anketirancev (2.1 %), o vinu 17 (4.5 %), o žganih pijačah 13 (3.4 %), o mešanih pijačah pa 12 (3.1 %) anketirancev.

Tabela 7.12: Pogostost pitja petih ali več alkoholnih pijač zapored v vsem življenju, po spolu in skupaj

Kolikokrat si do sedaj spil/a 5 ali več pijač zaporedoma?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Nikoli	71	36.6	72	50.7	143	42.6
1-krat	12	6.2	23	16.2	35	10.4
2-krat	20	10.3	12	8.5	32	9.5
3-5-krat	27	13.9	19	13.4	46	13.7
6-9-krat	19	9.8	3	2.1	22	6.5
10-krat ali večkrat	45	23.2	13	9.2	58	17.3

Na vprašanje ni odgovorilo 46 (12 %) anketirancev.

Tabela 7.13: Pogostost pitja petih ali več alkoholnih pijač zapored v obdobju zadnjega meseca, po spolu in skupaj

Kolikokrat v zadnjem mesecu si spil/a 5 ali več pijač zaporedoma?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Nikoli	103	52.0	95	66.4	198	58.1
1-krat	27	13.6	19	13.3	46	13.5
2-krat	25	12.6	14	9.8	39	11.4
3-5-krat	27	13.6	11	7.7	38	11.1
6-9-krat	7	3.5	1	0.7	8	2.3
10-krat ali večkrat	9	4.5	3	2.1	12	3.5

Na vprašanje ni odgovorilo 41 (10.7 %) anketirancev.

Tabela 7.14: Uživanje alkoholnih pijač v različnih okoljih, po spolu in skupaj

Kje si nazadnje pil/a alkoholne pijače?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Doma	31	16.4	37	26.2	68	20.6
Pri nekom doma	26	13.8	13	9.2	39	11.8
Zunaj (na cesti, v parku ali kje drugje na prostem)	20	10.6	20	14.2	40	12.1
V baru ali gostilni	71	37.6	40	28.4	111	33.6
V diskoteki	39	20.6	30	21.3	69	20.9
V restavraciji	2	1.1	1	0.7	3	0.9

Na vprašanje ni odgovorilo 52 (13.6 %) anketirancev.

Tabela 7.15: Predvidevanje o uživanju alkohola v prihodnosti, po spolu in skupaj

Kaj meniš, ali boš pil/a alkohol, ko boš star/a 25 let?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
Da	100	75.8	62	78.5	162	76.8
Ne	32	24.2	17	21.5	49	23.2
Skupaj	132	100	79	100	211	100

Na vprašanje ni odgovorilo 171 (44.8 %) vprašanih.

Tabela 7.16: Pogostost doživetja nekaterih, z alkoholom povezanih, težav po vsti težave in spolu, 1.del

Kolikokrat si že doživel/a naslednje, z alkoholom povezane, težave?		Slabši učni uspeh		Poškodovani predmeti in oblačila		Izguba denarja ali dragocenih predmetov		Nezgodna ali poškodba		Oskrba v bolnišnici ali na urgenci		Težave v odnosu s starši		Težave v odnosu s prijatelji	
		Spol		Spol		Spol		Spol		Spol		Spol		Spol	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Nikoli	f	192	143	157	127	189	138	180	142	211	151	172	126	177	135
	%	96.5	95.3	74.8	83.0	90.9	92.6	86.5	91.6	98.6	97.4	81.5	81.8	86.8	88.2
Enkrat	f	5	4	34	16	12	8	20	10	3	4	29	19	21	14
	%	2.5	2.7	16.2	10.5	5.8	5.4	9.6	6.5	1.4	2.6	13.7	12.3	10.3	9.2
Večkrat	f	2	3	19	10	7	3	8	3	0	0	10	9	6	4
	%	1.0	2.0	9.0	6.5	3.4	2.0	3.8	1.9	0	0	4.7	5.8	2.9	2.6

Na prvo vprašanje ni odgovorilo 31 anketirancev (8.1 %), na drugo 17 (4.5 %), na tretje 23 (6 %), na četrto 17 (4.5 %), na peto 11 (2.9 %), na šesto 15 (3.9 %), na sedmo pa 23 (6 %).

Tabela 7.17: Pogostost doživetja nekaterih, z alkoholom povezanih, težav po vsti težave in spolu, 2.del

Kolikokrat si že doživel/a naslednje, z alkoholom povezane, težave?		Težave v odnosu z učitelji		Nezaželen spolni odnos		Prerivanje ali pretepanje		Prepir ali prerekanje		Vozil/a motorno kolo pod vplivom alkohola		Težave s policijo	
		Spol		Spol		Spol		Spol		Spol		Spol	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Nikoli	f	202	148	192	148	144	145	126	120	153	149	171	151
	%	96.2	96.7	92.3	94.9	71.3	94.8	62.1	81.1	71.8	94.9	79.9	96.2
Enkrat	f	4	3	8	6	28	6	35	15	21	3	23	1
	%	1.9	2.0	3.8	3.8	13.9	3.9	17.2	10.1	9.9	1.9	10.7	0.6
Večkrat	f	4	2	8	2	30	2	42	13	39	5	20	5
	%	1.9	1.3	3.8	1.3	14.9	1.3	20.7	8.8	18.3	3.2	9.3	3.2

Na prvo vprašanje ni odgovorilo anketirancev 17 (4.5 %), na drugo 16 (4.2 %), na tretje 25 (6.5 %), na četrto 29 (7.6 %), na peto 10 (2.6 %), na šesto pa 9 (2.4 %).

Tabela 7.18: Dosegljivost alkoholnih pijač, po vrsti alkoholne pijače

Kaj meniš, kako lahko bi si priskrbel/a naslednje alkoholne pijače, če bi želel/a?	Pivo		Vino		Žgane pijače	
	f	%	F	%	f	%
Lahko	316	84.7	274	74.5	210	56.8
Malo bi se moral/a potruditi	38	10.2	57	15.5	80	21.6
Težko	11	2.9	23	6.3	49	13.2
Ne bi mogel/la	8	2.1	14	3.8	31	8.4

Na vprašanje o pivu ni odgovorilo 9 anketirancev (2.4 %), o vinu 14 (3.7 %), o žganih pijačah pa ni odgovorilo 12 (3.1 %) anketirancev.

Tabela 7.19: Število prijateljev, ki pijejo alkohol, po spolu anketiranca in skupaj

Koliko tvojih prijateljev pije alkoholne pijače?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	f	%	f	%	f	%
Vsi	45	21.4	30	19.4	75	20.5
Večina	104	49.5	58	37.4	162	44.4
Nekateri	59	28.1	60	38.7	119	32.6
Noben	2	1.0	7	4.5	9	2.5
Skupaj	210	100	155	100	365	100

Na vprašanje ni odgovorilo 17 (4.5 %) anketirancev.

Tabela 7.20: Pogostost nakupa alkoholnih pijač za lastno uporabo, po spolu in skupaj

Kolikokrat v zadnjem mesecu si v trgovini (supermarketu, kiosku, na bencinski črpalki ipd.) kupil/a pivo, vino ali žgane pijače za lastno uporabo?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski			
	F	%	f	%	f	%
Nikoli	131	60.1	106	66.7	237	62.9
Enkrat	42	19.3	26	16.4	68	18.0
Večkrat	45	20.6	27	17.0	72	19.1
Skupaj	218	100	159	100	377	100

Na vprašanje ni odgovorilo 5 (1.3 %) anketirancev.

Tabela 7.21: Ocena škodljivosti uživanja alkoholnih pijač, glede na način uživanja, po spolu in skupaj

Kakšno škodo, po tvojem menju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo...		...skoraj vsak dan 1-2 pijači?			...skoraj vsak dan 4-5 pijač?			...5 ali več pijač vsak konec tedna?		
		Spol		Skupaj	Spol		Skupaj	Spol		Skupaj
		M	Ž		M	Ž		M	Ž	
Veliko škodo	f	17	21	38	106	102	208	87	76	163
	%	9.0	15.0	11.6	53.8	69.4	60.5	45.1	55.5	49.4
Zmerno škodo	f	75	73	148	80	42	122	75	44	119
	%	39.7	52.1	45.0	40.6	28.6	35.5	38.9%	32.1	36.1
Nobene škode	f	97	46	143	11	3	14	31	17	48
	%	51.3	32.9	43.5	5.6	2.0	4.1	16.1	12.4	14.5
Skupaj	f	189	140	329	197	147	344	193	137	330
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Na prvo vprašanje ni odgovorilo 53 anketirancev (13.9 %), na drugo 38 (9.9 %), na tretje pa 52 (13.6 %).

Tabela 7.22: Pogostost pitja alkohola in opitosti pri sorojencih, po spolu anketiranca in skupaj

Kako pogosto (so) tvoji bratje ali sestre...	... pijejo alkoholne pijače?						... opiti?					
	Spol				Skupaj		Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski				Moški		Ženski			
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Pogosto	23	13.4	17	13.4	40	13.4	7	4.3	8	6.5	15	5.2
Včasih	76	44.2	65	51.2	141	47.2	48	29.6	37	29.8	85	29.7
Nikolli	73	42.4	45	35.4	118	39.5	107	66.0	79	63.7	186	65.0
Skupaj	172	100	127	100	299	100	162	100	124	100	286	100

Na prvo vprašanje ni odgovorilo 83 (21.7 %) anketirancev, na drugo pa 96 (25.1 %).

Tabela 7.23: Pogostost pitja alkoholnih pijač pri prijateljih, po spolu anketiranca in skupaj

Kako pogosto večina tvojih prijateljev pije?	Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski		F	%
	f	%	f	%		
Samo ob koncih tedna 1-2 pijači	39	26.7	24	27.6	63	27.0
Samo ob koncih tedna 3-4 pijače	28	19.2	31	35.6	59	25.3
Samo ob koncih tedna 5 pijač ali več	51	34.9	27	31.0	78	33.5
Skoraj vsak dan 1-2 pijači	18	12.3	4	4.6	22	9.4
Skoraj vsak dan 3-4 pijače	10	6.8	0	0	10	4.3
Skoraj vsak dan 5 pijač ali več	0	0	1	1.1	1	0.4
Skupaj	146	100	87	100	233	100

Na vprašanje ni odgovorilo 149 (39 %) anketirancev.

Tabela 7.24: Ukvarjanje s prostočasovnimi dejavnostmi, po spolu

Katero od spodaj navedenih aktivnosti počneš enkrat ali večkrat mesečno, med prostim časom?		Aktivno ukvarjanje s športom		Obiskovanje diskotek, gostiln ali zabav		Uporabljanje interneta		Igranje računalniških igr		Branje knjig		Vožnja z motornim kolesom		Ukvarjanje z drugimi hobiji	
		Spol		Spol		Spol		Spol		Spol		Spol		Spol	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	Mi	Ž	Mi	Ž
Da	f	139	51	77	78	114	96	113	36	18	39	69	10	77	73
	%	64.4	32.5	35.6	49.7	52.8	61.1	52.3	22.9	8.3	24.8	31.9	6.4	35.6	46.5
Ne	f	77	106	139	79	102	61	103	121	198	118	147	147	139	84
	%	35.6	67.5	64.4	50.3	47.2	38.9	47.7	77.1	91.7	75.2	68.1	93.6	64.4	53.5
Skupaj	f	216	157	216	157	216	157	216	157	216	157	216	157	216	157
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Na vprašanje ni odgovorilo 7 (1.8 %) anketirancev.

Tabela 7.25: (Ne)opravičena odsotnost od pouka, po spolu in skupaj

Kolikokrat si v zadnjem mesecu izostal/a od pouka...	... opravičeno?						... neopravičeno?					
	Spol				Skupaj		Spol				Skupaj	
	Moški		Ženski		f	%	Moški		Ženski		f	%
Nikoli	77	39.1	66	46.2			143	42.1	127	69.4		
1-2 dni	57	28.9	35	24.5	92	27.1	36	19.7	19	13.6	55	17.0
3 dni ali več	63	32.0	42	29.4	105	30.9	20	10.9	10	7.1	30	9.3
Skupaj	197	100	143	100	340	100	183	100	140	100	323	100

Na vprašanje o opravičenih izostankih od pouka ni (pravilno) odgovorilo 42 (11 %) dijakov/dijakinj, na vprašanje o neopravičenih izostankih pa 59 (15.4 %).

Tabela 7.26: Zadovoljstvo z odnosi (z očetom, mamo, s prijatelji), po spolu in skupaj

Kako zadovoljen/na si z odnosom z/s...		... očetom?			... mamo?			... prijatelji?		
		Spol		Skupaj	Spol		Skupaj	Spol		Skupaj
		Moški	Ženski		Moški	Ženski		Moški	Ženski	
Zadovoljen	f	180	114	294	197	138	335	194	142	336
	%	83.7	76.0	80.5	91.6	88.5	90.3	89.4	89.9	89.6
Niti zadovoljen niti nezadovoljen	f	27	27	54	16	17	33	21	14	35
	%	12.6	18.0	14.8	7.4	10.9	8.9	9.7	8.9	9.3
Nezadovoljen	f	8	9	17	2	1	3	2	2	4
	%	3.7	6.0	4.7	0.9	0.6	0.8	0.9	1.3	1.1
Skupaj	f	215	150	365	215	156	371	217	158	375
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Na vprašanje o zadovoljstvu z odnosom z očetom ni odgovorilo 15 (3.9 %) anketirancev, z materjo 9 (2.4 %), s prijatelji pa 5 (1.3 %).

A.2 OPISNA STATISTIKA ŠTEVILSKIH SPREMELJIVK

Tabela 7.27: Opisna statistika številskih spremenljivk, 1. del

Pripadajoče vprašanje iz anketika	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Varianca
Kakšno izobrazbo ima tvoj oče?	347	4.72	1.783	3.180
Kakšno izobrazbo ima tvoja mati?	355	4.64	1.838	3.379

Tabela 7.28: Opisna statistika številskih spremenljivk, 2. del

Pripadajoče vprašanje iz anketika	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Varianca
Ali starši vedo, kje preživljaš sobotne večere	378	1.49	.718	.516
Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi pil/a alkohol	328	4.05	1.054	1.110
Kako pomembni se zdita v tvojem življenju naslednji stvari - šola	375	4.61	.623	.388
Kako pomembni se zdita v tvojem življenju naslednji stvari - šolski uspeh	375	4.17	.804	.646
Kako uspešen/na si na šoli, po tvojem mnenju, v primerjavi z vrstniki	356	4.24	.903	.815
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Moji starši opazijo, kdaj kaj delam dobro in mi to tudi pokažejo	350	4.11	.868	.753
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Satrši mi pogosto povedo, da so ponosni name zaradi nečesa, kar sem storil	359	3.70	1.152	1.326
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - O svojih razmišljanjih se pogovarjam s svojim očetom	359	2.86	1.360	1.848
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Rad preživljam čas s svojim očetom	363	3.67	1.206	1.455
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Če bi bil v težavah, bi lahko prosil mamo ali očeta za pomoč	364	4.24	1.070	1.145
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Z mojim očetom sva si blizu	366	3.92	1.156	1.336
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - S starši lahko počnem zabavne stvari	360	3.73	1.031	1.062
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Moji starši preverijo, če imam narejeno domačo nalogo	370	2.09	1.196	1.430
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Sodelujem pri večini družinskih odločitev	367	3.39	1.057	1.118

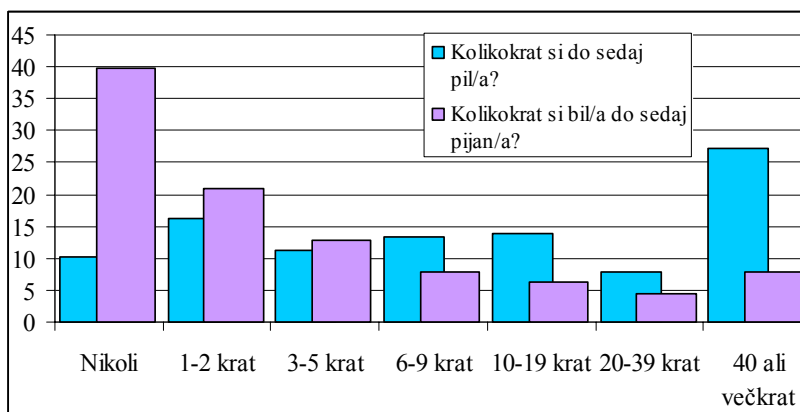
Tabela 7.29: Opisna statistika številskih spremenljivk, 3. del

Pripadajoče vprašanje iz anketika	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Varianca
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - V moji družini se pogosto žalimo in kričimo en na drugega	371	1.82	1.016	1.031
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - V moji družini se prepiramo	373	2.09	1.064	1.131
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Moji starši vedo, s kom sem in kje sem, ko me ni doma	373	3.98	1.059	1.121
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Moji starši želijo, da jih pokičem, če bom prišel/la pozno domov	371	4.32	.978	.957
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Moji starši vedo, če se ne vrnem domov pravočasno	364	4.03	1.084	1.175
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Če špricam šolo, moji starši to odkrijejo	339	3.68	1.370	1.877
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Pravila v moji družini so jasna	367	3.83	1.084	1.175
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - Če bi pi alkohol, bi me starši odkrili	343	3.39	1.395	1.947
V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave - V moji družini so postavljena jasna pravila o pitju alkohola	354	3.21	1.376	1.892
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - V naši šoli imajo dijaki veliko možnosti, da odločajo o razrednih aktivnostih in pravilih	314	3.05	1.231	1.515
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Učitelji me vprašajo, če bi sodeloval/a pri razrednih ali šolskih projektih	345	3.00	1.268	1.608
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - V šoli je veliko možnosti za sodelovanje pri športnih aktivnostih, krožkih in drugih dejavnostih izven razreda	351	3.60	1.196	1.430
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - V moji šoli se počutim varno	358	3.67	1.070	1.145
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Učitelji me pohvalijo, če v šoli pridno delam	357	3.41	1.157	1.338
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - V šoli sporočijo staršem, kadar sem naredil/a nekaj dobrega	344	2.21	1.313	1.725
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Moj učitelj opazi, kadar dobro delam in mi to tudi pove.	357	3.25	1.219	1.487

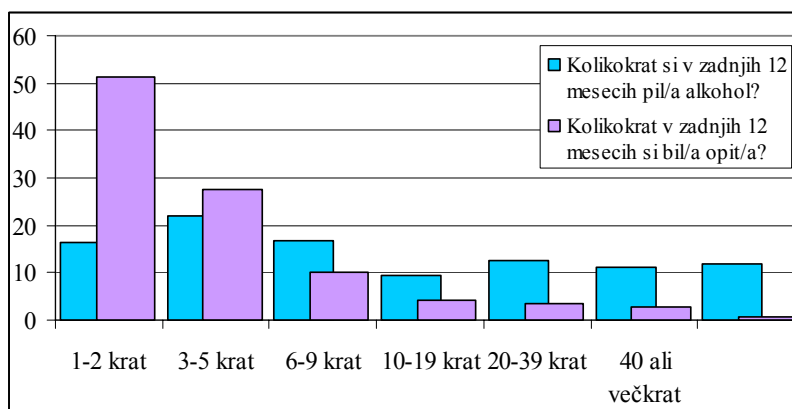
Tabela 7.30: Opisna statistika številskih spremenljivk, 4. del

Pripadajoče vprašanje iz anketika	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Varianca
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Mislim, da je v redu, če vzameš tujo lastnino, če te le ne dobijo.	368	1.50	1.015	1.030
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Pravil, ki mi niso všeč, ne upoštevam	363	2.53	1.301	1.692
Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi ukradel/la nekaj v vrednosti 1000 SIT	366	4.27	1.305	1.703
Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi se stepel/la z nekom	356	3.66	1.269	1.610
Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi redno (vsaj enkrat ali dvakrat na mesec) pil/a pivo, vino ali žgane pijače	344	3.77	1.373	1.886
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Všeč sta mi okolje in soseska, v kateri živim	375	4.36	.890	.792
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Če bi se preselil/a, bi pogrešal/a sosesko, v kateri živim	369	4.30	1.055	1.112
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - V moji soseski se ne počutim varno	369	2.12	1.456	2.120
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Mislim, da je včasih v redu, če v šoli goljufaš	363	2.87	1.324	1.754
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Naredim obratno, kot mi ljudje rečejo, samo, da jih razjezim	366	2.13	1.168	1.364
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - Rad/a preiskušam, do kje jo še lahko odnesem brez posledic	363	2.57	1.359	1.848
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave - V redu je, če pretepeš nekoga, ki je prvi začel	363	2.87	1.534	2.355

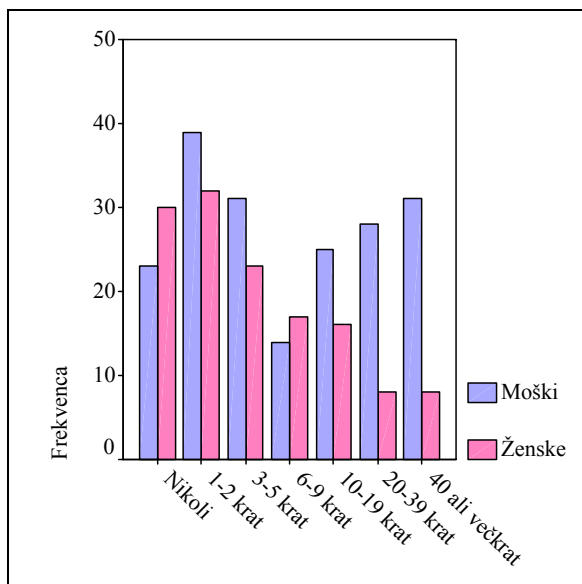
A.3 GRAFIČNI PRIKAZI NEKATERIH ZNAČILNOSTI UŽIVANJA ALKOHOLA MED SREDNJEŠOLCI

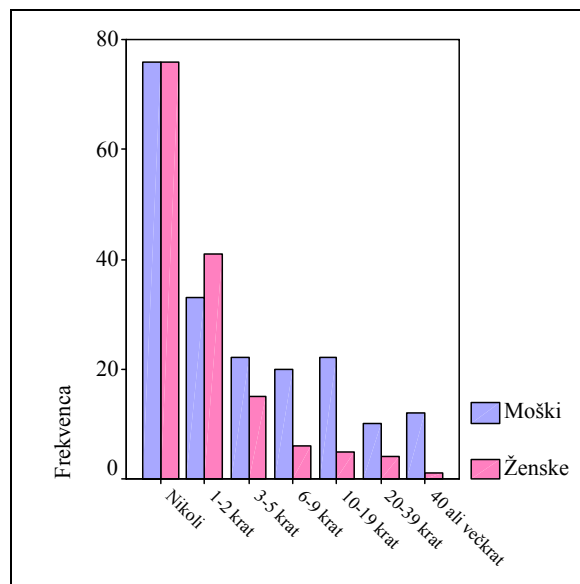
Slika 7.1: Primerjava pogostosti uživanja alkohola in opitosti v vsem življenju, v odstotkih

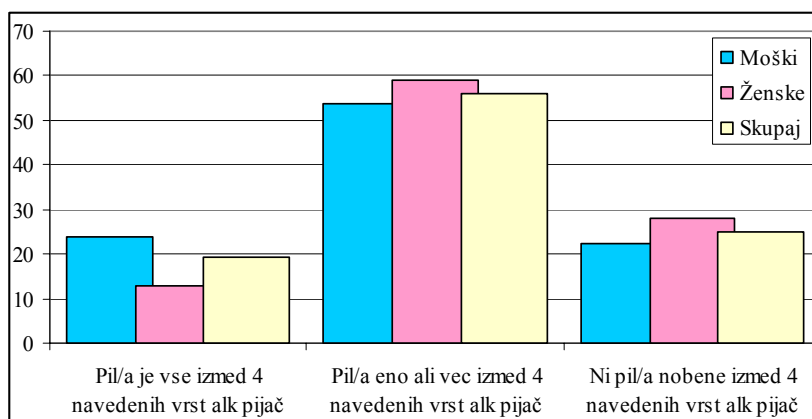
Slika 7.2: Primerjava pogostosti uživanja alkohola in opitosti v zadnjih 12 mesecih, v odstotkih

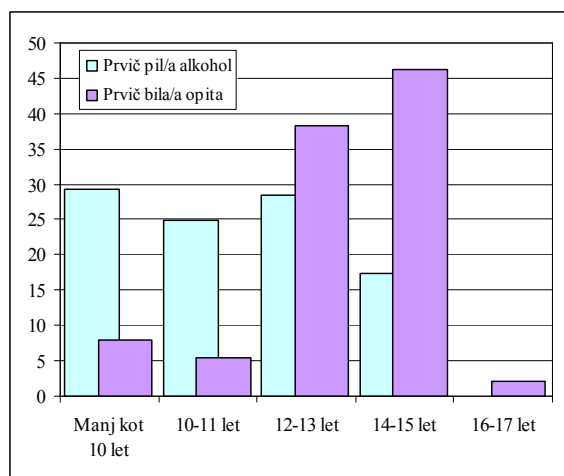
Slika 7.3: Pogostost uživanja alkohola v zadnjih 12 mesecih, po spolu

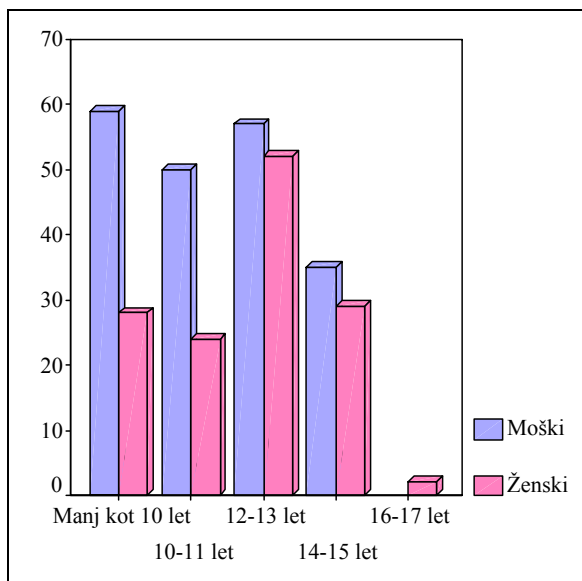
Slika 7.4: Pogostost opitosti v zadnjih 12 mesecih, po spolu

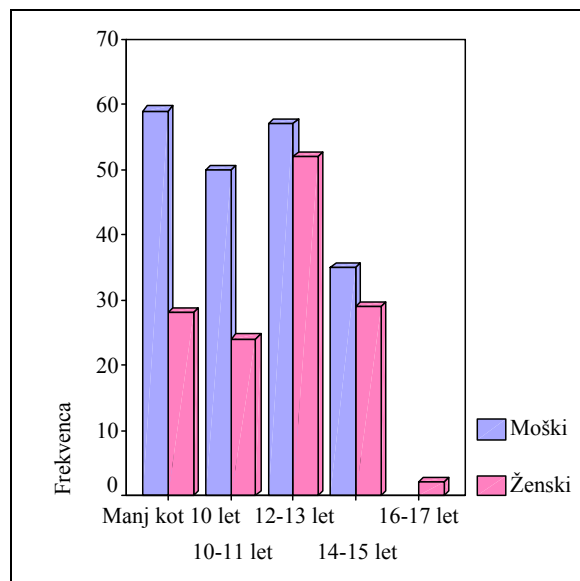
Slika 7.5: Pogostost pitja štirih vrst alkoholnih pijač v zadnjem mesecu, po spolu

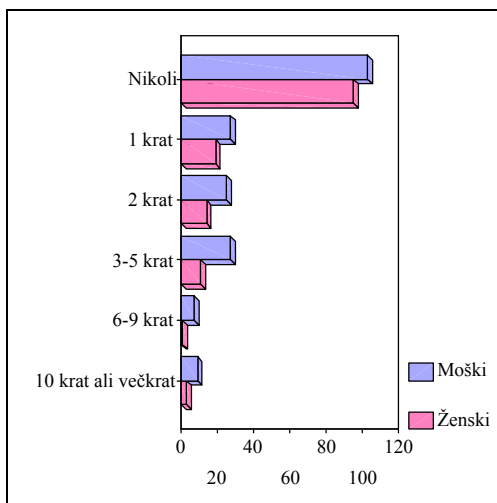
Slika 7.6: Primerjava prvega pitja alkoholnih pijač in prve opitosti, v odstotkih

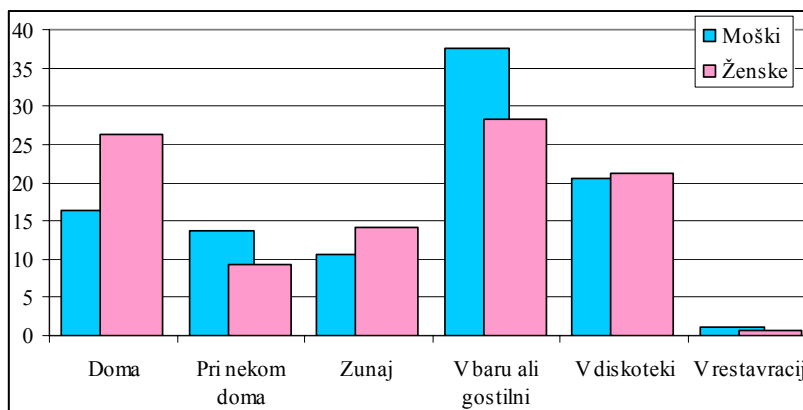
Slika 7.7: Starost ob prvem pitju alkoholnih pijač, po spolu

Slika 7.8: Starost ob prvi opitosti, po spolu

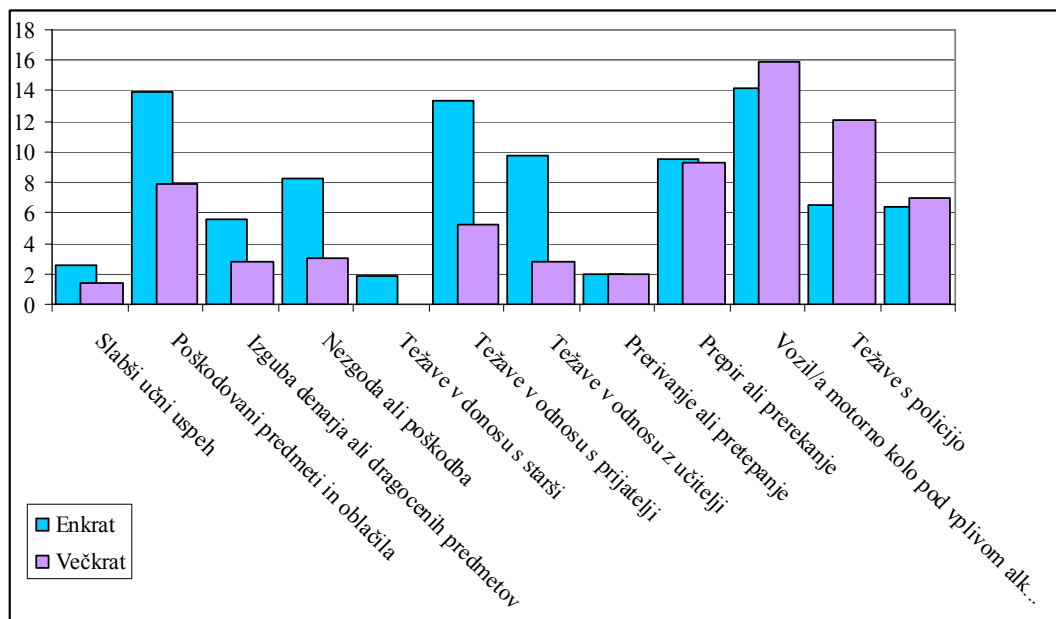

Slika 7.9: Pogostost pitja petih ali več pijač zapored v roku zadnjega meseca, po spolu

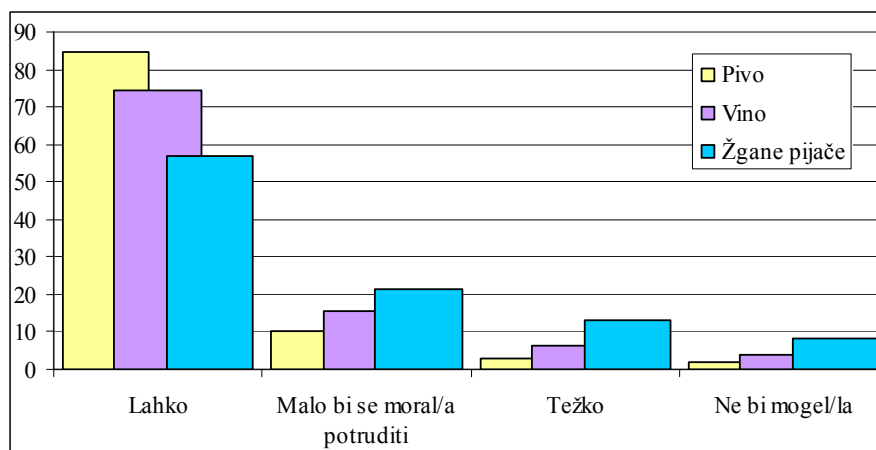

Slika 7.10: Kraji, kjer anketiranci pijejo alkoholne pijače, po spolu

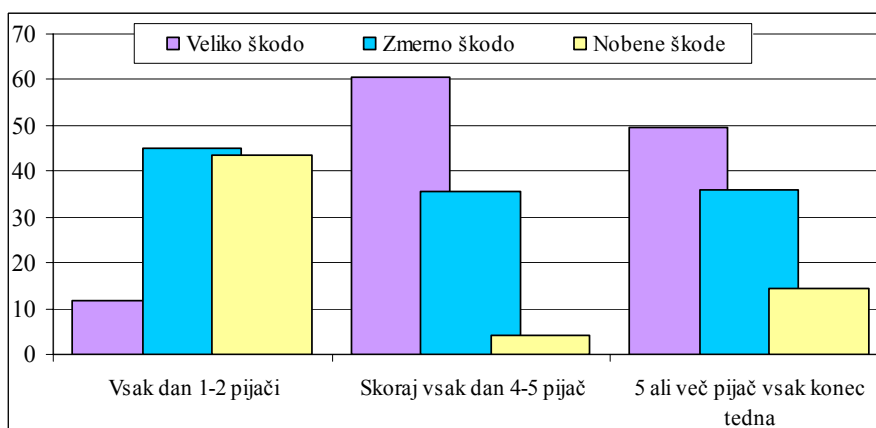

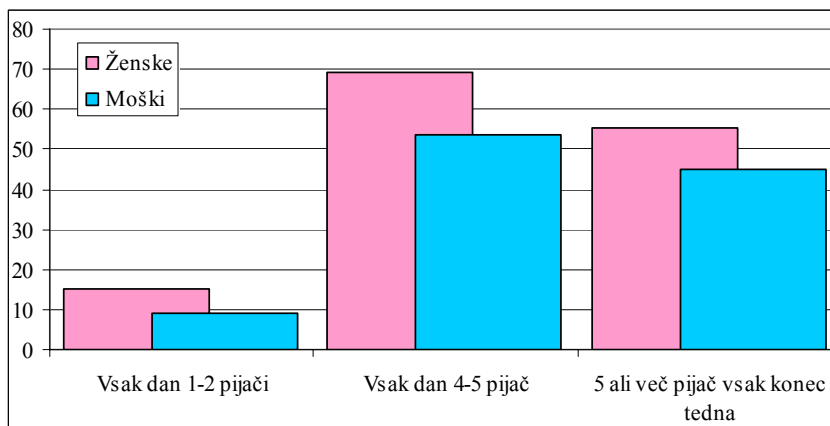
Slika 7.11: Primerjava pogostosti doživetja z alkoholom povezanih težav po vrstah težav, v odstotkih

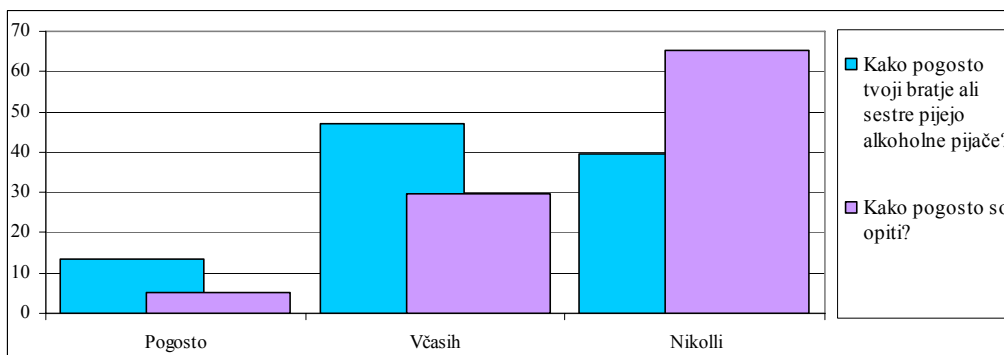
Slika 7.12: Primerjava dosegljivosti alkohola po vrstah alkoholnih pijač, v odstotkih

Slika 7.13: Primerjava načinov uživanja alkohola po stopnji škodljivosti, v odstotkih

Slika 7.14: Primerjava mnenja, da uživanje alkoholnih pijač povzroča veliko škodo po vrstah uživanja alkohola in spolu, v odstotkih

Slika 7.15: Primerjava pogostotsti uživanja alkohola in opijanja sorojencev, v odstotkih

B PRIMERJAVA REZULTATOV Z DRUGIMI RAZISKAVAMI

Zaradi majhnosti vzorca in drugih omejitev⁵⁹ raziskave smo dobljene podatke o uživanju alkohola, ki sestavljajo našo odvisno spremenljivko, primerjali z nekaterimi drugimi raziskavami, opravljenimi na podobnih populacijah (1. letnikov dijakov).

V spodnjih tabelah so po vrsti predstavljeni rezultati odgovorov na vprašanja o uživanju alkohola: Kolikokrat si do sedaj pil/a alkoholne pijače (koda: alkohkol); kolikokrat si bil/a do sedaj opit/a (opitkol); kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si pil/a alkoholne pijače (alkkol12); kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si bil/a opit/a (opitkol12); koliko si bil/a star/a, ko si bil/a prvič opit/a (staopit2) ter kolikokrat v zadnjem mesecu si spil/a 5 ali več pijač zapored (mesec5). Ostalih spremenljivk, ki še sestavljajo našo odvisno spremenljivko »Uživanje alkohola«, pa nismo mogli primerjati z drugimi raziskavami, saj imajo drugače sestavljeno lestvico.

Tabela 7.31: Rezultati vprašanja »Kolikokrat si do sedaj pil/a alkoholne pijače?«

Alkohkol	Nikoli	1-2-krat	3-5-krat	6-9-krat	10-19-krat	20-39-krat	40 ali večkrat
Šorn, 2005	10.1	16.3	11.2	13.4	13.8	8	27.2
Stergar, 2003 (ESPAD03)	8.3	27.1		26.5		12.9	25
Stergar, 1999 (ESPAD99)	8.7	14.4	14	13.3	15.6	11	23.1
Dekleva, 1998	10	15	14.5	12	13.1	10.5	24.9
Stergar, 1995 (ESPAD95)	13.1	19.2	17.4	13	14.2	9	14.1

Viri: Dekleva, 1998; Stergar, 1995/99/03. Nekateri podatki so bili v poročilu ESPAD03 podani le v združenih kategorijah, nekateri pa zgolj opisno (npr. ena četrtnina; v oklepaju).

Tabela 7.32: Rezultati vprašanja »Kolikokrat si bil/a do sedaj opit/a?«

Opitkol	Nikoli	1-2-krat	3-5-krat	6-9-krat	10-19-krat	20-39-krat	40 ali večkrat
Šorn, 2005	39.8	21	12.9	7.8	6.3	4.5	7.8
Stergar, 2003 (ESPAD03)	30.5	22.4	22.8		9.3	14.9	
Stergar, 1999 (ESPAD99)	33.3	22	13.6	10.1	8.9	5.6	6.5
Dekleva, 1998	38.1	19.4	11.7	8	7.1	6.4	9.3
Stergar, 1995 (ESPAD95)	45.6	23	11.7	7.2	5.7	3.3	3.5

Viri: Dekleva, 1998; Stergar, 1995/99/03. Nekateri podatki v poročilu ESPAD03 so bili podani le v združenih kategorijah.

⁵⁹ O ostalih omejitvah in slabostih raziskave v pričujočem diplomskem delu podrobneje govorimo v poglavju METODOLOGIJA.

Tabela 7.33: Rezultati⁶⁰ vprašanja »Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si pil/a alkoholne pijače?«

Alkkol12	Nikoli	1-2-krat	3-5-krat	6-9-krat	10-19-krat	20-39-krat	40 ali večkrat
Šorn, 2005	16.2	21.7	16.5	9.5	12.5	11	12.5
Stergar, 2003 (ESPAD03)	16.9	[45.2]		[15.4]	[18.4]	[10.3]	[10.7]
Stergar, 1999 (ESPAD99)	16.8	23.1	15.3	14.5	13	8.9	8.4
Dekleva, 1998	18.8	23.9	15.1	11.6	13.2	6.1	11.2
Stergar, 1995 (ESPAD95)	27.3	25.6	16.6	10.9	10.2	4.3	5.2

Viri: Dekleva, 1998; Stergar, 1995/99/03. Nekateri podatki v poročilu ESPAD03 so bili podani le v združenih kategorijah.

Tabela 7.34: Rezultati vprašanja »Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si bil/a opit/a?«

Opitkol12	Nikoli	1-2-krat	3-5-krat	6-9-krat	10-19-krat	20-39-krat	40 ali večkrat
Šorn, 2005	44.3	21.4	10.7	7.5	7.8	4.1	4.1
Stergar, 2003 (ESPAD03)	43.6	[42.6]	[21]	[14.1]	[11.8]	[10.5]	
Stergar, 1999 (ESPAD99)	43.6	24.2	12.9	7.5	6.8	3.1	1.9
Dekleva, 1998	47.3	21.3	9.6	7.2	6.8	3.7	4
Stergar, 1995 (ESPAD95)	57.4	22.3	8.4	5.7	3.5	1.8	0.9

Viri: Dekleva, 1998; Stergar, 1995/99/03.

Tabela 7.35: Rezultati vprašanja »Koliko si bil/a star/a, ko si bil/a prvič opit/a?«

Staopit2	Manj kot 11 let	12-13 let	14-15 let	16-17 let
Šorn, 2005	9.6	34.3	53.6	2.4
Stergar, 2003 (ESPAD03)	6.7	28.9	52	1.7
Stergar, 1999 (ESPAD99)	3.5	13.9	41.6	2.3
Dekleva, 1998	4.7	14.8	35.4	3.2
Stergar, 1995 (ESPAD95)	4.2	12.2	32.4	1.9

Viri: Dekleva, 1998; Stergar, 1995/99/03.

Tabela 7.36: Rezultati vprašanja »Kolikokrat v zadnjem mesecu si spil/a 5 ali več pijač zapored?«

Mesec5	Nikoli	1-krat	2-krat	3-5-krat	6-9-krat	10 ali večkrat
Šorn, 2005	58	13.4	11.4	11.1	2.3	3.8
Stergar, 2003 (ESPAD03)	56.2	49.4		22.2	18.4	10.1
Stergar, 1999 (ESPAD99)	48.9	22.4 ⁶¹		11.8	11.2	5.8
Dekleva, 1998	69.2	11	7.4	7.7	2	2.7
Stergar, 1995 (ESPAD95)	77.3	16.2		4.7	1.2	0.6

Viri: Dekleva, 1998; Stergar, 1995/99/03.

Iz zgornjih tabel je mogoče videti, da so odstopanja rezultatov naše raziskave znotraj okvirov normale. Majhne razlike lahko tako interpretiramo kot dejanske razlike v uživanju alkohola anketirancev in jih primerjamo z rezultati drugih raziskav.

⁶⁰ Nekateri podatki v poročilu ESPAD03 so bili podani le v združenih kategorijah. Številke znotraj oglatih oklepajev govorijo o odstotkih tistih, ki so odgovorili, da so v preteklih 12 mesecih pili alkoholne pijače in ne o odstotkih vseh, ki so na vprašanje odgovorili (pritrdilno ali odklonilno) kot v vseh ostalih navedenih raziskavah in kot taki niso primerljivi. Enako velja za tabelo 7.35.

⁶¹ Podatki so za 1- do 2-krat. Enako velja pri ESPAD95.

C PREVERJANJE HIPOTEZ

Tabela 7.37: Opisna statistika spremenljivk, za katere se je izkazalo, da se ne porazdeljujejo normalno, 1. del

Spremenljivke, ki se ne porazdeljujejo normalno		Koda spremenljivi vke	N	Koef. asimetričnosti	Koef. sploščenosti
V kolikšni meri veljajo naslednje izjave -	- mislim, da je v redu, če vzameš tujo lastnino, če te le ne dobijo.	IZJAVA3H	368	2.115	3.664
Kolikokrat si že doživel/a naslednje, z alkoholom povezane, težave -	- slabši učni uspeh	ATUSPEH2	351	5.647	32.875
	- poškodovane predmete in oblačila	ATPPO2	365	1.881	2.249
	- izgubo denarja ali dragocenih predmetov	ATIDDP2	359	3.720	13.464
	- nezgodo ali poškodbo	ATNP2	365	3.124	9.268
	- oskrbo v bolnišnici ali na urgenci	ATBU2	371	7.101	48.689
	- težave v odnosu s starši	ATSTARS2	367	2.199	3.842
	- težave v odnosu s prijatelji	ATPRIJA2	359	2.911	8.022
	- težave v odnosu z učitelji	ATUČITE2	365	5.576	31.062
	- nezaželen spolni odnos	ATNSO2	366	4.215	17.328
	- prerivanje ali pretepanje	ATPRETE2	357	2.039	2.672
	- prepir ali prerekanje	ATPRERE2	353	1.264	-0.052
	- vozil/a motorno kolo pod vplivom alkohola	ATAVTO2	372	1.919	1.967
	- težave s policijo	ATPOLIC2	373	2.601	5.363

Tabela 7.38: Opisna statistika spremenljivk, za katere se je izkazalo, da se ne porazdeljujejo normalno, 2. del

Spremenljivke, ki se ne porazdeljujejo normalno		Koda spremenljivi vke	N	Koef. asimetričnosti	Koef. sploščenosti
Kaj meniš, kako lahko bi si priskrbel/a naslednje alkoholne pijače, če bi želel/a - pivo		DOBIPIVO	373	3.044	9.363
Kako zadovoljen/na si -	Kako zadovoljen/na si z odnosom z očetom	ZADOČE	367	2.086	3.436
	- z odnosom z mamo	ZADMATI	373	3.176	10.045
	- z odnosom s prijatelji	ZADPRIJA	377	3.156	9.962
Kako pomembni se zdita v tvojem življenju naslednji stvari	- šola	POMŠOLA	375	-2.175	7.844
	- šolski uspeh	POMŠOUS	375	-1.348	3.179
Kako uspešen/na si na šoli, po tvojem mnenju, v primerjavi z vrstniki		ŠOLUSPEŠ	356	0.360	3.126

Tabela 7.39: T-test statistične pomembnosti razlik med skupino abstinentov in zmernih uživalcev alkohola

Dejavniki tveganja		T-test za neodvisna vzorca	
Koda spremenljivke	Tematsko podpodročje	t	Razlika varianc
DOBIVIN	Ocena dostopnosti alkohola	2.226	.7285566
DOBIZP	Ocena dostopnosti alkohola	1.943	.5879204
ALKBRAT	Uživanje alkohola pri sorojencih	3.992	.6422178
OPITBRA	Uživanje alkohola pri sorojencih	3.551	.3835169
KJESOBO	Nadzor v družini	-3.572	-.3138686
ALKSTAR	Odnos staršev do uživanja alkohola pri njihovih otrocih	3.484	.4383512
IZJAVA1A	Pohvale in nagrade	2.022	.3417128
IZJAVA1B	Pohvale in nagrade	3.164	.5346731
IZJAVA1E	Pohvale in nagrade	2.128	.2715472
IZJAVA1G	Pohvale in nagrade	2.087	.4311072
IZJAVA2C	Nadzor v družini	3.086	.4239448
IZJAVA2D	Nadzor v družini	2.250	.3107249
IZJAVA2E	Nadzor v družini	1.741	.3590205
IZJAVA2H	Disciplina v družini	2.879	.5292843
IZJAVA2I	Disciplina v družini	3.855	.6408195
IZJAVA3H	Odnos staršev do odklonskih dejanj	-2.901	-.2313412
IZJAVA3A	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	2.270	.4301454
IZJAVA3D	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	1.721	.3650200
IZJAVA3E	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	2.695	.5271448
IZJAVA3G	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	2.501	.5473175
POMŠOUS	Uspeh v šoli	3.895	.5782440

Tabela 7.40: T-test statistične pomembnosti razlik med skupino abstinentov in tveganih uživalcev alkohola, 1.del

Dejavniki tveganja		T-test za neodvisna vzorca	
Koda spremenljivke	Tematsko podpodročje	t	Razlika varianc
DOBIVIN	Ocena dostopnosti alkohola	3.750	1.1965298
DOBIZP	Ocena dostopnosti alkohola	3.526	1.0600740
ALKVIKV	Ocena dostopnosti alkohola	-3.877	-.8849650
ALKBRAT	Uživanje alkohola pri sorojencih	5.459	1.0607022
OPITBRA	Uživanje alkohola pri sorojencih	5.349	1.0201163
ALKPRIJ	Uživanje alkohola pri prijateljih	6.670	1.2959971
IZPOUKN	Odstotnost od pouka	-2.901	-.6387876
KJESOBO	Nadzor v družini	-6.044	-.8797291
ALKSTAR	Odnos staršev do uživanja alkohola pri njihovih otrocih	4.623	.7895898
IZJAVA1A	Pohvale in nagrade	2.536	.5025905
IZJAVA1B	Pohvale in nagrade	3.229	.6105784
IZJAVA1E	Pohvale in nagrade	4.376	.7852442
IZJAVA1G	Pohvale in nagrade	3.212	.7045042
IZJAVA2C	Nadzor v družini	4.613	.8025219
IZJAVA2D	Nadzor v družini	2.967	.4865085
IZJAVA2H	Disciplina v družini	5.193	1.0542330
IZJAVA2I	Disciplina v družini	4.913	.8903548
IZJAVA3A	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	3.772	.7766266
IZJAVA3B	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	2.148	.4872345
IZJAVA3D	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	2.177	.5284407
IZJAVA3E	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	4.097	.9133399

Tabela 7.41: T-test statistične pomembnosti razlik med skupino abstinentov in tveganih uživalcev alkohola, 2. del

Koda spremenljivke	Dejavniki tveganja Tematsko podpodročje	T-test za neodvisna vzorca	
		t	Razlika varianc
IZJAVA3F	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	2.140	.5639636
IZJAVA3G	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	3.530	.8147799
IZJAVA3H	Odnos staršev do odklonških dejanj	-4.718	-.7249582
IZJAVA3I	Upornišтво	-3.749	-.8888025
IZJAVA4C	Odnos staršev do uživanja alkohola pri njihovih otrocih	2.031	.5185572
IZJAVA5D	Odnos staršev do odklonških dejanj	-2.977	-.7975374
IZJAVA5E	Upornišтво	-3.692	-.8387312
IZJAVA5F	Upornišтво	-2.769	-.6974824
IZJAVA5G	Odnos staršev do odklonških dejanj	-3.001	-.8068453
POMŠOUS	Uspeh v šoli	4.660	.8814399

Tabela 7.42: T-test statistične pomembnosti razlik med skupino zmernih in tveganih uživalcev alkohola

Koda spremenljivke	Dejavniki tveganja Tematsko podpodročje	T-test za neodvisna vzorca	
		t	Razlika varianc
DOBIVIN	Ocena dostopnosti alkohola	3.495	.4679732
DOBIZP	Ocena dostopnosti alkohola	3.507	.4721536
ALKVIKV	Ocena dostopnosti alkohola	-4.942	-.7634655
ALKBRAT	Uživanje alkohola pri sorojencih	2.531	.4184844
OPITBRA	Uživanje alkohola pri sorojencih	3.306	.6365994
ALKPRIJ	Uživanje alkohola pri prijateljih	7.804	1.0011704
ALKKOLP	Uživanje alkohola pri prijateljih	-4.328	-.7600476
IZPOUKN	Odstotnost od pouka	-2.949	-.5002802
KJESOBO	Nadzor v družini	-3.852	-.5658606
ALKSTAR	Odnos staršev do uživanja alkohola pri njihovih otrocih	2.153	.3512385
POMŠOUS	Uspeh v šoli	1.811	.3031959
IZJAVA1E	Pohvale in nagrade	3.167	.5136970
IZJAVA1G	Pohvale in nagrade	1.825	.2733970
IZJAVA1H	Sodelovanje staršev in otrok znotraj družine	1.933	.2952244
IZJAVA2C	Nadzor v družini	2.460	.3785771
IZJAVA2H	Disciplina v družini	3.414	.5249487
IZJAVA2I	Disciplina v družini	1.707	.2495354
IZJAVA3A	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	2.135	.3464812
IZJAVA3C	Sodelovanje v šolskih aktivnostih	2.060	.3203636
IZJAVA3E	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	2.393	.3861951
IZJAVA3F	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	1.678	.2499243
IZJAVA3G	Nagrade in pohvale za dobro delo v šoli	1.736	.2674624
IZJAVA3H	Odnos staršev do odklonških dejanj	-3.044	-.4936170
IZJAVA3I	Upornišтво	-4.108	-.5984541
IZJAVA4C	Odnos staršev do uživanja alkohola pri njihovih otrocih	2.954	.4457385
IZJAVA5D	Odnos staršev do odklonških dejanj	-4.297	-.6057013
IZJAVA5E	Upornišтво	-3.737	-.5855441
IZJAVA5F	Upornišтво	-4.378	-.6058081
IZJAVA5G	Odnos staršev do odklonških dejanj	-5.793	-.8106900

D VPRAŠALNIK

Živjo!

Anketa, ki jo izpolnjuješ, bo omogočila raziskavo o uživanju alkohola med srednješolsko mladino. Je anonimna, nihče ne bo vedel, kako si odgovarjal/a. Zato, prosim, odgovarjaj čim bolj iskreno in natančno, da bodo rezultati realni.

Če te bodo zanimali rezultati raziskave, mi v začetku marca 2006 pošlji mail (zivasorn@yahoo.com).

Hvala za pomoč!

Lahko izbereš samo en odgovor, ki ga obkrožiš oz.vpišeš!

I. **Spol:** Moški Ženski

II. **Starost:** _____

III. **Pri kom živiš?**

- ◇ Obeh starših (mami in očetu)
- ◇ Enem staršu brez partnerja
- ◇ Enem staršu in njegovem/njenem partnerju
- ◇ Starih starših
- ◇ Drugih sorodnikov
- ◇ Ljudeh, s katerimi nisem v sorodu
- ◇ Živim sam/a

IV. **Kolikokrat si do sedaj pil/a alkoholne pijače?**

- ◇ Nikoli
- ◇ 1-2 krat
- ◇ 3-5 krat
- ◇ 6-9 krat
- ◇ 10-19 krat
- ◇ 20-39 krat
- ◇ 40 ali večkrat
- ◇ Ne vem

V. **Kolikokrat si bil/a do sedaj opit/a (pijan/a)?**

- ◇ Nikoli
- ◇ 1-2 krat
- ◇ 3-5 krat
- ◇ 6-9 krat
- ◇ 10-19 krat
- ◇ 20-39 krat
- ◇ 40 ali večkrat
- ◇ Ne vem

VI. **Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si pil/a alkoholne pijače?**

- ◇ Nikoli
- ◇ 1-2 krat
- ◇ 3-5 krat
- ◇ 6-9 krat
- ◇ 10-19 krat
- ◇ 20-39 krat
- ◇ 40 ali večkrat
- ◇ Ne vem

VII. **Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si bil/a opit/a (pijan/a)?**

- ◇ Nikoli
- ◇ 1-2 krat
- ◇ 3-5 krat
- ◇ 6-9 krat
- ◇ 10-19 krat
- ◇ 20-39 krat
- ◇ 40 ali večkrat
- ◇ Ne vem

VIII. **Koliko si bil/a star/a, ko si prvič spil/a kozarec vina, piva ali druge alkoholne pijače?**

- ◇ Manj kot 10 let
- ◇ 10-11 let
- ◇ 12-13 let
- ◇ 14-15 let
- ◇ 16-17 let
- ◇ Več kot 17 let
- ◇ Še nisem poizkusil/a alkoholne pijače
- ◇ Ne vem

IX. **Koliko si bil/a star/a, ko si bil/a prvič opit/a (pijan/a)?**

- ◇ Manj kot 10 let
- ◇ 10-11 let
- ◇ 12-13 let
- ◇ 14-15 let
- ◇ 16-17 let
- ◇ Več kot 17 let
- ◇ Še nisem poizkusil/a alkoholne pijače
- ◇ Ne vem

X. Ali si v zadnjem mesecu pil/a katero od naslednjih alkoholnih pijač?

A. Pivo	Da	Ne	Ne vem
B. Vino	Da	Ne	Ne vem
C. Žgane pijače	Da	Ne	Ne vem
D. Mešane pijače	Da	Ne	Ne vem

XI. Kolikokrat si do sedaj spil/a 5 ali več pijač zaporedoma ?

- ◇ Nikoli
- ◇ 1 krat
- ◇ 2 krat
- ◇ 3-5 krat
- ◇ 6-9 krat
- ◇ 10 krat ali večkrat
- ◇ Ne vem

XII. Kolikokrat v zadnjem mesecu si spil/a 5 ali več pijač zaporedoma ?

- ◇ Nikoli
- ◇ 1 krat
- ◇ 2 krat
- ◇ 3-5 krat
- ◇ 6-9 krat
- ◇ 10 krat ali večkrat
- ◇ Ne vem

XIII. Kje si nazadnje pil/a alkoholne pijače ?

- ◇ Doma
- ◇ Pri nekom doma
- ◇ Zunaj (na cesti, v parku ali kje drugje na prostem)
- ◇ V baru ali gostilni
- ◇ V diskoteki
- ◇ V restavraciji
- ◇ Drugje

XIV. Kaj meniš, ali boš pil alkoholne pijače, ko boš star/a 25 let ?

- ◇ Da
- ◇ Ne
- ◇ Ne vem

XV. Kolikokrat si že doživel/a naslednje, z alkoholom povezane, težave?

A. Slabši učni uspeh	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
B. Poškodovane predmete in oblačila	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
C. Izgubo denarja ali dragocenih predmetov	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
D. Nezgodo ali poškodbo	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
E. Oskrbo v bolnišnici ali na urgenci	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
F. Težave v odnosu s starši	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
G. Težave v odnosu s prijatelji	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
H. Težave v odnosu z učitelji	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
I. Nezaželen spolni odnos	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
J. Prerivanje ali pretepanje	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
K. Prepirl ali prerekanje	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
L. Vozil/a sem motorno kolo/avto pod vplivom alkohola	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem
M. Težave s policijo	Enkrat	Večkrat	Nikoli	Ne vem

XVI. Kaj meniš, kako lahko bi si priskrbel/a naštete alkoholne pijače, če bi želel/a?

A. Pivo	Lahko	Malo bi se moral/a potruditi	Težko	Ne bi mogel/la
B. Vino	Lahko	Malo bi se moral/a potruditi	Težko	Ne bi mogel/la
C. Žgane pijače	Lahko	Malo bi se moral/a potruditi	Težko	Ne bi mogel/la

XVII. Kolikokrat v zadnjem mesecu si v trgovini (supermarketu, kiosku, na bencinski črpalki ipd.) kupil/a pivo, vino ali žgane pijače za lastno uporabo?

- ◇ Nikoli
- ◇ Enkrat
- ◇ Večkrat

XVIII. Kakšno škodo, po tvojem mnenju, povzročajo lastnemu zdravju ljudje, ki pijejo...?

A. Skoraj vsak dan 1-2 pijači	Veliko škodo	Zmerno škodo	Nobene škode	Ne vem
B. Skoraj vsak dan 4-5 pijač	Veliko škodo	Zmerno škodo	Nobene škode	Ne vem
C. 5 ali več pijač vsak konec tedna	Veliko škodo	Zmerno škodo	Nobene škode	Ne vem

XIX. Kako pogosto tvoji bratje ali sestre...?

A. Pijejo alkoholne pijače	Pogosto	Včasih	Nikoli	Ne vem	Sem edini otrok
B. So opiti (pijani)	Pogosto	Včasih	Nikoli	Ne vem	Sem edini otrok

XX. Koliko tvojih prijateljev pije alkoholne pijače?

- ◇ Vsi
- ◇ Večina
- ◇ Nekateri
- ◇ Noben
- ◇ Ne vem

XXI. Kako pogosto večina tvojih prijateljev pije?

- ◇ Skoraj vsak dan 1-2 pijači
- ◇ Skoraj vsak dan 3-4 pijače
- ◇ Skoraj vsak dan 5 ali več pijač
- ◇ Samo ob koncih tedna 1-2 pijači
- ◇ Samo ob koncih tedna 3-4 pijače
- ◇ Samo ob koncih tedna 5 ali več
- ◇ Večina mojih prijateljev ne pije
- ◇ Ne vem

XXII. Katero od spodaj navedenih aktivnosti počneš enkrat ali večkrat mesečno, med prostim časom? (Možnih je več odgovorov)

- ◇ Aktivno ukvarjanje s športom
- ◇ Obiskovanje diskotek, gostiln (ali barov) ali zabav
- ◇ Uporabljanje interneta
- ◇ Igranje računalniških igrice
- ◇ Ukvarjanje z drugimi hobiji
- ◇ Branje knjig
- ◇ Vožnja z motornim kolesom
- ◇ Nobene

XXIII. Kolikokrat si v zadnjem mesecu izostal/a od pouka?

A. Opravičeno	Nikoli	1-2 dni	3 dni ali več	Ne vem
B. Neopravičeno	Nikoli	1-2 dni	3 dni ali več	Ne vem

XXIV. Kakšno izobrazbo imajo tvoji starši?

A. Oče:

- ◇ Nedokončana osnovna šola
- ◇ Dokončana osnovna šola
- ◇ Nedokončana srednja šola
- ◇ Dokončana srednja šola
- ◇ Nedokončana višja šola
- ◇ Dokončana višja šola
- ◇ Nedokončana visoka šola ali fakulteta
- ◇ Dokončana visoka šola ali fakulteta
- ◇ Ne vem

B. Mati:

- ◇ Nedokončana osnovna šola
- ◇ Dokončana osnovna šola
- ◇ Nedokončana srednja šola
- ◇ Dokončana srednja šola
- ◇ Nedokončana višja šola
- ◇ Dokončana višja šola
- ◇ Nedokončana visoka šola ali fakulteta
- ◇ Dokončana visoka šola ali fakulteta
- ◇ Ne vem

XXV. Kako zadovoljen/na si z odnosom z/s ...?

A. Očetom

- ◇ Zadovoljen
- ◇ Niti zadovoljen niti nezadovoljen
- ◇ Nezadovoljen
- ◇ Nimam očeta

B. Mamo

- ◇ Zadovoljen
- ◇ Niti zadovoljen niti nezadovoljen
- ◇ Nezadovoljen
- ◇ Nimam matere

C. Prijatelji

- ◇ Zadovoljen
- ◇ Niti zadovoljen niti nezadovoljen
- ◇ Nezadovoljen
- ◇ Nimam matere

XXVI. Ali starši vedo, kje preživljaš sobotne večere?

- ◇ Vselej vedo, kje sem ob sobotah zvečer
- ◇ Skoraj vedno vedo, kje sem ob sobotah zvečer
- ◇ Občasno vedo, kje sem ob sobotah zvečer
- ◇ Nikoli ne vedo, kje sem ob sobotah zvečer

XXVII. Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi pil/a alkohol?

- ◇ Sploh se jim ne bi zdelo narobe
- ◇ Ne bi se jim zdelo narobe
- ◇ Bilo bi jim vseeno
- ◇ Zdelo bi se jim narobe
- ◇ Zdelo bi se jim zelo narobe
- ◇ Ne vem

XXVIII. Kako pomembni se ti zdita v tvojem življenju naslednji stvari?

A. Šola

- ◇ Sploh ni pomembna
- ◇ Ni pomembna
- ◇ Niti ni pomembna, niti nepomembna
- ◇ Je pomembna
- ◇ Je zelo pomembna
- ◇ Ne vem, ne morem izbrati

B. Šolski uspeh

- ◇ Sploh ni pomemben
- ◇ Ni pomemben
- ◇ Niti ni pomemben, niti nepomemben
- ◇ Je pomemben
- ◇ Je zelo pomemben
- ◇ Ne vem, ne morem izbrati

XXIX. Kako uspešen/na si v šoli, po tvojem mnenju, v primerjavi z vrstniki?

- ◇ Veliko manj uspešen/na kot ostali
- ◇ Precej manj uspešen/na kot ostali
- ◇ Manj uspešen/na kot ostali
- ◇ Povprečno uspešen/na kot ostali
- ◇ Bolj uspešen/na kot ostali
- ◇ Precej bolj uspešen/na kot ostali
- ◇ Mnogo bolj uspešen/na kot ostali
- ◇ Ne vem

XXX. V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave? Oцени na lestvici od 1 do 5.

(1 = sploh ne velja, 2 = ne velja, 3 = niti velja niti ne velja, 4 = velja, 5 = zelo velja in # = ne vem)

A. Moji starši opazijo, kdaj kaj delam dobro in mi to tudi pokažejo.	1	2	3	4	5	#
B. Starši mi pogosto povedo, da so ponosni name zaradi nečesa, kar sem storil.	1	2	3	4	5	#
C. O svojih razmišljanjih se pogovarjam s svojim očetom.	1	2	3	4	5	#
D. Rad preživljam čas s svojim očetom.	1	2	3	4	5	#
E. Če bi bil v težavah, bi lahko prosil mamo ali očeta za pomoč.	1	2	3	4	5	#
F. Z svojim očetom sva si blizu.	1	2	3	4	5	#
G. S starši lahko počnem zabavne stvari.	1	2	3	4	5	#
H. Moji starši preverijo, če imam narejeno domačo nalogo.	1	2	3	4	5	#
I. Sodelujem pri večini družinskih odločitev.	1	2	3	4	5	#

XXXI. V kolikšni meri zate veljajo naslednje izjave? Oцени na lestvici od 1 do 5.

(1 = sploh ne velja, 2= ne velja, 3=niti velja niti ne velja, 4= velja, 5= zelo velja in #=ne vem)

A. V moji družini se pogosto žalimo in kričimo en na drugega.	1	2	3	4	5	#
B. V moji družini se prepiramo.	1	2	3	4	5	#
C. Moji starši vedo, s kom sem in kje sem, ko me ni doma.	1	2	3	4	5	#
D. Moji starši želijo, da jih pokličem, če bom prišel/la pozno domov.	1	2	3	4	5	#
E. Moji starši vedo, če se ne vrnem domov pravočasno.	1	2	3	4	5	#
F. Če spricam šolo, moji starši to odkrijejo.	1	2	3	4	5	#
G. Pravila v moji družini so jasna.	1	2	3	4	5	#
H. Če bi pil alkohol, bi me starši odkrili.	1	2	3	4	5	#
I. V moji družini so postavljena jasna pravila o pitju alkohola.	1	2	3	4	5	#

XXXII. V kolikšni meri veljajo naslednje izjave? Oцени na lestvici od 1 do 5

(1= sploh ne veljajo, 2= ne veljajo, 3=niti veljajo niti ne veljajo, 4= veljajo, 5= zelo veljajo, #= ne vem)

A. Na naši šoli imajo dijaki veliko možnosti, da odločajo o razrednih aktivnostih in pravilih.	1	2	3	4	5	#
B. Učitelji me vprašajo, če bi sodeloval/a pri razrednih ali šolskih projektih.	1	2	3	4	5	#
C. V šoli je veliko možnosti za sodelovanje pri športnih aktivnostih, krožkih in drugih dejavnostih izven razreda.	1	2	3	4	5	#
D. V svoji šoli se počutim varno.	1	2	3	4	5	#
E. Učitelji me pohvalijo, če v šoli pridno delam.	1	2	3	4	5	#
F. V šoli sporočijo staršem, kadar sem naredil nekaj dobrega.	1	2	3	4	5	#
G. Moj učitelj opazi, kadar dobro delam, in mi to tudi pove.	1	2	3	4	5	#
H. Mislim, da je v redu, če vzameš tujo lastnino, če te le ne dobijo.	1	2	3	4	5	#
I. Pravil, ki mi niso všeč, ne upoštevam.	1	2	3	4	5	#

XXXIII. Kako narobe bi se tvojim staršem zdelo, če bi...? Oцени na lestvici od 1 do 5.

(1 = sploh ne narobe, 2= ne narobe, 3=bilo bi jim vseeno, 4= narobe, 5= zelo narobe, #=ne vem)

A. Ukradel/la nekaj v vrednosti 1000 sit?	1	2	3	4	5	#
B. Bi se stepel/la z nekom?	1	2	3	4	5	#
C. Bi redno (vsaj enkrat ali dvakrat na mesec) pil/a pivo, vino ali žgane pijače?	1	2	3	4	5	#

XXXIV. V kolikšni meri veljajo naslednje izjave? Oцени na lestvici od 1 do 5

(1= sploh ne veljajo, 2= ne veljajo, 3=niti veljajo niti ne veljajo, 4= veljajo, 5= zelo veljajo, #=ne vem)

B.A. Všeč sta mi okolje in soseska, v kateri živim.	1	2	3	4	5	#
C.B. Če bi se preselil/a, bi pogrešal sosesko, v kateri živim.	1	2	3	4	5	#
D.C. V svoji soseski se ne počutim varno.	1	2	3	4	5	#
E.D. Mislim, da je včasih v redu, če v šoli goljufaš.	1	2	3	4	5	#
F.E. Naredim obratno, kot mi ljudje rečejo, samo da jih razjezim.	1	2	3	4	5	#
G.F. Rad/a preizkušam, do kje jo še lahko odnesem brez posledic.	1	2	3	4	5	#
H.G. V redu je, če pretepeš nekoga, ki je prvi začel.	1	2	3	4	5	#